

A MAGYARORSZÁGI SZABADEGYHÁZAK TANÁCSÁNAK
TANULMÁNYAI
SZERKESZTŐ: PALOTAY SÁNDOR

I.

A NAZARÉNUSOK

SZERKESZTETTE:

PALOTAY SÁNDOR-SZIGETI JENŐ

BUDAPEST, 1969

ELŐSZÓ

Elfogadható, tudományos igényt kielégítő álláspont kialakítása elképzelhetetlen tárgyilagos és összegező felmérésen alapuló dokumentációs anyag nélkül. Ebben vállalkozik segítségnyújtásra ez a tanulmány. Reméljük, hogy e törekvés legalább részben eléri célját. Ha ez az anyag beváltja a hozzáfűzött reményt, ha betölti jószolgálatát: sorozatban, ehhez a tanulmányhoz hasonló módon, ismertetésre kerül a Szabadegyházak Tanácsán belül együttműködő valamennyi tagegyház történelmi áttekintése, működésének értékelése.

Köszönetet mondok Szigeti Jenő titkárnak, az Adventista Egyház lelkészének, kutató munkájáért. Ugyancsak köszönet illeti Szebeni Olivért teológiai dékánt, baptista lelkészt a Hadtörténelmi Levéltárban végzett kutatásaiért. Megbecsüléssel gondolok a Nazaréus Gyülekezetek illetvekeiseire és tagjaira, akik teljes nyíltsággal és becsületos egyszerűséggel lehetővé tették e tanulmány összeállításakor a felvetődő kérdések határozott és tényszerű, józan és hiteles feldolgozását.

Budapest, 1969. október 6.

Palotay Sándor

A Magyarországi Szabadegyházak
Tanácsának igazgatója

T A R T A L O M

Oldal

I.	A KRISZTUSBAN HIVŐ NAZARÉNUS GYŰLEKEZETEK KÖZ- JOGI HELYZETÉNEK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON	
	1945-ig	5
	Jegyzetek	21
II.	A KRISZTUSBAN HIVŐ NAZARÉNUS GYŰLEKEZETEK TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON 1945-TŐL NAPJAINKIG.....	30
	Jegyzetek	36
III.	A NAZARÉNUSOK KÜLFÖLDÖN	38
	<u>A/ A külföldi nazarénusok történetének és mai helyzetének áttekintése országonként</u>	38
	1. Svájc	38
	2. Németország	39
	3. Franciaország	40
	4. Egyesült Államok	40
	5. Ausztria	41
	6. Jugoszlávia	41
	7. Románia	42
	8. Csehszlovákia	42
	9. Szovjetunió	42
	10. Kanada	42
	11. Brazília	43
	12. Ausztrália	43
	13. Svédország	43
	14. Nazarénus misszió	44

B/ <u>A magyarországi nazarénusok kapcsolatai a külföldi nazarénusokkal</u>	44
C/ <u>A különböző országok törvényei a fegyver és eskü nélküli katonai szolgálatról</u>	46
MELLÉKLET: Összehasonlító tábla a különböző országok törvényeiről	47
IV. A KRISZTUSBAN HIVŐ NAZARÉNUS GYŰLEKEZETEK TANÍTÁSAI, SZERVEZETI SZABÁLYAI, ISTENTISZTELETE ÉS ÉLETE	49
A/ <u>Történeti áttekintés, források</u>	49
B/ <u>A Krisztusban Hivő Nazarénus Gyülekezetek hitelvei</u>	50
Megjegyzések: 1. Az eskü	53
2. A fegyverfogás	54
C/ <u>A Krisztusban Hivő Nazarénus Gyülekezetek Szervezeti Szabályai</u>	55
Általános alapvetés	55
• A gyülekezet	55
1. A tagság feltétele	55
2. A tagfelvétel	56
3. A gyülekezeti tag joga és kötelessége.....	56
4. A gyülekezeti fegyelem	57
5. A gyülekezeti tagok átköltözése	58
6. A gyülekezet pénzügyei	58
A tisztségviselők	59
1. Az előljárók feladatai	59
2. Az előljárók választása	59
3. A szolgálatok fajtái	59
Az egyházi szolgák	60
1. Kik az egyházi szolgák?	60
2. Feladatuk	61
3. Választásuk	61

Oldal

Oldal

4. A gyülekezetek és az egyházi szolga 61
5. Az egyházi szolgák leváltása 61

- A Krisztusban Hívő Nazarénus Gyülekezetek
Országos Ügyei 62
1. Az egyházi szolgák testülete 62
2. Az atyafiságos tanácskozás 62
3. Gyakorlati ügyintézés 62

D/ A Krisztusban Hívő Nazarénus Gyülekezetek

- Istentisztelete 63
1. Általános rész 63
2. Az általános istentisztelet sorrendje 64
3. Keresztelés és tagfölvétel 65
a/ Bevezető rész 65
b/ A bemerítés 65
c/ A tagfölvétel 66
4. Urvacsora 66
5. Házasságkötés 67
6. Temetés 68
a/ Általános tudnivalók 68
b/ A temetés rendje 69

E/ A Krisztusban Hívő Nazarénus Gyülekezetek

- Élete 69
1. A nazarénus hétköznapi élete 69
2. A nazarénusok és a politika 69
3. A nazarénus család 70
4. A nazarénusok életmódja 71
5. A nazarénusok erkölcsi magatartása 72
6. A nazarénusok egymás közötti kapcsolata.... 72
7. A nazarénusok házasságkötése 73

Jegyzetek 74

V. A KRISZTUSBAN HIVŐ NAZARÉNUS GYÜLEKEZETEK

STATISZTIKAI VIZSGÁLATA 79

44

46

47

49

49

50

53

54

55

55

55

55

56

56

57

58

58

59

59

59

59

60

60

61

61

	Oldal
VI. STATISZTIKAI MELLÉKLETEK	93
A/ <u>A gyülekezetek taglétszámának alakulása</u> <u>megyénként</u>	95
B/ <u>Az ötvennél nagyobb létszámú gyülekezetek</u> <u>adatainak grafikus elemzése</u>	111
1. Ásotthalom	113
2. Baja	119
3. Békéscsaba	125
4. Budapest	131
5. Dévaványa	143
6. Dunsok	149
7. Érsekcsanád	155
8. Hódmezővásárhely	161
9. Kiskundorozsma	167
10. Kőrösladány	173
11. Makó	179
12. Nagydorog	185
13. Nagycsöd	191
14. Orosháza	197
15. Paks	203
16. Pécs	209
17. Szeged	215

A KRISZTUSBAN HIVÓ NAZARÉNUS GYÜLEKEZETEK KÖZJOGI
HELYZETÉNEK ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON 1945-IG

Eötvös Károlynak szemtanúkkal való beszélgetésen és forráskutatáson alapuló riportsorozata, mely könyvalakban is megjelent, örökitette meg a Krisztusban Hívó Nazarénu-
sok keletkezését Magyarországon. Eszerint H.S. Fröhlich
/1803-1857/ svájci lelkész hatására³ 1839 nyarán Denkel János
/?-?/ és Kropacsik János⁴ /1803-1880/ nevű iparos legé-
nyek Pesten kezdték a nazarénus missziót hazánkban. Itt is-
merkedik meg Hencsey Lajos /1820-1844/ a gyülekezettel, ki a
felékezet első korszakának legnagyobb hatásu alakja. Az ő fá-
radozásai nyomán terjedt el a mozgalom Buda-Pesten kívül
Keszthely környékén is.⁵

A mozgalom uttörő korszakából közjogi szempontból Hencsey
Lajos hitvallomása /1841/ I. könyvének 12. szakasza érdemel
figyelmet, amely a "Rendeleteknek megtartásáról" szól. Eb-
ben az adófizetésre, a születés és a halál bejelentésé-
re vonatkozó és az egyházi szolgálatok igénybevételével
/halál, esküvő/ kapcsolatos utalásokkal találkozunk. Bár eb-
ből a hitvallásból még Hencsey életében több másolat készült,
mégsem került elő belőle egy példány sem. Így ez a hitvallás
csak Eötvös könyvéből ismert, akinek birtokában volt egy pél-
dány és ő részletesen ismertette. A hitvallás alapján Eötvös-
nek az volt a véleménye, hogy Hencsey "a fegyverfogást nem
tiltja, nem kárhóztatja, sőt az a nézete, hogyha a felsőbb
hatóság úgy rendel, a fegyveres szolgálatot teljesíteni
kell"⁶ /306. old./. Ha ez az elképzelés valóban Hencsey-től
származott, azt svájci útján, H.S. Fröhlich-hel való szemé-
lyes kapcsolatainak kialakulása után feltétlenül revideálta,
hiszen a nazarénusok tanítása ebben a kérdésben kezdettől és
egybehangzóan világszerte egyforma.⁷ Ezt igazolja Fröhlich-

nek egy Szeberényi Lajos Zsigmond által ismert és idézett levele is.⁸

A mozgalom első korszaka alatt - mely a szabadságharc bukásáig tart és történeti szempontból még felderítetlen - az államhatalom és a többi egyházak figyelme még nem fordul a nazarénus gyülekezetek felé.

Eötvös úgy tudja, hogy az üldözés ellenük 1850-ben az osztrák önkényuralom alatt kezdődött meg Pest-Budán.⁹

Erről a Hadtörténeti Levéltárban iratokat is találunk, melyeket Szimonidesz Lajos tudósítása nyomán Szebeni Olivér dolgozott fel.¹⁰

Bach Sándor az 1951. december 16-án kiadott 3115/7688. számú belügyminiszteri rendeletében a körzeti hadseregpáncsnokságokat vallási jellegű összejövetelek felkutatására és az ellenük való eljárásra is felhatalmazta. Ennek a rendeletnek a szellemében 1852. április 20-án 16 személy letartóztatására került sor, akik "Krisztus követői"-nek - vagyis nazarénusoknak - mondták magukat. Alig egy esztendő múlva, 1853 szeptember 23-án újra 7 személy került bíróság elé, de ezeknek szabadonbocsátással ért véget az előállításuk. Harmadszor 1854 márciusában két nő ellen indítottak eljárást.

1848 után Bács megyében indult meg nagyobb szabású nazarénus misszió. Első jelentősebb gyülekezetük Pacséron, majd Ómoravicán alakult. A bácskai misszió vezetője Kalmár /Krämer/ István volt, ki a nazarénusok legbuzgóbb apostola lett.¹¹ A kezdeti üldözések után 1854-ben a nazarénusokkal kapcsolatban egy "kormányrendelet az oktatást és a szelid bánásmódot ajánlotta követendőnek."¹² Révész Imre A Bach-korszak egyházpolitikájának vizsgálata során helyesen állapítja meg, hogy az államhatalom az egyházakra, az egyház pedig az államhatalomra hárította a nazarénus kérdés megoldását.¹³

A bácskai nazarénusokra figyelt fel először az egyház is. 1858 április közepén Sziládi László kiskunhalasi ref. lelkészt küldték Bácskába a nazarénusok visszatérítésére, majd 1858 májusában a dunamelléki egyházkerület közgyűlésén is foglalkoztak ügyükkel. A jelentés szerint az egyház lelki-gondozói szolgálatot folytat közöttük, de "a tüneményről a magas kormány hivatalosan értesítve van s ekként, annak netán az állam körébe átvágható mozzanataira nézve a polgári hatóság örökös figyelve felhiva van."¹⁴ Az egyház így éppen az államhatalomtól várta a hatásos közbelépést. Az 1859 májusi szuperintendenciális gyűlés helyesléssel fogadta a veszélyeztetett esperességek jelentését. Ezek a lelki eszközökön túl "más eszközök" használatát kérik, mert véleményük szerint: "a felekezet magától meg fog szünni - kivált, ha a világi hatalom is, mint eddig, őket figyelembe tartja."¹⁵

Ugyanez az elv érvényesül az alsóbaranya-bácsi református egyházmegye 1867. évi közgyűlésén: "A polgári hatóság teljesítse a maga kötelességét, őket minden kötelességük teljesítésére hatóságilag kényszerítvén."¹⁶ De ugyanígy döntött a tiszántúli ref. egyházkerület is.¹⁷

Az állam aktívabb közbelépésének elérésére hangoztatták, hogy a nazarénusok szocialista tanokat terjesztenek.

Szekeres Mihály azt írja róluk 1858-ban: "Félő, hogy Owen ur eszméje uralkodik közöttük. Különbben munkások, és vértanui bátorsággal bírnak."¹⁸ A későbbiekben még sokkal élesebben vádolják őket a szocialista eszmék terjesztésével, a vagyonközösséggel, sőt. - a középkori kommunisztikus szekták mintájára - nőközösséggel is.¹⁹

Az összeütközés első területe az anyakönyvezés volt, amely ekkor még kizárólag az egyházak hatáskörébe tartozott. Már Hencsey hitvallása is tiltja a gyermekek megkeresztelését. Ugy rendelkezik, hogy ha a lelkész az újszülöttet "kereszte-

lés nélkül a könyvbe be nem írja..., az ujszülöttet írják be maguk."²⁰ A nazarénus ujszülöttek keresztelésére az egyház legtöbbször karhatalmat vett igénybe, hiszen a Hencsey által tanácsolt kérés teljesítése törvénybe ütköző volt. A Zala megyei Galambokon 1866-ban Falusi János ref.lelkész így tiltakozik ez ellen, a nazarénusokhoz a járásbiróság által küldött levelében: "Nekem pedig úgy kell vezetnem az anyakönyvet, mint kiadták. Azért én semmi esetre be nem irhatom keresztelés nélkül a gyermeket, mert nem szabad, ezt tiltja mind Isten, mind ember."²¹ Így egymás után történtek a karhatalom segítségével végzett kényszerkeresztségek. 1865-ben Hódmezővásárhelyen: "A nazarénusok gyermekeit egyre-másra viszik keresztelni karhatalommal, rendszeren két zandár teljes fegyverzetben kíséri."²² De ez nem helyi szokás volt. Pacséron, Ómoravicán és más helyen is ugyanezeket találjuk.²³

A nazarénusok közjogi helyzetének rendezésére az első alkalom az alkotmányos helyzet visszaállítása után nyílt. Báró Eötvös József volt a vallás- és közoktatásügyi miniszter, akinek "eszményképe az állam és az egyházak szétválasztása, illetve a szabad egyház a szabad államban volt."²⁴ A nazarénusok ügye hamar az országgyűlés elé került. 1866. május 14-én Szentiványi K. elnök jelentette a képviselőházban, hogy Irányi Dániel Párizsból egy levél útján fordult a nazarénusok vallásszabadsága ügyében a t. Házhoz. Irányi Dániel /1822-1892/ ekkor még Párizsban élt mint ujságíró és ebben az évben volt Kossuth küldötte Bismarcknál.

Távollétében választotta Pécs városa képviselőjének. A levéllel kapcsolatban a kérvényi bizottság előadója: Kemény Gábor 1867. március 18-án tett jelentést, de a bürokrácia elvesztőjében a beadvány eltévedt.²⁵

Ettől kezdve a polgári liberálisok, akik a vallás- és lelkiismereti szabadságot és a polgári házasság bevezetését követelték, gyakran emlékeztek meg a nazarénusokról, mint akik-

nek helyzete közjogilag rendezésre vár. Már a kiegyezés évében felveti a liberális sajtó a nazarénusok közjogi helyzetének rendezését,²⁶ mire a protestáns sajtó a régi vádak megismétlésével válaszol: nő- és vagyonközösséggel és titkoskommunizmussal vádolja őket.²⁷ Az uralkodó osztályok sem siettetik a nazarénusok közjogi helyzetének rendezését. Jól tükrözi ezt Czirák János gróf /1818-1884/ felszólalása, ki 1865-től a főrendiház elnöke volt, s mint a Habsburg-udvar feltétlen hive, 1867-ben aranygyapjas lovag, majd tárnokmester lett, és hogy teljesebb legyen a pályafutásáról alkotott kép, megemlítjük, hogy később ő volt a Szent István Társulat elnöke.²⁸ 1867. december 22-én a felsőházban a zsidók emancipációjáról szóló törvény vitájában a mormonok és "egyéb szerencsétlen szekták" behozatala ellen hadakozott.²⁹

Az első gyakorlati lépésre 1868-ban került sor, amikor Sollari József pesti cipész kérvényére Eötvös József kultuszminiszter 1868. augusztus 28-án 12548.sz. alatt rendeletet küldött Pest városának, mely szerint a nazarénusok, mivel nem bevett felekezet, anyakönyvet nem vezethetnek. A várost megbizta, hogy nyisson anyakönyvet a nazarénusok számára. Ennek a rendeletnek a másolatát 1869. július 30-án 8432.sz. leirattával - szabályozó utasítással - az ország minden közhatalosának és egyházának megküldte.³⁰ A rendelet végrehajtása ellenállásba ütközött. Pest város jogügyi bizottsága szerint: "a minisztérium által tett rendelkezés nem tartozik a minisztérium illetékességi körébe s csak a törvényhozás határozhat a tárgyban."³¹ De tiltakozik ellene többek között a tiszántúli ref. szuperintendencia is.³²

A felmerült nehézségeket Irányi Dániel azzal igyekezett megoldani, hogy 1869. július 10-én egy 12. §-ból álló vallásszabadsági törvényt nyújtott be a képviselőházba. A tervezet 1. §-a radikális vallásszabadságot hirdet.³³ "A vallás szabadsága ezennel kimondatik és biztosittatik. A köztörvények megtartásának föltétele alatt mindenki szabadon vallhat hi-

tet s azt külsőképpen kifejezheti és gyakorolhatja. Minél-
fogva senkit sem szabad akármely vallásos cselekmény telje-
sítésétől visszatartani, sem ilyenre kényszeríteni."

A 2. §., mely az esküről szól, különösen a nazarénusokra van
tekintettel, hiszen már Henosey hitvallásában is bennfoglal-
tatik az eskü elvetése. "Meg van írva, hogy se égre, se föld-
re ne esküdjete. A beszédnek, szónak, kijelentésnek megerő-
sítése így legyen:

Ez ugy vagyok, tagadása pedig: Ez nem ugy vagyok ... Nem
kell tehát sem Istennek nevére, se a boldogságos Szűz Máriá-
ra, se a szentekre esküdni."³⁴

Ezzel összeeseng az 1869-es és az 1876-os nazarénus hitval-
lás szövege is.³⁵ Irányi törvénytervezete ennek a kérdésnek
megoldására a következőt javasolja: "Az eskü minden egyéb
vallási kifejezések mellőzésével egyszerűen egy szóval teen-
dő le: esküszöm. Ha pedig még ezt a szót is vallási elvbe
ütközőnek állítaná az illető, az oly szó által lesz pótolan-
dó, mely az illetőnek hite szerint az esküvéssel egy erejű."
A 3. §. a gyermekek vallási neveléséről intézkedik, mely gá-
tat vet az erőszakos kereszteléseknek. A 4. §. a jogok és kö-
telességek egyenlőségét mondja ki, az 5. §. az egyes egyházak
önkormányzatáról rendelkezik. A 6. és a 7. §. a polgári anya-
könyvezést szabályozza. A 8. §. a polgári házasságról szól, a
9. §. a házassági perek illetékességi köréről beszél. A 10. §.
a temetők használatáról, a 11. §. a főpapok közjogi kiváltsá-
gainak megszüntetéséről beszél. A 12. §. szerint a végrehaj-
tási utasítás elkészítésére "a vallás- és közoktatási, az
igazság-, a belügyi-, és a honvédelmi miniszterek" felkéré-
sét javasolja. A törvényjavaslat augusztus 1-én nyomtatásban
is elkészült, majd az egyes parlamenti osztályok tárgyalták,
végül az egyes osztályok előadóiából alakult központi bi-
zottság véleményezte. 1869. október 20-án kelt jelentésé-
ben Hrabár Manó, a központi bizottság előadója közölte
az országgyűléssel, hogy a bizottság a "törvényjavaslatot
gyakorlatilag célszerűtlennek találván, a Háznak elfogadás

végett nem ajánlja" - de a VKM-ot felszólítja egy törvényjavaslat készítésére. Közben nyújtotta be gróf Tisza István a mindössze 2.§-ből álló törvényjavaslatát, mely Irányi javaslatának minden radikalizmusát kiküszöböli és lényegében az volt a taktikai célja, hogy megossza az erőket.

A képviselőház Irányi Dániel javaslatát 1869. november 4-én vitatta meg.³⁶ Széll Kálmán jegyző olvasta fel a törvénytervezetet, majd Hrabár Manó előadó fejtette ki a központi bizottság véleményét és javaslatát. Ezután Irányi Dániel beszéde következett. Ebben részletesen szólt a nazarénusok sérelmeiről is. Tapintatos kritikát gyakorol Eötvös József anyakönyvvezetési rendeletén, mely csak félmegoldás. Irányi elismeri, hogy törvénytervezete nem tökéletes, van rajta még csiszolni való, de tárgyalási alapul ajánlja munkáját.

Az ez után következő vitában már kevesebb szó esett a nazarénusokról, de az elhangzott pár mondat is hűségesen tükrözi a közfelfogást.

A szélsőjobboldali Krajcsik János szerint a törvényjavaslat "tárt kaput nyit mindenféle ferde nézetnek" és indokolatlan előnyt ad a nazarénusoknak a többi "tisztességes hitfelekezettel" szemben.³⁷

Erre másnap, november 5-én éles szavakkal válaszolt Irányi, utalva arra, hogy a tisztesség nem azon fordul meg, hogy mennyire vagyonos valaki.³⁸

A vita után Hrabár Manó összegezte ismét a paragrafusok kapcsán felmerült kérdéseket.³⁹ Ezek közül különösen az esküőről szóló 2. §-t tartotta keresztülvihetetlennek. 1869. november 5-én a képviselőház elvetette Irányi Dániel javaslatát és elfogadta a központi bizottság által előterjesztett javaslatot, mely szerint a vallás- és közoktatási minisztériumot szólították fel egy törvényjavaslat elkészítésére. Ezt a javaslatot Eötvös József 1870. április 7-én mutatta be a kép-

viselőházban.⁴⁰ A javaslat kevésbé radikális és óvatosabb fogalmazásu, mint Irányié volt. Első olvasásra is jellemzi ez az óvatosabb hang. A törvénytervezet 3.§-a szerint: "Valási hite vagy egyházi szabályai senkit sem menthetnek fel a törvényben rendelt bármely polgári kötelességek teljesítésétől." Ennek - mint ahogyan ez a javaslat beterjesztésekor elmondott indokolásból is kitűnik - a nazarénusok ellen irányuló éle van, kiknek tanításai szerint "némely törvények végrehajtását /p.o. a katonáskodást/ hitelveik tiltják". A benyújtott és megindokolt törvénytervezetnek nehezen született visszhangja. Az uralkodó osztályoknak még ez a tervezet is túlságosan radikális volt.

Mig folyt a parlamenti vita, több kísérlet történt az egyházak részéről is a felmerülő kérdések rendezésére. 1870-ben a pacséri ref.lelkész: Dömötör Károly nyújtott be egy memorandumot, melyben vadházassággal, katonaság elleni lázítással, kultura-ellenességgel, a polgári és politikai kötelességek megtagadásával, más felekezetek megvetésével és az anyakönyvezés megtagadásával vádolta a nazarénusokat. Megoldásul a polgári házasságot és anyakönyvezést, a községi iskolák felállítását és a nazarénusok egyházi adójának rendeleti uton való szabályozását ajánlja. A katonakérdésben a könyörtelen, szigorú fellépést sürgeti.⁴¹

A makói református egyházközség is egy hasonló tartalmu beadvánnyal kérte a nazarénus ügy rendezését 1870. április 24-én, de az egyházmegyei közgyűlés a beadványt mégis elvetette.⁴²

Evangélikus részről a békési esperesség "kérte a kerületet arra, hogy az államnál orvoslást keressen a nazarénusok túllépései ellen."

Arról is van tudomásunk, hogy a bányakerületi püspök lépéseket tett az illetékes minisztériumnál.⁴³

Az egyes vármegyéknek is többször kellett határozniuk a vitás kérdésekben. Pest megye a dusnoki nazarénusok kilépésének ügyében döntött 1871. szeptember 2-án. A következő év március 22-én a nazarénus házasságok érvényességéről kellett végzést hozniuk. Csanád megyében, Makón a temetőjog körül támadt vita 1871. június 15-én.⁴⁴ 1871-ben Pest megye kérvényt adott be az országgyűléshez, melyben az Eötvös-féle törvényjavaslat mielőbbi tárgyalását sürgeti.⁴⁵ Ezt használja ki Irányi Dániel is a kérdés napirendre való tűzésének sürgetésére.⁴⁶

Időközben Eötvös József elhunyt /Pest, 1871. február 2./,⁴⁷ de a törvény vizsgálata sem kezdődött meg. Csak 1873 elején küldtek ki vizsgálatára bizottságot, 1875 végén azt megújították, majd 1875-ben új tervezetet készítettek, de még ebben a tervezetben is "sok volt az Eötvös-féle liberalizmus."⁴⁸

A fennálló zűrzavart Trefort Ágoston VKM miniszter 1875. január 3-án újra rendelettel próbálta megszüntetni, oly módon, hogy kiegészíti az 1868-as Eötvös-féle rendeletet.

Az anyakönyvezés mellett, mint már erre a fentiekben többször is utaltunk, hamarosan jelentkezett a katonakérdés is. A Szegedi Hiradó 1865-ben úgy kapcsolja össze a két vitapontot, hogy a nazarénusok "azért szegültek a kereszttség ellen, hogy a fiaik katonák ne legyenek."⁵⁰ Ez nem más, mint rosszindulatú rágalom.

A nazarénusok álláspontját jól tükrözi az a kihallgatási jegyzőkönyv, amit Hódmezővásárhelyen a járási főszolgabíró-ság vett fel Ethei Károly /szül. 1831/ kihallgatásakor 1863. december 5-én, 7-én, valamint 23-án. Ethei erről a kérdésről így vall: "Azt hisszük, hogy ami a katonasághoz tartozik, az mihozzánk nem jöhet; és aki miközöttünk van, az katona nem lehet, mert aki nálunk van, annak ölni nem szabad." /30/ "Amivel tartozunk a császárnak, azt mind kívánjuk teljesíte-

ni, de akit az Ur elválasztott, az nem lehet többé katona."
/31/⁵¹

A katonakérdés miatt hamar összeütközésbe kerültek a nazarénusok a törvénnyel. Biró Pál pacséri ref. tanító 1870--ben így emlékezett:

"Ha jól emlékezem, 1857-ben lehetett, hogy többek között három nazarénus ifjút is besoroztak a hadseregbe.

El is vitték őket az ezred székhelyére. Midőn a felesketésre került a dolog, ezt egyáltalában megtagadták. Többheti fogóság, vagy a legkeményebb büntetés és botozás sem tudta őket eltéríteni a vallási elvtől. Egy, mint engedetlen, agyonlővetett, a másik kettő a sok botozásba belehalt, de utolsó óráig hű maradt az elvhez. És ez csak egy példája azon szilárdságnak, mellyel vallásukhoz ragaszkodnak a nazarénusok."⁵² De Szeberényi Lajos Zsigmond is így ír, aki különösen a délvidéki nazarénusok sorsáról tájékozott: "Eleinte megtörtént, hogy több ilyen ellenszegülőt a katonai törvények értelmében főbelőtték. Utolsó időben a szigorú haditörvényesek is irgalmasabban bánik az ilyenekkel, ha bár számos zaklatásnak és gunynak vannak kitéve; mutatja ezt az is, hogy a boszniai okkupáció alkalmával ellenszegülő nazarénusokat a törvény betűje szerint nem halálra, hanem börtönre ítélték."⁵³

Az enyhülés egyik oka az volt, hogy a nazarénusok nem egyedül álltak a fegyverfogásban elfoglalt álláspontjukkal, az Osztrák-Magyar Monarchiában. A bukovinai lipovánok, a galíciai mennoniták is hasonló elveket vallottak legálisan. A mennonitákról 1864-ben így ír a Szegedi Hírek című lap: "Nem esküsznek, csak becsület szavakkal erősítenek valamit. Ez okból a törvényszékek sem kívánnak tőlük esküt, s föl vannak mentve a katonáskodás alól."⁵⁴ Ezt a joggyakorlatot 1869-ben a nazarénusokra is kiterjesztették:

"Állításkötelezettek, kik a törvényesen el nem ismert nazarénus /Krisztusban Hívő Jánosatyafiak, Krisztus követői/ vallási társulathoz tartoznak és az ujonccállományhoz való beosztás alá esnek, az ő hadkiegészítő járási szerveikhez sorozandók és védkötelezettségüknek, mint a legfontosabb állampolgári kötelességek egyikének teljesítésére szoritandók. - Ha azonban lelkiismereti meggyőződésből a fegyveres szolgálatot megtagadnak és ez iránybani kitenítés dacára tévhitűkről le nem téríthetők, úgy ők véderő törvény végrehajtása tárgyában kibocsátott utasítás 67.§. /3/ bekezdéséhez hasonló elbánásban részesítendők és egy katonai kórházhoz áthelyezendők..."

A 63.§. /3/ bekezdése így hangzik:

"A galiciai mennonita vallásfelekezethez tartozók közül állandó hadseregbe leendő sorozás alá kerülő állításkötelezettek fegyveres szolgálatra nem alkalmazandók, hanem egyik katonai kórházhoz beosztandók.

Ha ilyen ember a honvédséghez soroztatik, úgy ő a fegyverhasználatban ki nem képzendő és háboru esetén hasonlatosan alkalmazandó."⁵⁵

Közben Grablentz budai főhadparancsnok szigorú eljárást követelt.⁵⁶ Ezt a kedvezményt szüntette meg a hadügyminiszter 1875. június 18-án kibocsátott 3890. sz. 2. oszt. rendelete, amely így hangzik:

"Hivatalos értesülés szerint a folytonos növekedésben levő nazarénus felekezetnek sorozás alá kerülő követői abba, ha nem is közvetlenül, de legfeljebb egy-két évvel az állításköteles kor bekövetkezete előtt térnek át, ami azon feltevéssre jogosít, hogy többé már nem egyedül lelkiismereti meggyőződés, hanem a lehetőség magukat ezáltal fegyveres szolgálat alól elvonhatni, az áttérés indító oka. Legalább ezen irányban ezen felekezet kiterjedését megakadályozandó, a közös

hadügyminisztérium a magyar kir. honvédelmi minisztériummal egyetértve szükségesnek találja az 1869. évi augusztus 11-én kibocsátott 5747. számú 2. oszt. rendeletet hatályon kívül helyezni és elrendelni, hogy a nazarénus felekezet követői nemcsak mint eddig besorozandók, hanem a fegyveres szolgálatra is kényszerítendők, amely, amennyiben az előre bocsátott rábeszélés és kitanítás eredménytelen maradna, minden törvényes eszköz felhasználásával teljesítendő. Csak ha ez - a kívánt eredmény nélkül - már kimerítettett, a konkrét eset itteni elhatározás alá terjesztendő.⁵⁷

A nazarénusok közjogi helyzetének rendezését elsősorban a katonakérdés nehezítette. 1871-től Irányi Dániel is, ha a nazarénusok érdekében szól, mindig elhatárolja magát a nazarénusoknak a katonakérdésben elfoglalt álláspontjától.⁵⁸ Közben telnek az évek, és Irányi Dániel évente a költségvetési vitában sürgeti a vallásszabadsági törvény megjelenését és újra meg újra szót ejt a nazarénusok ügyéről. Így ment ez 1879-ig. Különösen 1876-és 1878 között szerepelt sokat a nazarénus kérdés a képviselőház vitáiban, melynek tanulmányozása ennek a válatos áttekintésnek a terjedelmét meghaladja.⁵⁹ Közben 1875. április 28-án Molnár Aladár nyújtott be vallásszabadsági törvényjavaslatot, amely több ponton tovább enyhítette az Eötvös-féle javaslat szövegét, - de a helyzet Tisza Kálmán hosszúra nyújtott miniszterelnöksége alatt /1875-1890/ nem változott semmit.⁶⁰

Közben a nazarénusok is lépéseket tettek közjogi helyzetük rendezése érdekében. A vallás- és közoktatásügyi miniszternek címezve elküldték a "Krisztusban hívő gyülekezetek vallás- és egyházzsertartási szabályait", mit az összes magyarországi gyülekezet nevében 1875-ben Tóth Ferenc, Kovács János, Csányi Márton, Pap Sándor és Nagy L. János hódmezővásárhelyi lakosok írtak alá.

A beadványra Tanárky Gedeon államtitkár válaszolt 1876. január 10-én kelt levelében és pótlóan kérte a nazarénus gyülekezet szervezeti szabályait és annak igazolását, hogy ezzel az ország összes nazarénusa egyetért. Ez hamarosan meg is történt. A hitelvi nyilatkozathoz 1876. február 12-i dátummal egy szervezeti szabályzatot csatolnak, amit már nemcsak a hódmezővásárhelyi, hanem a budapesti, temesvári, pacséri, makói gyülekezetek képviselői is aláírtak. Mindkét beadványt közös füzetben, Tanárky Gedeon levelének szövegével együtt, 1876-ban Hódmezővásárhelyen kiadták. A nazarénus gyülekezetekben ma is ez a hitvallás és szervezeti szabály van életben.⁶¹

Közben Irányi Dániel a polgári szabadságjogokért folytatott harcában taktikát változtat: a polgári házasságkötést helyezi előtérbe. Ebben a harcban is gyakran példálózott a nazarénusok helyzetével.⁶² A nazarénusok házasságügyével, mint korábban láttuk, Pest vármegye 1872 március 22-i határozatában foglalkozott, melynek következménye egy parlamentbe beterjesztett kérvény lett, amit sajnos semmiféle gyakorlati lépés nem követett.⁶³ Tovább a helyzet akkor vált akuttá, mikor Torontál megye a nazarénus asszonyokat és leányokat, mint paráznákat karhatelommal hurcoltatta el családjaik köréből és javító-intézetbe záratta őket. Ezt a visszaélést a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1882. június 28-án kibocsátott rendelete próbálta megszüntetni, mely ugyan nem ismeri el érvényes házasságkötési módnak a nazarénusok által kötött házasságot, de nem is tekinti erkölcstelennek. Ez a rendelet is egy lépés volt a nazarénusok és az állam kapcsolatának normalizálása irányában.⁶⁴

Az 1892-es választások után új helyzet állott elő a magyar belpolitikai életben. A kormánypárt viszonylag meggyengült, és a liberális közvélemény mind jobban és jobban sürgette a polgári házasságkötés és a vallásszabadság törvénybeiktatását. Ez hosszú belpolitikai harc után be is következett.

A polgári anyakönyvvezetést elrendelő 1894. évi XXXIII. t.c. a nazarénusok házasságjogi kérdéseit is megoldotta, míg az 1895. november 26-án kihirdetett XLIII. t.c., mely a vallás szabad gyakorlatáról rendelkezett, a közjogi helyzet rendezésére nyújtott módot.⁶⁵ A liberális közvélemény ismét pártfogolja a nazarénusok kérését.

A legérdekesebb ebből a szempontból Himmel Henrik ezredes cikke a Pester Lloyd 1897. június 4-i reggeli számában, ahol a szerző feltárja a kölcsönös tárgyalások reális alapjait és a nazarénusok elveinek tiszteletben tartásával a katonakérdést is megoldhatónak tartja, hiszen a törvény csak a védkötelezettséget írja elő, ennek pedig nemcsak fegyverrel lehet eleget tenni.⁶⁶ A nazarénusok ismét erőfeszítéseket tesznek, most már az 1895. évi XLIII. t.c.-re hivatkozva, közjogi helyzetük rendezésére. Kérvénnyel fordulnak a honvédelmi minisztériumhoz, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. A makói gyűlekezet irattárában fennmaradt egy 8 oldalas kérvény, amit 1897 utolsó napjaiban írtak. Ebből kiderül, hogy a kérvényírást a honvédelmi minisztériumhoz, 1897. szeptember 8-án Hódmezővásárhelyen atyafiságos tanácskozás előzte meg.

Kérésük a következő volt:

1. Eskü helyett fogadalom letételére nyerjenek engedélyt;
2. A katonai szolgálat tekintetében az egész haderónél a vallási szertartásokon való kötelező részvételnek és imához, illetőleg letérdelve imához vezénylésnek szokása eltöröltessék;
3. hogy hadköteles hitsorsosainknak akár az egészségügyi, akár egyéb bármily terhes katonai szolgálatban - de öldöklő fegyver használata, hordása és gyakorlása nélkül - a hadügyminisztérium 1869. augusztus 11-én 5747. szám alatt kiadott körrendeletének szellemében leendő állandó beosztása kieszközöltessék.

A kéresem kívül felterjesztették hitelveiket és egyházi szabályait. A válasz 1898. március 28-án kelt Budapesten. A miniszter helyett Groman államtitkár írta alá. A makói hatóságokhoz írták és azt április 18-án kézbesítették. A miniszter válaszát a sajtó is közzé tette. Báró Wlassics Gyula miniszter teljesíthetetlennek tartotta a nazarénusok kérését. Két kifogást emelt ellene: A törvényben előírt eskü nem változtatható meg, a katonai kérelem teljesítése pedig a nazarénus gyülekezet törvényes elismerése előtt lehetetlen. Ezen túl formai hibákkal próbálta kérésüket elodáztatni.⁶⁷

Az első világháború idején még feszültebbé vált a nazarénusok helyzete. Voltak, akik nehéz harctéri szolgálatot teljesítettek fegyver nélkül, sőt ezért kitüntetések is kaptak.⁶⁸ Másokat a hadi törvények értelmében fegyvermegtagadás miatt halálra ítélték. Több megdöbbentő epizód közül Csikesz Sándor - aki az első világháború alatt tábori lelkész volt - írt le egyet a szektákról szóló tanulmányában.⁶⁹

Az I. világháború után a nazarénusok osztoztak a többi evangéliumi kis egyház sorsában. Állandó csendőrzakletásnak voltak kitéve. Minden összejövetelük hatósági ellenőrzés alá esett.

1939-ben a háború küszöbén a belügyminiszter rendeleti úton megszüntette a nazarénusok működését is /362. 500/1939. VII. B.M.r./. Ezután csak illegális úton élt a nazarénus közösség.⁷⁰ A háború alatt ismét megteltek a katonai börtönök nazarénusokkal. A szegedi M.Kir. Honvédtörvényszék megkérdezte levélben a nazarénusokat, hogy hogyan gondolják a honvédelembe való bekapcsolódást.

Kálmán Kálmán kiskundorozsmai lelkész, ki a nazarénusok akkori vezetője volt, 1943. március 11-én kelt válaszában megismételte az 1876-os hitvallás álláspontját. Ezt a nyilatkozatot írták alá a gyülekezetek felelősei.⁷¹

A fenti történeti áttekintés természetesen nem pótolja a magyarországi nazarénusok történetének módszeres és kritikai feldolgozását, ami későbbi feladat, és még további kutatásokat igényel.

Ez a dolgozat - célja szerint - csak vázlatosan mutatja a nazarénusok jogi helyzetének alakulását. Kitűnik belőle, hogy mi az, amit a nazarénus gyülekezetek kezdettől fogva vallottak, de kitűnik az is, hogy milyen megoldási kísérletek voltak régen, melyek ma is eligazíthatnak.

J e g y z e t e k

1. Carolus: A nazarénusok. Pesti Napló 1873: 50-87.szám
Carolus - Eötvös Károly /Gulyás Pál: Magyar Irók Álnév
Lexikona, Bp. 1956./
2. I. kiadás Budapest, 1904. Révai.
3. H.S. Fröhlich életéhez Eötvös könyvén kívül, Szeberényi
Lajos Zsigmond: Nazarenizmus. Nagybecskerek.
1888: 20-52.o.
/Szeberényi L.Zsigmond/: A magyarországi nazarénusok,
Békéscsabai Evangélikusok Lapja 1941: 2:21-28., 3:41-43.
4: 53-54. Hermann Rüegger: Die evangelisch Taufgesinnten
/Nazarener/ Biel, Svájc 1948.2. jav.kiadás 1962:17-149.o.
4. Kropacsikról lásd még: Törő Lajos: Adalékok a nazarénusok
magyarországi történetéhez. Protestáns Egyházi és Isko-
lai Lap /PEIL/ 1880. 957-959.
5. Lásd még Szántó Imre: Egy dunántúli falu, Alsópáhok tör-
ténete /Bp./ Tankönyvkiadó 1960. 168. old. Boros Károly
alsópáhoki r.kat. lelkész 1966. jul. 27-én kelt levele.
6. Eötvös Károly: idézett mű /továbbiakban i.m./ 306. v.ö.
300. 30.
7. Hermann Rüegger: i.m. 174. old.
8. Szeberényi L.Zs. A magyarországi nazarénusok, Békéscsabai
Evangélikusok Lapja 1841: 4: 53. old.
9. Eötvös K. i.m. 294.o.
10. V.ö. Bányai Jenő: Bemerítkező közösségek a szabadságharc
és a Bach-korszak idején. Bp. 1965. kézirat. U.ö. Az új
nazarénus énekeskönyv. Theologiai Szemle 1968. 5-6. 182.
old.

Szebeni Olivér: "Krisztus követői" hadbírótság előtt. Bp. 1968. /kézirat/ A levéltári adatok itt találhatóak.

11. A bácskai nazarénusokról és Kalmárról: Eötvös: i.m. 291-292.

Szöllősi Antal: A nazarénusokról. Debrecen, 1871. 3-4. old.

Szeberényi L. Zsigmond: Nazarenizmus. Nagybecskerek. 1888. 55-56.

/Szeberényi L. Zs./: A magyarországi nazarénusok.

Békéscsabai Evangélikusok Lapja. 1941. 4.sz. 55-59.

Biró Pál: A nazarénusok Bácskában. Vasárnapi Ujság 1870. július 24. 375-376... Schwalm György: A tizenhatodik századnak újrakeresztelői jelenben új életre ébredve Magyarországon. Evangélikus Egyházi Szemle 1904. október 147-149.

12. /Szeberényi Lajos Zsigmond/: A magyarországi nazarénusok. Békéscsabai Ev. Lapja. 1941. 4: 53-55.

13. Dr. Révész Imre: Fejezetek a Bach-korszak egyházpolitikájából. Bp. 1957. 138-139. v.ö. Kuzmányi Károly: Lehrbuch des allg. und österr. Kirchenrechts nebst Urkundenbuch. Bécs, 1856. 426-427.

14. Helvét hitvallású dunamelléki egyházkerület gyűlése. PEIL 1858. 481. o. Belső egyházi vita: Herczegh Ferenc: Nyilatkozatok a nazarénusokra vonatkozólag. PEIL 1859. 109. old.

Filó Lajos: Válasz a nazarénusok ügyében tett nyilatkozatra: PEIL 1859. 170-171. old.

15. Dunamelléki Ref. Egyházkerület 1858-59. évi tavaszi közgyűlésének jegyzőkönyve. Dunamelléki Ref. Egyházkerület Levéltára, Bp. v.ö. Révész Imre i.m. 138. old.

16. "Alsó-Baranya-Bácsi Egyházmegye Közgyűlése." PEIL 1867. 693-694.
17. A Tiszántuli Ref. Egyházkerület közgyűlése. PEIL 1868. 1381-1382.
18. Szekeres Mihály: Legujabb vallási mozgalmak Magyarországon. Krisztus-követők. Nazarénusok. PEIL. 1858. 1221.
19. Szegedi Hiradó 1865. augusztus 10.
PEIL 1867. június 9. 710.o.
Szeberényi L. Zs.: Nazarenizmus 46. old.
20. Eötvös K: i.m. 300.
21. PEIL 1868. 1647. hasáb.
22. Szegedi Hiradó 1865. május 28. R.I.: Hódmezővásárhely, 1865. május 24-én kelt levele.
PEIL 1867. 693. old.
Zeller Árpád: Magyar egyházpolitika 1847-1872. első kötet 5.o.
23. Alsó-Baranya-Bácsi Egyházmegye közgyűlése. PEIL 1867. 691-697.
KP: Néhány észrevétel a nazarénusokról és vándorgyűlésekről. PEIL 1867. 1212. o.
Szegedi Hiradó. 1865. május 7. 37.sz.
Szél Farkas: Az ugynevezett nazarénusokról. Vasárnapi Ujság, 1866. 3.sz. január 21. 27.old.
24. Csizmadia Andor: A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban.
Bp. 1966. 83.old.

Concha Győző: Eötvös és Montalembert barátsága, Bp. 1918.
Sőtér István: Eötvös József, Bp. 1953. 371. old.

25. A beadványról: Zeller Árpád: A magyar egyházpolitika 1847-1894. I. kötet 233-234. old. /1. old./
Irányi Dánielről: Magyar Életrajzi Lexikon /MÉL/ Bp. 1967. 778. old. Hoits Pál: Régi magyar alakok /Bp. 1923./
26. O.-a: Nazarénusok. "1848" c. lap május 20-i száma.
27. Ballagi Mór: Két vallásügyi mozzanat jelzése napi irodalmunk terén. PEIL 1867. június 9. 705-712. old.
28. Magyar Életrajzi Lexikon Bp. 1967. 335. old.
29. Zeller Árpád: i.m. I. 268. /1. old./
30. Szőllősi Antal: A nazarénusokról. 16. old.
Szeberényi L.Zs.: Nazarenizmus 89. old.
31. Pesti Hetilap 1869. április 18. 127. lap
32. Tiltakozásokról: 1868. 243. sz. Szőllősi Antal: i.m. 17. o.
Sz.m. i.r.1: /Szőllősi Antal/: Mégegyszer a nazarénusokról, PEIL 1870. május 18. 113. reggeli szám.
U.ő. "Nazarénusok-é?"
PEIL 1870. II. 276-280 stb. Jól mutatja Szemesi Pál pacséri lakos esete, hogy a megyénél a rendeletet nem veszik figyelembe. Pesti Napló 1873. március 15. reggeli sz.
33. A törvény-tervezet szövege és vitája az országgyűlésen:
Zeller Árpád: i.m. I. 478-483. /2, 3, 4, 5. old./
A kor egyházpolitikájának összefoglaló ismertetése:
Csizmadia A.: i.m. 82-97. old.

- A prot. egyházak véleménye a törvényről: Ballagi Mór:
Irányi Dániel törvényjavaslata a vallásszabadságról.
PEIL 1869. 1044-1049. old.
34. Eötvös Károly: i.m. 299-300. o.
35. 1869-es hitvallás. "A Krisztusban hívő gyülekezet rend-
tartásainak ismertetése." Szeged, 1869. v.ö. Szöllősi A.:
i.m. 130. U.ő. A nazarénusokról. Pesti Napló 1870. 113.
reggeli sz.
Szöllősi Antal: Két népszerű egyházi beszéd. Hódmezővászárhely 1870. 6. old.
1876-os hitvallás. A Krisztusban hívő gyülekezetek val-
lás- és egyházszertartási szabályai. Hódmezővászárhely,
1876. k/ pont 8. old.
36. Zeller Árpád: i.m. I. 485-489. /5.old./
37. Zeller Árpád: i.m. I. 510. /7. old./
38. Zeller Árpád: i.m. I. 525. /7. old./
39. Zeller Árpád: i.m. I. 539. /7. old./
40. A törvényjavaslat szövege és előterjesztése: Zeller Á.: I.
545-550. o. /8,9,10. old./ értékelése: Galzmadia A. i.m.
81. o.
41. Szeberényi L.Zs.: A nazarenizmus. Nagybecskerek 1888.
80.o. /53-54. old./ Az Alsó-Baranya-Bácsi ref. esperesség
1870. évi közgyűlési jegyzőkönyve 6-7. old.
Szöllősi A.: i.m. 20-21. old.
42. 165. számú határozat: Szöllősi Antal: i.m. 17-19.

43. Szeberényi L.Zs.: i.m. 81. old. /54. old./
44. Szöllősi A.: i.m. 19-20. o. "Maros" 1871. 25.sz.
45. Zeller Á.: i.m. I. 943. o. /11. old./
46. Irányi Dániel felszólalása 1871. december 20-án a VKM költségvetési vitáján: Zeller Á.: i.m. I. 910-911-912.o. /10. old./
47. MEL I. 430-431. o. Sőtér István: Eötvös József Bp. 1953. /irodalom/.
48. Csizmadia A.: i.m. 84. o. v.ö. Zeller Á.: II. 11-12., 24-25, 33-34, 35-36, 38-39, 186 stb. szövegek. /1,2,3,4. old./
49. Szeberényi L.Zs.: A nazarenizmus. Bp. 1888. 90. old. és az 1. jegyzet itt közli az 563.sz. rendelet teljes szövegét. /60-61.old./
50. Szegedi Híradó 1865. május 28.
51. Szél Farkas: Az ugynevezett nazarénusokról. Vas. Ujság, 1866. 2.sz. január 14. 16-19. old.
52. Biró Pál: A bácskai nazarénusok. Vasárnapi Ujság 1870. július 24. 375-376.-ig v.ö. Szöllősi A. i.m. 14. old.
53. Szeberényi L.Zs. i.m. 76. old. v.ö. Schwalm György: A tizenhatodik század ujrakeresztelői jelenben új életre ébredve Magyarországon. Ev. Egyh. Szle. 1904. december. 177-178. 1905. január 7-9. február 20-21.
54. Szegedi Hírek: 1864. október 12.
A rendeletek: a védtörvény végrehajtása tárgyában kiadott utasítás. 67.§. /3/ bek.

1869. február 19. 933. sz. 2. oszt. és 1869. szeptember 15. 6697. 2. oszt. sz. hadügyminiszteri rendelet.

Wimmer: Hadbírószági szabályok gyűjteménye.

Himmel Henrik: Von den Nazarenern. Pester Lloyd 1897. június 4. reggeli sz. /5-6 old./

55. Himmel H.: i.m. 67.§. /3/ bek.

56. Szöllősi A.: i.m. 14.o.

57. Himmel H.: i.m. 6. old.

58. Zeller Á.: i.m. I. 912. /10-11.old./ Irányi Dániel 1871. december 2-i felszólalása.

59. 1873. Irányi Dániel felszólalása a nazarénusok ügyében. /Zeller:II.11-12, /1.old./ /Ehhez:Sommsich Pál /Zeller: II. 24-25. /2.old./ /Csiky Sándor /Zeller: II.33-34. /2. old./ hozzászólásai és Irányi Dániel válaszai, /Zeller: 35-36., 38-39. /3. old./ /.

60. 1874. Irányi Dániel felszólalása /Zeller: II. 186. /4. old./ /. 1876. Irányi Dániel felszólalása /Zeller: II. 452-453. /15.o./ /.

Trefort Ágoston válasza /Zeller: II. 454. /16. old./ /.
Simonyi Ernő /Zeller: II. 456. /16. old.// és Remete Géza /Zeller: II. 462. /16. o.// felszólalása.

1877. Irányi Dániel felszólalása /Zeller: II. 475, 477-480. /16-17-18. old.//.

Tisza Kálmán válasza /Zeller: II. 485-486. /19. old.//.
O.Szathmáry Károly /Zeller: II. 487. /19.old.//, Lukácsi Béla /Zeller: II. 506-507. /19. o.//, Sommsich Pál /Zeller: II. 512-513. /20. old.//, Gulner Gyula /Zeller: II. 522. /21. old.//, Tanárky Gedeon /Zeller: II. 522-523. /21. old.//, Papp Gábor /Zeller: II. 525-527. /22-24-

old.//, és Irányi Dániel /Zeller: II. 547. /24. old./ /
felszólalása.

1878. Irányi Dániel felszólalása /Zeller: II. 597-600.
/24. old.//,

1879. Irányi Dániel /638-630., 631-633., /27.-28. old./

60. Molnár Aladár: /Zeller II. 232-243. /4. old.//

61. A beadványok közjegyzőileg hitelesített másolatai ki-
nyomtatva. "Krisztusban hívő gyülekezetek vallás és egy-
ház szertartási szabályai" Hódmezővásárhely, 1876. II.
kiadás.

62. Ebben a kérdésben lásd Irányi Dániel 1873. március 7.
/Zeller:II. 383-384. /12.old.// 1872. november 4. /Zel-
ler: II. 406. /13. old. // 1873. febr. 4. /Zeller:II.
406-408. /13-14. o.// felszólalásait.

63. Zeller: I. 943. /11. old./

64. Schwalm György: A tizenhetedik századnak ujra keresztelői
jelenben új életre ébredve Magyarországon. Ev.Egyh.Szle.
1904. november 165. old.
Szeberényi L.Zs.: i.m. 92-93.

65. Csizmadia A. i.m.86-98. v.8. Salacz Gábor: A magyar kul-
túrharc története. 1890-1895. Pécs 1938.

Galántai József: Egyház és politika 1890-1918. Bp. 1960.

66. Himmel Henrik: Von den Nazarenern. Pester Lloyd 1897.ju-
nius 4. reggeli sz.

67. Erdélyi Protestáns Lap. II.évf. /1899./ 8.sz. február 9.

A kérvényt ismerteti: Ombódi János: "Száz éves a makói gyülekezet" 1868-1968 /Makó. 1969. február 29./
Debreceni Protestáns Lap 1898. február 18. 9.1.
PEIL 1898. február 13. 3.o.

68. Szenes Béla: A nazarénusok és a háboru. A Nap 1915. október 10.

Szenes Béla: Kitüntetett nazarénusok. A Nap 1916. szeptember 16.sz.

69. Csikész Sándor: A szektákról. Debrecen 1925. /Különlenyomat: Theologiai Szemle 1. évf. 1.sz. 61-67. lapjáról/ 17. old. v.ö. Szántó György: Kastély, Bp. 1965. 2.kiad.- 686-691. o. Tömörkény István: Nazarénusok /Munkák és napok a Tisza partján. Bp. 1963. Szépirodalmi Könyvkiadó. 31-39. o./

70. Általános helyzetkép: Csizmadia A.: i.m. 119-122. Vádak a nazarénusok ellen. Dr. Nyisztor Zoltán: A szekták Magyarországon. Szt.István Társ. Bp. 1926. 44-54.o.

71. Kálmán Kálmán és társainak beadványa a szegedi M.Kir.Honvédtörvényszékhez. /Kelt: Kiskundorozsma, 1943. március 11./

II. A KRISZTUSBAN HIVÓ NAZARÉNUS GYŰLEKEZETEK TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON 1945-TŐL NAPJAINKIG

A nazarénusok 1939-es betiltását¹ a felszabadulás megszüntette. A szovjet katonai parancsnokság biztosította a gyülekezetek szabad összejövetelét.² A megváltozott helyzetet jól érzékelteti a Debreceni Ideiglenes Kormány 1944. december 22-én hozott határozata, mely szerint eskü helyett bárki, "Ha az eskütétel meggyőződésével ellenkezik", fogadalmat tehet.³ Érdekes, hogy ez a változás mennyire megváltoztatta a nazarénusok hagyományos politikai passzivitását.

Bogárdi Mészöly János /1904-/ aki 1924 óta nazarénus, Nagybaracsán megalakította a Nemzeti Parasztpártot, olyan sikeresen, hogy a községben 830 tagja lett a pártnak. Bogárdi Mészölyt - aki ma a Hazafias Népfront Bajai járási bizottságának tagja - megválasztották az országgyűlésbe 1945 novemberében a Nemzeti Parasztpárt képviselőjének. 1947 szeptemberében újra választották, 1949 áprilisáig volt országgyűlési képviselő. Közben 1946. február 1-től a Nemzeti Parasztpárt Bács megyei főtitkára 1949. április 30-ig.⁴

Az új államrend felé a bizalom abban is megnyilvánult, hogy kérvényben fordultak a Belügyminisztériumhoz, a 21 nazarénus hadifogoly szabadon bocsátásáért.⁵

1946. elején előtérbe került a Szabadegyházak Tanácsával a kapcsolat. A tárgyalásokat a Szabadegyházak Tanácsa kezdeményezi. Több megbeszélés után, 1946. március 23-án egy nagyobb értekezletre gyűltek össze az érdekeltek, melyen a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium képviselőjében dr. Cserépi Zoltán, a Szabadegyházak Tanácsa részéről dr. Kiss Ferenc, -

valamint a nazarénus egyházi szolgák egy csoportja, köztük: Kálmán Kálmán, Nagy Imre, Fülöp Ferenc, Z. Nagy Ferenc, Lenginszky András, Pusztai Pál, Mikovári György, Nyiri István, Szabó János, Soós Sámuel vettek részt. A Szabadegyházak Tanácsa úgy nyilatkozott, hogy nem vállalja a Krisztusban Hívő Nazarénus Gyülekezetekkel a közösséget, ha a fegyverkérdésben fenntartják álláspontjukat és további zártságukat. A Szabadegyházak Tanácsának tagságát nem vállalták a nazarénusok. Így a tárgyalások megszakadtak.

1946. május 10-én Hódmezővásárhelyen fogalmazott beadványban kérik a nazarénusok: "hogy a felszabadult demokratikus Magyarország rendjében az új törvények megalkotásánál, ami reméljük, a teljes jogegyenlőség és teljes vallásszabadság alapján fog létrejönni, a nazarénusok hit- és lelkiismereti meggyőződését is figyelembe venni szíveskedjenek, hogy így vallási ügyeink rendeződjenek." A katonakérdésben "fegyver nélküli katonai vagy munkaszolgálatra" kérik a beosztást. Azt kérik, hogy imházak, temetők, ingatlanok a közösség számára legyenek telekkönyvezhetők, szabadok legyenek az istentiszteletek.⁶ A beadványra nem kaptak választ. 1946. júniusában törvényesen is hatálytalanították a vallásos gyülekezetek betiltására vonatkozó hatósági rendelkezéseket,⁷ és a B.M. 363.500/1939. rendeletét.⁸

1951. július 4-én ismét beadvánnyal fordultak a katonai szolgálat ügyében az időközben megalakult Állami Egyházügyi Hivatalhoz, megismételve a korábban többször előtárt kérést: - eskü helyett fogadalmat, és fegyver nélküli katonai szolgálatot kérnek.⁹ A fennálló vitás kérdések ellenére a nazarénusok jogi státusa a rendezés felé haladt. Az 1951-es beadványt június 6-án egy személyes látogatás követte, amelyen Veres Pál fogadta a nazarénusok küldöttségét: Fülöp Ferencet, Keserű Pált és Soós Sámuelét. A beszélgetés - bár nem vezetett eredményre a katonakérdés megoldásában, mivel az túlmutat az Állami Egyházügyi Hivatal hatáskörét - eredményes volt.¹⁰ Ezt

követően felterjesztették hitvallásukat¹¹ és a magyarországi nazarénus gyülekezetek jegyzékét. Az "egyházi szolgák" és az igeszolgálatot végzők, 35 "prédikátori" igazolványt kaptak.

A 3837 nazarénus ekkor 109 csoportban gyült össze. Az Állami Egyházügyi Hivatallal történt tárgyalásról a Szabadegyházak Tanácsát is tájékoztatták.¹² 1951. december 3-án újra felkeresték az Állami Egyházügyi Hivatalt igazolvány ügyben. Ez időben az általános normák betartása mellett, szabadon és törvényesen gyültek össze a nazarénus gyülekezetek, de az eskü- és a katonakérdés továbbra is probléma maradt. Az 1952. augusztus 20-án Szegedre összehívott "atyafiságos gyűlés" foglalkozott a nazarénus gyülekezet felfogásából származó sajátos problémákkal, ahol elhangzott az az indítvány, hogy "módosítani kellene a nazarénus gyülekezetek régi álláspontját."

A gyűlés ezzel szembe fordult és elveti az ezen a téren megmutatkozó lazaságot. Kimondja:

"A gyülekezetek tehát kell, hogy megmaradjanak az Istennek Igéje szerinti álláspontnál. Ha a testvérek közül vannak is, akik így vagy úgy ez erőszaknak, vagy rábeszélésnek, vagy a cselekvésnek engednek is, vagy akármi is történik, a gyülekezet nem téríthető el; az Istennek Igéje amit nem engedett meg a múltban, azt nem engedi meg most sem."

Ezért a bevonulandók kellő lelki előkészítést kaptak. Főlhívták a bevonulót arra is, hogy ne titkolja el, hogy ő nazarénus, "mert ha elhallgatja, olyannak tűnik fel a hatóság előtt, mint nem becsületes ember, és ezzel már sokat veszít a lehetőségéből". - Ebben a korábbi bizalom hangja található meg. Ugyanakkor az is észrevehető, hogy az 1945 utáni aktivitás megtorpant. Megtalálható a világgal szembe forduló nega-

tív álláspont is, ami 1945 előtt jellemezte a nazarénusokat. Szóba kerülnek itt a korábbi tárgyalási kísérletek is. Ezeket így értékelték:

"Nem volt meg a lehetőség arra, hogy a nazarénus gyűlekezetek küldöttei tárgyalóasztalhoz üljenek le. De ha most akarnánk tárgyalást kezdeni, természetesen azt kérdeznék legelőször, hogy mit tudnánk engedni az eddigi álláspontunkból. Fogunk-e ezután esküt tenni, vagy tudunk-e fegyveres kiképzéssel kapcsolatban más álláspontra helyezkedni. A válasz az volna, hogy nem, így tovább nincs meg az újabb tárgyalásoknak a lehetősége. A régi időkben is voltak ilyen kezdeményezések, de helyzetünk inkább nehezebb lett, ezért a kérdésnek tárgyalások útján való megoldása nem célravezető." ¹³

Az 1952. augusztus 20-i szegedi gyűlés álláspontjából eredően a tárgyalások félbeszakadtak. A törvényesen rendezett igazolványrendszer biztosította a gyülekezetek szabad működését. Egyes tagok sürgető kérésére, és nem eléggé megfontolt tanácsára, a nazarénusok 1956. október 18-án a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Államügyészségéhez fordultak, hogy vizsgálják felül a helyzetet: "Jelenleg az a helyzet - írják -, hogy 2-3, másodizben már 8-10 évre ítélik őket, mintha politikai ellenségei lennének a rendszernek. Kérjük a kormányzatot, hogy emelkedjenek felül a múlt helytelen szempontjain és vizsgálják felül ezt a kérdést, hiszen mindössze 50-100 főt érint, s kérjük, hogy egy méltányos és emberi álláspontra helyezkedni sziveskedjenek." ¹⁴

A beadvány azt mutatja, hogy még az ellenforradalmi hangulatoktól terhes idővel sem élnek vissza. Nem a katonai szolgálatot tagadják meg, hanem a korábbi kéréseket fenntartva, kérik az ügy megoldását.

A beadványra a válasz csak az októberi események után jött meg. Először is a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának Titkársága áttette az ügyet a fegyveres erők miniszteréhez,¹⁵ ahonnan 1957. január 11-én elutasító választ kaptak.¹⁶ Ez a kísérlet világossá tette, hogy csak a megfelelő ut betartásával, hosszabb kölcsönös bizalom mellett, tárgyalássorozattal lehet a kérdést a megoldás felé előrevinni. Kialakult a Szabadegyházak Tanácsával a nazarénus gyülekezetek kapcsolata. Bár a Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezetek nem tagjai a Szabadegyházak Tanácsának, mégis az állammal kapcsolatos ügyeiket a Szabadegyházak Tanácsán keresztül intézik.

Palotay Sándor ügyvezető igazgató kezdeményezésére a kapcsolatok erősödtek. A korábbi szabadegyházi vezetők a belépés presszionálásával eltávolították a közösséget a Szabadegyházak Tanácsától. Palotay Sándor világossá tudta tenni, hogy az egészséges kapcsolatok kiépítésének alapja a különállás és az egyéni jellemzők elismerése. A kölcsönös bizalom lehetővé tette, hogy a Szabadegyházak Tanácsának ügyvezető igazgatója - annak ellenére, hogy a nazarénusok nem tagjai a Szabadegyházak Tanácsának - képviselje ügyeiket az Állami Egyházügyi Hivatal előtt.

1961. június 24-én a Krisztusban hívó Nazarénus Gyülekezetek vezetői emlékiratban foglalták össze történetüket, korábbi állásfoglalásukat.¹⁷

A további munka abban állt, hogy mivel a nazarénusokat sokszor összetévesztik a Jehova Tanuival, az elkülönítést elvégezték. Alapos adatgyűjtő munka után,¹⁸ 1962. augusztus 20-án beadványban tisztázták, hogy a nazarénusok nem osztják a Jehova Tanui anarchikus tanait.¹⁹ A Szabadegyházak Tanácsa kérésére 1963. november 5-én újra összefoglalják a nazarénusok hitelveiket, történeti multjukat, ugyanakkor a svájci nazarénusok helyzetét is ismertetik.²⁰ Ezt követően az egyre jobban elmélyülő kapcsolatok lehetővé tették, hogy kisebb-nagyobb kérdésekben megoldódjanak a fennálló nehézségek.

A nazarénus gyülekezetek betartják az állam és az egyház közötti egészséges viszony törvényes kereteit /külkapcsolatok, építkezés és investáció, külügyi kapcsolatok stb./.

Rendeződtek a nazarénusok külföldi kapcsolatai. Miután a magyarországi nazarénus gyülekezetek fokozatosan aktivabbá tették a Szabadegyházak Tanácsával való kapcsolataikat, így a külföldi nazarénus gyülekezetekkel való viszonyuk is normalizálódott. Palotay Sándor, A Szabadegyházak Tanácsának ügyvezető igazgatója a magyarországi nazarénusok megbízásából és érdekében több alkalommal tárgyalt Paul Haab urral, a "Hilfe" társaság elnökével /Zürich/. A legalizálódó ügykezelés alapján jöttek ide 1968 nyarán /jun. 20-25./ P. Haab, A. Märki és H. Fröhlich svájci egyházi személyek, akikre magyarországi látogatásuk során mély benyomást gyakorolt az a tény, hogy a nazarénus gyülekezetek működése szabad s így a gyülekezetek tagjai a fennálló társadalmi rendet magukénak tekintik. Jónak ítélték a Szabadegyházak Tanácsának közreműködését. Mindeneket kifejezésre juttatták az Állami Egyházügyi Hivatalban tett látogatásuk alkalmával is.

A fokozatosan rendeződő kapcsolatok abban is kifejezésre jutottak, hogy lehetőség nyílt az Uj Sion Hárfa átdolgozott kiadására. Az átdolgozásban már érvényesültek a megtett uttanulságai. Mind a könyv kulturáltsága, mind pedig a "passzivitásra ösztönző" hangok kiküszöbölése erre mutat.

A megváltozott magatartásra mutat az is, hogy képviselőik résztvettek a Szabadegyházak Tanácsán belül együttműködő tagegyházak 1968. március 4-én - a Hazafias Népfront IV. Kongresszusának jegyében - tartott értekezletén,²¹ valamint az állam és az egyházak között létrejött egyezmény 20 éves évfordulója alkalmából a nazarénus gyülekezetek vezetősége összegezte állásfoglalását és kifejezte készségét a fennálló vitás kérdések rendezésére.²²

A kedvező légkör a felszabadulás utáni ut kritikai felmérését eredményezte. Ezt összegezték 1968. június 29-i nyilatkozatukban,²³ amely kellő alapot ad a további tárgyalások felvételére.

Utaló jegyzetek

1. 362.500/1938. VII. B.M.
2. 1945. I.sz. parancs 4., 5. pontja.
3. Magyar Közlöny. 1945. 1.szám. jan.4. 17/1945. M.E.
4. Bogárdi Mészöly János Önéletrajz. 1968. szeptember 18.
5. Budapest, 1945. július 23-i kérvény.
6. Beadvány a Belügyminisztériumhoz, 1946. május 10.
Aláírói: Kálmán Kálmán, Nagy Imre, Szabó János.
7. Magyar Közlöny, 1946. június 4. 125.szám 6.270/1946.M.E.
8. Magyar Közlöny 1946. június 6. 127.szám 70.095/1946.B.M.
9. Beadvány az Állami Egyházügyi Hivatalhoz 1951. július 4.
Fülöp Ferenc, Keserű Pál, Soós Sámuel.
10. A beszélgetés lefolyásáról: Soós Sámuel levele Kálmán Kálmánhoz és Nagy Imréhez. 1951. június 7.
11. 1951. szeptember 8-án kelt beadvány.
12. Levél Szabó László főtitkárnak 1951. június 14-én.
13. Beszámoló az atyafiságos gyülekezetről. 1952. augusztus 20. Szeged.

14. Beadvány a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Államügyész-ségéhez, 1956. október 18. Keserü Pál és Soós Sámuel írta alá.
15. Iktató szám: I/S/13/1967. titk. levél Soós Sámuelnek, Budapest, 1957. II. 26. Kristóf István aláírásával.
16. 3611/X/112/112-03.04/1957.
A Honvédelmi Minisztérium Titkársága Soós Sámuelnek 1957. július 11.
17. A nazarénusokról. 1961. június 24.
18. 1962. augusztus 19-én gyűjtött feljegyzések Szögi Sándor, Dénes Ferenc, Szemmelróth István, Taba Dániel, Fodor Endre, Felső Pál, Belovári József, Katona János, Taba Bélint, Kozár József adatszolgáltatásából.
19. Beadvány 1962. augusztus 20. A Jehova Tanuiról.
20. A magyarországi nazarénusok helyzete. 1963. november 5. Soós Sámuel.
21. Békehirnök 1968. március 1. /12.évf./ 15.sz. és márc. 15. 6.sz. "Ezt cselekedd és élsz." Bp. 1968. A Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa.
22. Békehirnök. 1968. /12.évf./ 18.sz. 5; 3. old.
23. Beadvány a Magyar Szocialista Munkás-Paraszt Kormányhoz. 1968. június 29.

III. A NAZARÉNUK KÜLFÖLDÖN

A/ A külföldi nazarénusok történetének és mai helyzetének áttekintése országoként

A Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezetek történetileg S.H. Fröhlich /1803-1857/ mult századi svájci ébredésének örökösei. S.H. Fröhlich életrajza a nazarénus gyülekezetek életének első korszakát adja. Még életében gyülekezetek alakultak az Osztrák-Magyar Monarchián kívül Franciaországban, Németországban és az Egyesült Államokban; Kanadába is áttértek. Az 1920-as évek új hirdetői Braziliában alapítottak gyülekezetet, valamint a széthulló Osztrák-Magyar Monarchia utódállamaiban kezdtek önálló életet a nazarénus gyülekezetek. Tudomásunk szerint a második világháború után újabban Japánban és Guineában van kisebb arányú nazarénus misszió. A különböző országok nazarénus misszióinak történetét a következőkben vázolni fogjuk.

1. S v á j c

A svájci nazarénusok neve: "Evangelisch Taufgesinnten".

Az első nazarénus gyülekezet 1832 őszén Leutwilben /Aargau kanton/ alakult, ahol Fröhlich korábban mint papp tevékenykedett. A következő években innen terjed el Suhr, Rapperswil, Hunzenschwil, Schafisheim és Teufenthal nevű helységeiben. A svájci gyülekezetek nagy részét Fröhlich alapította oly módon, hogy a különböző megtérési mozgalmakat, felnőttkereszt-

ségben hívő csoportokat gyülekezetekbe egyesítette, lelkiileg irányította. A svájci gyülekezetek - mivel viszonylag szabadon élhettek és gazdaságilag jobb helyzetben voltak tagjaik - munkájuk és segítségük révén máig is megtartották vezető helyzetüket. Az egyes gyülekezetek történetét H. Rügger írja le napjainkig. A századforduló óta, kisebb kérdésekben a g-mutatkozó nézeteltérés miatt, két csoportba szervezkednek a gyülekezetek. Jelenleg 33 gyülekezet van Svájcban 15-20 egyházi szolgálóval. A legtöbb gyülekezet öregek részére szociális otthont tart fenn.

"Freuet Euch" címmel folyóiratot adnak ki, könyveket jelentetnek meg.

/Irodalom: H. Rügger: i.m. 65-109./

2. N é m e t o r s z á g

Az első német gyülekezetek Elzászban keletkeztek 1844-ben. /Strassburg, Illkirche, Hafacke stb./. 1850-től elzászi és svájci hatásra alakultak meg Dél-Németországban az első gyülekezetek. Az 1860-80-as években a katonakérdés miatt nagy üldözéseket szenvedtek, de később a mennonitákkal egyenlő elbánásban részesültek. A második világháború után új ébredés indult meg Elzászban. A gyülekezetek létszámát szaporították a Jugoszláviából, Magyarországról kitelepített német nemzetiségű családok. Az NDK-ban főként Györkönyből /Magyarország/ 1945 őszén kitelepített szórványok vannak. Az NSzK-ban 34 gyülekezet van kb. 2500 taggal. Szociális intézményeket tartanak fenn.

/Irodalom: H. Rügger: i.m. 109-122., 195-199. Kézirat: 61-68. 109-112./

3. Franciaország

Bár S.H. Fröhlich beszélt és írt is franciául, mégsem prédikált franciák között. Csak az 1850-es évek közepén Elzászból indult meg a franciák térítése. Párizsban csak a századforduló idején alakult gyülekezet. Ma 8 gyülekezetről tudunk. /Irodalom: H.Rüegger i.m. 112-124. Kézirat: 63-59-ig./

4. Egyesült Államok

A nazarénusok neve: "Apostolic Christian Church". Az első gyülekezetek Svájból, Németországból és az Osztrák-Magyar Monarchiából kitelepedettekéből alakultak. S.H.Fröhlich küldte ki Svájból még 1847-ben Weyeneth egyházi szolgát. A német misszió 1872-ben N.Ludwig kitelepedésével indult. Az első jelentős magyar nazarénus kivándorló Béla József volt 1855-ben. Ezeket a gyülekezeteket a magyaron kívül főként szerb és szlovák kivándorlók gyarapították. 1936-ban 88 gyülekezetben 7504 tag és 4693 gyülekezeti vasárnapi iskolás volt.

A századfordulón lezajlott vita után két ágra bomlott a nazarénus misszió. Az egyik ág neve: "The Apostolich Christian Church /Nazarenés/", amelynek 1960-ban 2024 tagja volt 28 gyülekezetben. A másik csoport: "The Apostolic Christian Church of America". Itt 1960-ban 8400 tag 65 gyülekezetben élt. Az amerikai nazarénusok először 1858-ban küldtek adományt - 100 dollárt - európai hittestvéreiknek. Azóta jelentős segítséget nyújtanak a szükségben levő európai gyülekezeteknek.

/Irodalom: H.Rüegger i.m. 132-133. Kézirat 74-80./

5. Ausztria

Bécsben volt az első nazarénus gyülekezet, melyet az 1850-es években alapítottak. Első jelentős személyük Eduard Sager volt, majd pedig Ch. Geipel. Az első világháború alatt vidéken is alakultak gyülekezetek. A második világháború után Jugoszláviából német kitelepültekkel erősödtek a gyülekezetek. Jelenleg 6 nazarénus gyülekezet van Ausztriában. /Graz, Linz, Hauerkirchen, Salzburg, Vels, Wien./
/Irodalom: H. Rügger i.m. 127-132., 188-194. Kézirat 71-74., 106-109/.

6. Jugoszlávia

Jelenleg Jugoszlávia területén él a legtöbb nazarénus. A mai jugoszláv gyülekezetek zöme Bácskában és a Szerémségben van, ami a régi Osztrák-Magyar Monarchia része volt. Így kialakulásukat, előtörténetüket nem tárgyaljuk. A gyülekezeti tagok szerbek, magyarok, németek voltak. A németeket kitelepítették az országból 1945. után.

Mehéz helyzetet okozott a háború után, hogy az egyházi szolgák és a gyülekezeti képviselők egy része úgy döntött, hogy nem vesznek részt a szavazásban, nem fogadják el a kiosztott földet /Verbász, 1952/. Ezt a gyülekezeteknek csak mintegy 1/3-a tette magáévá. Az utóbbi években a konszolidálódás felé halad a helyzetük, bár két csoportba szerveződve élnek a gyülekezetek. A fegyverfogás kérdése még mindig rendezetlen. A fiatalok nagy része külföldön vállal munkát, így kerülnek el a fegyveres katonai szolgálatot.

/Irodalom: a/ H. Rügger: i.m. 185-188. Kézirat 104-106.

b/ "Nazarenes" in Jugoslavia. Apostolic Christian Publ. Syracuse, New York, 1928./

c/ FRONT 1969. március 28. sz.

7. R o m á n i a

Az Osztrák-Magyar Monarchia Romániára eső részében is voltak nazarénus gyülekezetek. Ezek máig is rendezetlen helyzetben élnek. Összejöveteleik a legutóbbi évekig tilosak voltak. 1968. tavasza óta összejöveteleiket nem akadályozzák. Nagyobb gyülekezeteik: Temesvár, Arad, Nagyvárad, Diosőszentmárton. A tagságnak kb. 60 %-a magyar nemzetiségű, míg 40 %-a román. Kb. 3000 lehet a számuk. 9 egyházi szolgálta működik közöttük.

8. C s e h s z l o v á k i a

Az 1918 előtti gyülekezetek maradéka él még. 1968 tavasza óta élveznek teljes vallásszabadságot. Számuk 3-400, nagyrészt előregedett gyülekezeti tag Szlovákia területén. 5 egyházi szolgálta van közöttük.

9. S z o v j e t u n i ó

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Kárpáton tuli tartományában élnek nazarénusok. Történeti gyökereik még az Osztrák-Magyar Monarchia idejére nyúlnak vissza. Csernovic a központjuk. 10 gyülekezetben 500 tag van 2 egyházi szolgálattal és 2 diakónussal.

10. K a n a d a

Főként magyar, szlovák, román, német és szerb kivándorlókból álló kisebb gyülekezetekben élnek, 11 gyülekezetben mintegy 600-an. Az utóbbi években nagyobb számban bevándorló szerbek a szakadást is áthozták magukkal. Egy érdekes, de nem teljesen különálló csoport volt a kanadai Washington mellett. 1928-ban Bagó Sándor, Kurucz Nándor és Kubacsek Gyula által

alapított és vezetett, vagyonszösségben élő telepük volt, amely az utóbbi években felbomlóban van.

/Irodalom: a/ Church Directory. Apostolic Christian Churches. USA-Canada 1966.

b/ Szabó László: A Niagarától északra. Bp. 1966. 196.old. stb./

c/ Csorba István: Magyar telep Kanadában. Kézirat.

11. B r a z i l i a

Az első világháború után kivándorlók alapították. 1922 óta vannak gyülekezetek. Santo Andre, Sao José dos Campos /Estado Sao Paulo/. Főként gyermekmisszióval foglalkoznak. A magyar származású Marsi Károly egyházi szolga az első világháború után került ki Braziliába. Tudomásunk van már az 1900-as évek elején Dél-Amerikába vándorolt nazarénusokról, akiket Svájc-ból és az USA-ból látogattak. 1937-ben G. Vogel-t és A. Bertschi-t Argentínába küldték munkára, mint egyházi szolgákat.

/Irodalom: H. Rüegger: i.m. 142-143. Kézirat 79-80./

12. A u s z t r á l i a

Ausztráliában is élnek jelentéktelen számú, főként a második világháború után kivándorolt nazarénus csoportok. Ezeknek egységét a nyelvi különbözőség nehezíti. Vannak angol, német, szerb, román, szlovák és magyar családok.

13. S v é d o r s z á g

Az 1960-as évek elején Jugoszláviából kivándorló családok alapítottak Észak-Svédországban egy 30-35 tagú gyülekezetet.

14. Nazarénus misszió

Tudomásunk van arról, hogy a svájci és az Egyesült Államokban élő nazarénusok külmissziót is folytatnak a legutóbbi években. Guineában a svájciak végeznek missziót, míg Tokióban többek közt egy kisebb, az amerikaiak által támogatott gyülekezet van. Külmisszió működik még Argentínában, Etiópiában, Indonéziában stb.

B/ A magyarországi nazarénusok kapcsolatai a külföldi nazarénusokkal

A magyarországi nazarénusoknak elsősorban az egy történeti gyökérből származó csehszlovákiai, jugoszláviai, romániai, szovjetunióbeli gyülekezetekkel van szorosabb kapcsolata.

Ezeket a kölcsönös tanácskérés, és a közös testvéri látogatás erősíti. Ezeken túl a svájci és az Egyesült Államokban élő nazarénus gyülekezetekkel való kapcsolatot érdemel figyelmet. A svájci gyülekezetekkel való közösség alapjait még S.H. Fröhlich levelezése vetette meg. Ezt a kapcsolatot ápolta Geistlich Henrik /1824-1884/ is, aki mint lakatossegéd Hencsei Imrével együtt került ki Svájcba, ahol megtért, és 1852-től mint neves egyházi szolga Schlierenben /Zürich közelében/ működött. Nyolcszor járt Magyarországon különböző nehéz helyzetekben segíteni. A századforduló nagy kivándorlási hullámaiban is sokat segített a kivándorló magyar nazarénusokat munkával és anyagiakkal.

1921-ben alakult Zürichben a "Hilfe Társulat", amelynek célja, hogy a svájci, sőt az amerikai nazarénusok jótékony célú adományait összegyűjtse és kezelje. Ez a társulat bonyoli-

totta le 1946-tól az amerikai magyar segélyakciót. A magyar ügyeket Schenk András képviselte. Ez a társulat segített az új énekeskönyv kiadásában is, miután a magyarországi nazarénusok svájci külkapcsolatai a Szabadegyházak Tanácsa segítségével normalizálódtak. 1968 nyarán Magyarországra látogatott A.Márki, zürichi egyházi szolga, P.Haab, a "Hilfe Társulat" elnöke és H.Fröhlich egyházi szolga, kik - mint már említettük - megbeszéléseket folytattak a Szabadegyházak Tanácsának ügyvezető igazgatójával. Fogadta őket az Állami Egyházügyi Hivatal is.

Az amerikai kapcsolatoknak is nagy történeti hagyományai vannak. Béla József 1855-ben vándorolt ki Amerikába. Őt követte több ezer kivándorló társa, kik az "új világban" gyülekezetet szerveztek. Továbbra is döntőnek tartotta azonban az itthoni gyülekezetek véleményét.

Különösen jelentős volt ez a századforduló éveiben felmerült nagy vitában, amikor Tóth Ferencet /1860-1939/, a legtekintélyesebb magyarországi egyházi szolgát négy alkalommal is kihívták Amerikába, hogy mint mindenki által tisztelt tekintély, segítséget nyújtson a vitás kérdések megoldásában. Az amerikai nazarénusok jelentős anyagi segítséget küldtek az első világháború után a magyar gyülekezeteknek. Ez ismétlődött a "Hilfe"-n keresztül a második világháború után is. Jelentős pénzáldományt adtak az Új Sion Hárfa VIII.kiadására.

1961 után, mikor a Szabadegyházak Tanácsával való jó kapcsolat kialakult, a magyarországi nazarénusok viszonyai is rendeződtek. Ezt tanúsítja a svájci nazarénusok képviselőinek többszöri látogatása is.

C/ A különböző országok törvényei
a fegyver és eskü nélküli katonai szolgálatról

A múlt század végén, a század elején, valamint az első világháború után több európai ország és az Egyesült Államok törvényhozása foglalkozott olyan vallási csoportok kérdéseivel, akik a fegyveres katonai szolgálatot megtagadták. Ilyenek voltak a XVI. századból eredő mennoniták, kvékerek és a többi kisebb csoport. Így volt ez a porosz birodalomban, ahol 1868. március 3-án a mennonitákat felmentették a fegyveres, katonai szolgálat alól és mint egészségügyi katonákat sorozták be. Ez volt a bánásmód már az 1860-as években a Monarchiában élő galíciai mennonitákkal, karaitákkal és a bukovinai lipovánokkal. Ezt az első világháborúban ez 1915. október 4-i rendeletben /145.sz./ is biztosították, amit 1917. április 16-án Bécsben is megerősítettek. Ez a rendelet a nazarénusokra nem vonatkozott. A dokumentumok áttekintése arra utal, hogy a megoldás modellje a következő.

A helyzetet rendszerint törvény, ritkábban rendelet vagy hallgatóságos joggyakorlat szabályozza, ami biztosítja eskü helyett a fogadalmat és a fegyver nélküli katonai szolgálatot.

A bejelentés előzetes és hivatalos, aminek rendszerint egyházi igazoló okmányok csatolóznak. A szolgálat leginkább más - nem fegyveres, de nem kizárólag egészségügyi - katonai munka.

A szolgálati idő több helyen hosszabb, mint a szokványos idő.

Az egyes országok joggyakorlatát a mellékelt táblázat szemlélteti.

Sor- szám	Ország	Fegyverta- gadás oka	Eskü helyett	A rendel- kezés	b e j e l e n t é s		intéző szerv	Illet ható
					időpontja	szervnél		
1.	Dánia	Lelki- ismeret	fogada- lom	törvény	15 nappal előbb szemé- lyesen je- lentkezés + kérvény + biztosítás	Honvédelmi minisz- ter	Nemzetvé- delmi miniszter + Belügy- miniszter	-
2.	Svájc	vallási és etikai	fogadalom 1924.III. 12. 1926. I. 1-től	joggya- korlat	-	-	katonai hatóság	-
3.	Svéd- ország	vallási 1925.XII.21. után + eti- kai + értel- mi és ész- szerű ok 7. §. c.	kikötés nélkül	1920.V. 21.-i törvény	sorozáskor vagy később is 2. §.	sorozóbizott- ság, vagy később vizsg. bizottság előtt	a király 5. §.	Vizsgá- Bizott 2. §.
4.	Norvégia	vallási és lelkiis- mereti	kikötés nélkül	törvény	külön polgári hivatal /3.old./	hadsereg főparancs. /3.old./	a király 6. §.	Fegyelm hatalm 6. §.
5.	Hollandia	lelki- ismereti 1. §.	kikötés nélkül	törvény	kérvény	sorozó- bizottság előtt	kinevezett bizottság 2. §.	Hadügyi tengerés miniszt rium 1.
6.	Anglia + Kanada + Uj Zé- land + Ausztrália	vallás, lelkiism. etikaivagy más de poli- tikai ok nem	kikötés nélkül	rendelet /ujonc- rendszer/	bármikor /1. old. 2. bek./	helyi bíró- ság /1. old. 2. bek./	bíróság /2. old. 2. bek./	Bíróság
7.	U.S.A.	lelkiism. vallás és etikai/3.o. a,b. pont/ 5.0.4.pont/	kikötés nélkül	törvény	behíváskor	helyi hatóság	Elnök, helyi hatóság	Hadügy állam- titkár
8.	Francia- ország	vallási, filozofiai	kikötés nélkül	törvény	15 nappal előbb 2. §.	honvédelmi miniszter 2. §.	bírói testület 3. §.	Elnök, Min.eln. Hadügy miniszt.
9.	Német szövetségi Köztársá- ság	Hit és lel- kiismereti, vallásos és világnézeti meggyőzőlés	Kézfogás	Alaptör- vény Art. 4. Abs.3. g.g.1949. V.23.	Sorozáskor vagy előbb	Körletti véd- erő hivatal	Vizsgáló Bizottság	Vizsgáló Kamara

sonlító táblázat

intéző szerv	Illetékes hatóság	Igazoló okmány	Életbe lépett	Érvényesség	Szolgálat jellege	Szolgálati időtartama
Nemzetvédelmi miniszter + Belügy-miniszter	-	-	-	Katonai listán marad 4. §. de nem katonai törvény alatt 6. §. külön szabályzat	katonai munka, vagy egészségügyi az állam javára 11. §. műszaki szolgálat	Polgári 20 hóig vagy azonos
katonai hatóság	-	-	1924.IX.12. 1927.III.31. 1940.IV.4.	-	Nem harcos alakulat, kórházi egység hivatal 1940. IV. 4. fegyveres kiképzés nélkül 1965. VII. 14.	Azonos
a király 5. §.	Vizsgáló Bizottság 2. §.	Egyházi nyilat. + 2 tanu nyilat. + a kérelmező nyilatkozata	1921. I.1. 1925.XII.31.	Katonai törvény alatt marad a polgári szolgálatban is 6. §.	Polgári munka, katonai műhely, konyha	Leghosszabb a./+1/4 idő b./+1/2 idő
a király 6. §.	Fegyelmező hatalom 6. §.	Lelkipásztor bizonyítvány	1886-1902. 1902-től igazolásra felmentés 1922.III.24.	Igazságügyi miniszter külön polg. hatóságnál. Sorozási listáról polg. listára kerülnek 3. old.	Polgári munka az állam javára 2. §. 1923-tól csak polgári munka lehet	Azonos 1/2 l. §. 144+72 216 nap
kinevezett bizottság 2. §.	Hadügyi és tengerészeti minisztérium 1. §.	-	1923. VIII.	Polgári listára kerül	Polgári beosztást kap, közmunka jelleggel /még fegyver, vagy muni-ció gyártásra sem lehet/	Kat. szolg. idő + a/ +6hó b/+12hó 4. §.
biróság /2. old. 2. bek./	Biróság	Kellő tanúsítás és bizonylat	1916. I. 27. 1916.II. 16. és 1916.VI. 1. körrendelet	A kiemelés szerint lehet katonai és polgári	A kiemelés három féle lehet: 1./ a fegyv.szolg. alól feltétel nélk. 2./ fegyv.szolg.alól feltétel. 3./minden kat.szolg. alól kiem./2.o. 3. bek./	-
Elnök, helyi hatóság	Hadügyi államtitkár	Hatósági igazolás + egyházi igazolás	1917.V.18. végrehajtási par. 1918.III.23.	Katonai nyilvántartásban marad /4.o. 3.pont/	a/ egészségügyi b/ szállítás c/ mérnöki kar /1.o.4.rész 3.o.c./	-
birói testület 3. §.	Elnök, Min.elnök Hadügy-miniszter	Kérvény beadás	1963. XII.21.	Katonai állományban marad	Közügyet szolgáló polg. alakulat /6.7./ mozgósításkor: akármilyen fegyvertelen alakulatnál	Azonos 6. és 8. §.
Vizsgáló Bizottság	Vizsgáló Kamara	Kérvény + Egyházi-igazolás	Szöv-Alk.Bir. Törv. 1951.III.12.	Polgári állományba kerül	Egészségügyi, vagy bármilyen munkaszolgálat	Azonos időtartam

IV. A KRISZTUSBAN HIVÓ NAZARÉNUS GYŰLEKEZETEK TANÍTÁSAI, SZERVEZETI SZABÁLYAI, ISTENTISZTELETE ÉS ÉLETE

A/ Történeti áttekintés - források

A nazarénusok tanításainak első összefoglalója Henosey Lajos /1820 - 1844/ hitvallása volt, melynek kéziratát csak Eötvös könyvéből ismerjük.¹

A nazarénusok tanításának első objektív és ma is példemutató felmérése Hódmezővásárhelyen készült 1869-ben. A könyvecske íróját nem ismerjük, de teológiai műveltségű ember volt, aki alaposan kikérdezte a vásárhelyi gyülekezet vezetőit, az egyes hitpontokat a gyülekezettel is megbeszélte.²

Ezt az objektivitást sem Szőllősi Antal,³ sem pedig Szeberényi Lajos Zsigmond⁴ hitelvi ismertetése nem éri el. A nazarénusok 1875-ben állították össze hitelveiket⁵, melyeket máig is alapjaikban érvényesnek tartanak. Ezt fordították le szerbre⁶ és adták ki egy új, változatlan lenyomatban magyarul.⁷ Ez volt az alapja azoknak a hivatalos nyilatkozatoknak és beadványoknak, amelyekben a nazarénusok hitelveiket adják elő.⁸

A hitvalláson kívül a nazarénusok között nagyon hamar H.S. Fröhlich /1803-1857/ leveleinek és különböző írásainak kéziratossal fordításai terjedtek el. Ezekből már az 1860-as években kettőt lefordítottak magyarra⁹, mely a Rom. 1. alapján készült: "Az isteni életnek titka, és az istentelenségnek titka", valamint "Értekezés a házasságról" címmel. A két füzetet "Félre a fátyollal" címmel 1878-ban adták ki először,¹⁰

majd pedig javított és az eredetivel egybevetett formában 1898-ban.¹¹ Ezenkívül ismerünk több régi és új kéziratos elmélkedést, H.S.Fröhlich írásainak fordítását.

Teológiai szempontból a legjobb összefoglalás a H. Rüegger által közölt szöveg.¹² Ezt Nyári József fordításában közöljük.

A Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezet első szervezeti szabálya 1876.február 12-én kelt Hódmezővásárhelyen és az 1875-ben elkészült és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz beadott /3148.sz. 1875/ hitvallás kiegészítéseként látott napvilágot.¹³ A szervezeti szabályok összeállítására Tanárky Gedeon 1876. január 10-én kelt levelének felkérése nyomán került sor.¹⁴ Ez a szabályzat a nazarénus gyülekezetek szervezetének máig is az alapja. Ennek nyomán készült a felszabadulás után az a hitelvi és szervezeti szabályzat, melyet az Állami Egyházügyi Hivatalba 1951.szeptember 8-i keltezésel nyújtott be a Nazarénus Gyülekezet. /Rövidítve: 1951/. Ezekből a szervezeti szabályzatokból, valamint a gyülekezetek hagyományos belső rendjének lejegyzéséből és rendszeresítéséből állítottuk össze a mai állapotnak megfelelő szervezeti szabályzatot.

A nazarénusok tenitásukban, szervezeti szabályzatukban és egyházi életük formájában konzervatívok. A hiányos adatokból és a visszaemlékezésekből felderíthető módosulásokat a maguk helyén közöljük.

B/ A Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezetek hitelvei

"Más fundamentumot senki sem vethet azon kívül, amely egyszer vettetett, amely a Jézus Krisztus" /I.Kor. 3: 11/.

1. A Biblia: Isten Igéje, mely a népeknek és embereknek vezetését és sorsát örök igazságban kinyilatkoztatja, minden igaz hitéletnek az alapja. Különösen az Uj-Szövetség, azaz Jézus Krisztus Evangéliuma, az ő mintaképe és az általa, valamint az apostolok által megadott tanítások és utmutatások a mi zsinórmértékünk, azaz hitalapunk.

2. Mi megvalljuk a mindenható Istent, mint a világmindenség teremtőjét és fenntartóját a látható és láthatatlan teremtésben.

3. Mi megvalljuk a Jézus Krisztust, mint Isten és ember fiát, aki Isten örök tanácsa szerint az Atya dicsőségéből a földre jött és aki a tévelygésben és bűnben elveszett emberi nem előtt Isten szeretetét újból kinyilvánította és azt maga gyakorolta a keresztfáján való odaadásig, az emberek megváltásáért. Az ő hűséges engesztelő vére megtisztít bennünket minden bűntől /I. János 1:7/. Krisztus vérén Krisztus megváltó művét értjük, amelyet a Golgothán a keresztfán teljesített.

4. Mi valljuk az igazságnak és szeretetnek, az engedelmességnek és a fegyelemnek Szent Lelkét, aki a János 14:16 és 26, valamint az Ap.csel. 2:1-5 szerint az első Pünkösöd napján kiöntetett és aki ma is kiöntetik azon emberek szívébe, akik igaz megtérés, bűnbánat, hit, kegyelem és keresztség által az élet megújulásához és Istennel békességre jutottak. Krisztus így tanította Nikodémust: "Bizony, bizony mondom néked: ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába" /Ján. 3: 5/.

5. Mi hisszük, hogy minden ember születésétől fogva bűnös. "Nincsen, ki jót cselekedjék, nincs egyetlenegy sem" /Róm. 3:12/ és "a bűn zsoldja a halál" /Róm. 6:23/.

6. Mi hisszük, hogy Isten az ő Igéjében minden embernek

Megjegyzések:

Bár a nazarénusok hitelvei több pontban eltérnek az általános protestáns felfogástól /a bűn fogalma, a büntelenség /v.i. perfekcionizmus/ állapota, a megtérésről, a keresztségről szóló tanítás/, mégis csak két pontot elemzünk részletesen. Az egyik az eskü, a másik a fegyverfogás kérdése.

1. Az eskü

Az eskü sok esetben együtt jelentkezik a katonakérdéssel, mégis külön is kell beszélni róla, mivel polgári ügyekben is többször esküt kérnek. Az eskü megtagadásának hitelvi alapja Mt. 5:33-37 és Jakab 5:12.

Az esküvést már Henosey hitvallása is elutasította.¹⁵

Az eskü ellen szól H.S.Fröhlich a házasságról szóló könyvecskében is.¹⁶ Már az 1869-es ismertető is arról beszél, hogy az eskü megtagadása nem abból fakad, hogy a nazarénus nem vállalja adott szavát, hanem az igazmondásból.¹⁷ A nazarénusok hitvallása is ezt igazolja: "A mi erősítésünk úgy és úgy, tagadási bizonyosságunk nem és nemmel erősítettik, mivel a fogadalmat csak a hűség teszi erőssé mindenütt, a hűtlenség pedig az esküt is feltöri."¹⁸

Az esküben az ember Istent hívja tanuul állításának megerősítésére. Ez Isten nevének hiába való felvétele. A nazarénusok készek - ha ezt megkívánják tőlük - fogadalmat tenni. Ez az igazmondáshoz való ragaszkodásukból fakad, és érvénye számukra olyan, mint az eskünek.

H.Rüegger erről így ír: "Eskü helyett elismerik a szájjal és kézzel tett fogadalmat. Ezen az úton megadjuk az államnak azt, ami az államé, és Istennek, ami az Istené."¹⁹

2. A fegyverfogás

A nazarénusok hitelvei szerint az ölés "halálcs bűn" - tehát olyan bűn, amit ha egy hívő ember elkövet, akkor nincs számára soha vissza út a gyülekezetbe. Ezért tagadják meg a nazarénusok a fegyveres szolgálatot. Nem magában a fegyver megfogásában látják a bűnt - bár erre régebben több eset volt -, hanem becstelennek tartják álláspontjuk eltitkolását. Véleményük szerint az állam félrevezetése - tehát hazugság - lenne, ha gyakorlatra elfogadnák a fegyvert, és ha erre kerülne a sor, nem használnák azt. Az 1850-1860-as években a katonaságot mint intézményt tartották hitükkel összeegyeztethetetlennek.²⁰

Ma a nazarénusok, mint ahogy ezt már régebben²¹ is kifejezték²², készek fegyver nélküli katonai szolgálatot teljesíteni és állampolgári kötelességüknek ezen a téren is becsületesen eleget tenni. Ez a szolgálat lehet minden olyan, ahol nem kell közvetlenül fegyverrel bánni. Ők nem anarchisták, mint a Jehova Tanui, akik minden pozitív államrendet tagadnak. A Jehova Tanui a nazarénusokat ellenségeiknek tekintik, éppen az államhoz való pozitív kapcsolatuk miatt.²³

+ + +

C/ A Krisztusban Hívő Nazarénus Gyülekezetek
szervezeti szabályai

ÁLTALÁNOS ALAPVETÉS

1. A Krisztusban Hívő Nazarénusok önálló, egymástól független gyülekezetekben élnek. Közösségi életüknek alapja és legfontosabb döntő fóruma a gyülekezet. "A Krisztusban Hívő Gyülekezetek /Egyházak/ belügyeit, a hithez tartozó dolgokat és minden körülötte lévő teendőket önállóan, saját hatáskörében intézi az egész gyülekezet". Az előljáró "csakis az egész gyülekezettel határoz - s végez minden előforduló dolgokat" /Hitv. 1876. 12. old./

2. A Krisztusban Hívő Nazarénus Gyülekezeteket összetartja az egységes tanítás, az elvi kérdésekben tanúsított egységes álláspont és a testvéri szeretet. Az egybetartozást a közös történelmi múlt megbecsülése erősíti. "A tagokat kizárólag a Krisztusban való azonos hit és meggyőződés köti össze a szeretet által." /1951. 2. old./

A GYÜLEKEZET

1. A tagság feltétele

"A tagság előfeltétele a bűnök elhagyása, más szóval a megtérés, azután a bűn nélkül való élet." "A gyülekezeti tagság a bűn elhagyásán és a jócselekedetek gyakorlásán alapszik. Aki ezt az erkölcsi színvonalat el nem éri, nem lehet tag, vagy ha azzá lett, de visszahanyatlott, elveszti tagságát a gyülekezeti fegyelem értelmében." /1951. 1. old./

2. A tagfelvétel

- a/ A tagfelvételt töredelmes bűnbánat előzi meg.
- b/ A leendő tag a gyülekezet egésze előtt "eddigi élete és tettei nyomán a hívek által szorosán megvizsgáltatik, ha vajon a hitben eléggé tántorithatatlannek tanusította-e magát, mert a szilárd hitre fektetjük a fő sulyt." /1876. 5.old.g./
- c/ Ezután a gyülekezet hitelveiről, a gyakorlati magatartási módról oktatást kap.
- d/ A kitűzött tagfelvétel előtt közvetlenül újra megvizsgálja a gyülekezet a tagjelöltet. Kikérdezik és ellenőrzi, hogy az első vizsgálat óta eltelt időben megtartotta-e jó bizonyosságát, elfogadta-e az intést.
- e/ Ezt követően: "Az egyházi szolga előtt vallást tesz előbb elkövetett bűneiről." /1876. 5.old.g./
- f/ Ezt követi a keresztség "az Atyának, a Fiúnak és a Szent Léleknek nevében az ő bűnsínek bocsánatára, a Krisztus által hátranagyott példa szerint" /1876. 5. old.g./, tehát alámerítéssel.
- g/ Az újonnan felvett tag a gyülekezettel együtt urvacso-
rában részesül.

3. A gyülekezeti tag joga és kötelessége

Minden gyülekezeti tag egyenjogu. Urvacsorával élhet és részt vehet a gyülekezeti tanácskozásokon. Javaslatokat tehet és véleményt nyilváníthat. A gyülekezet megbízása alapján különféle szolgálatokat végezhet, tisztségeket viselhet.

A gyülekezeti tag feladata a testvéri közösség ápolása, a gyülekezeti renchez való alkalmazkodás, a gyülekezet anyagi terheinek hordozása képességei szerint, az önkéntesség elve alapján.

4. A gyülekezeti fegyelem

- a/ "Az egyéni és közösségi élet tisztasága felett minden tagnak kötelessége őrködni." /1951. 2.old./
- b/ A gyülekezeti fegyelmet Mt. 18:15-17 alapján "személyválogatás nélkül" gyakorolja a gyülekezet /1876.9.old. m./.
- c/ Aki az intést nem fogadja el, vagy pedig "halálos bünt" követ el, azt a gyülekezet kizárja tagjai sorából.

Megjegyzés: A halálos bűn. Aki hívő ember létére olyan bünt követ el, ami a Szent Lélek jelenlétét teljesen lehetetlenné teszi az ember életében, halálos bünt követ el. Az ilyen ember képtelen lesz az újbóli megtérésre. Még ha bűnét megbánja is és hosszú évekig példamutató életet él is, akkor sem lehet ismét a gyülekezet teljes jogú tagja.

Az ilyennek csak az a vigasztalása, hogy a I az embereknél lehetetlen, az az Istennél lehetséges /Mt. 19:26/. A halálos bűnök a következők: emberölés, paráznaság vagy házasságtörés, esküvés, Isten nevének káromlása, nem hívővel kötött házasság, valamint a hazugság.

d/ Kétféle kizárást ismer a Nazarénus gyülekezet:

- aa/ Félkizárás, ami a jóvátehető, tehát nem halálos bűnök következménye. Az ilyen gyülekezeti tagot vissza lehet venni.
- bb/ Kizárás: a jóvátehetetlen bűnök büntetése. Ezek a halálos bűnök. Az ilyent soha nem lehet visszavenni a gyülekezetbe.

5. A gyülekezeti tagok átköltözése

"A gyülekezeti tag más gyülekezetbe távozik, bejelenti érését az új gyülekezet előtt, amelynek tagja kíván lenni. A gyülekezet megkérdezi, hogy lelki szabadságban bocsátotta-e el előbbi gyülekezetét. Ha előbbi gyülekezetében nem volt semmilyen rendezetlen ügye, az új gyülekezet befogadja. Vitás esetekben levélben kérdezik meg régi gyülekezetét.

A gyülekezet pénzügyei /Lásd: 1876. 13. old. III. fejelet./

a/ A gyülekezet anyagi terheinek hordozása a gyülekezeti tagok feladata. Ebben mindenki tehetsége szerint vesz részt. "A gyülekezet dologi kiadásait a tagok önkéntes adakozásából fedezik, de azok sincsenek személy szerint nyilvántartva. A szegények és ellátatlanok gondozása is önkéntes adakozásból történik." /1951.2. old./

b/ "Az előljárók a gyülekezeti munkáért és szolgálatért illetményt vagy bért sem nyíltan, sem burkoltan nem kapnak. A közösségért végzett munka, akár testi, akár lelki, teljesen díjtalan." /1951.2. old./

c/ A gyülekezet pénzét a választott gazdálkodó atyafiak kezelik. Az adományokat megszámlálják és beírják egy könyvecskébe. A kisebb magától értetődő kiadásokat - folyamatosan intézik /pl. teremhár, takarítószerek, adó, villanyszámla stb./ . A szokásoktól eltérő nagyobb kiadásokról az előljárók, nagyobb beruházásokról a gyülekezet tanácskozik és egyhangú döntés esetén erre a hívek külön adakoznak.

d/ A bevételekről és kiadásokról a gazdálkodó atyafiak szabályos könyvelést vezetnek, amit az év végén lezárnak és a következő év első hónapjában a gyülekezet előtt beszámolnak a pénzügyi helyzetről. Kedvező je-

lentés esetén a gyülekezet újra megbizza a gazdálkodó atyafiakat a gyülekezet pénzügyeinek intézésével.

III. A tisztségviselők

1. Az előljárók feladatai

Az előljárók a gyülekezet lelki és gazdasági vonatkozású ügyeit intézik a gyülekezet megbízásából. Minden munkájukról beszámolni tartoznak a gyülekezetnek. /Lásd: 1951. 2. old. 2.bek. 1876.12.old. I.fej. u.r./.

2. Az előljárók választása

Az előljárókat a gyülekezet bizza meg. A megbízás először ideiglenes. Ha a végzett munka nem megfelelő, a gyülekezet visszavonja a megbízást. A bevált munkásokat a gyülekezet véglegesíti.

A pénzkezelők megbízatását évente ujítja meg a gyülekezet.

3. A szolgálatok fajtái

a/ **Diakónusok:** olyan férfiak, akik a keresztelési, urvacserai és házasságkötési szolgálatokban segítenek, vagy az egyházi szolga megbízása alapján ezeket önállóan végzik. Nem vezethetik le a bűnvallomási és a kézzrátételi szolgálatot.

b/ **Igeszólók:** "akik az Isten Igéjét hirdetik a gyülekezeteknek." /1876. 13.old. III.4.§.1.- Csak férfi lehet/.

c/ **Imádkozók:** olyan férfiak, akik az istentiszteleteken az igehirdetés után a hálaadó imádságot

mondják. Ezt a szolgálatot egymás között megosztva végzik. Ezek közül választják rendszerint az igeszlókat.

d/ Szegénygondozók
és betegápolók:

olyan férfiak és nők, akik a betegeket rendszeresen látogatják és gondot viselnek rájuk a gyülekezet megbízása alapján. Erre a tisztségre a nők közül csak 60 évnél idősebbet lehet választani, akik irányítják a fiatalabb segítők szolgálatait.

e/ Gazdálkodó
atyafiak:

a gyülekezet anyagi természetű ügyeit és a pénzkezelést végzik /lásd: a gyülekezet pénzügyei. II.6./.

f/ Énekvezetők: azok a férfiak, akik a gyülekezeti istentiszteletkor az éneket elkezdik, és az énekléseken az énekeket betanítják és vezénylik.

IV. AZ EGYHÁZI SZOLGÁK

1. Kik az egyházi szolgák?

Az egyházi szolgák a gyülekezetek egyhangu határozata által a gyülekezetek lelki problémáinak intézésére elhívott férfiak, akiket erre a szolgálatra a többi egyházi szolga felavatott. Ők "gyülekezetek közötti előljárók," tehát működésük nem egy gyülekezetre korlátozódik, hanem egy egész körzetre vonatkozik. /1951. 2.old./

2. Feladatuk:

A kereszteleés, a bűnvallomás meghallgatása, a felvétel /kézrátétel/, az urvacsora, a házasságkötés, az egyházi fegyelem gyakorlásának szolgálata.

3. Választásuk

/A választás lelki föltételeiről - 1876. 4,5.old./.

Az egyházi szolga kijelölését az érdekelt gyülekezetek és az egyházi szolgák testülete kezdeményezi. A megválasztáshoz az érdekelt gyülekezetek és az egyházi szolgák testületének egyhangu nozzájárulása szükséges.

4. A gyülekezetek és az egyházi szolga

Az egyházi szolga a gyülekezet általános lelki gondviselője. A gyülekezet közérdekű kérdéseinek megoldásánál és az ügyintézésnél kikéri tanácsait. A nagyobb jelentőségű ügyek intézését a gyülekezetek bizalma alapján ő vezeti. Nélküle, vagy személyének kikerülésével a gyülekezet határozata érvénytelen. /1876. 12.old. II.fej. 3.§./

5. Az egyházi szolgák leváltása

Ha egy egyházi szolgával szemben a gyülekezetben panasz merül fel, azzal az egyházi szolgák testületét keresik meg, akik számonkérlik szolgatársukat. Ha a panasz indokolt, az egyházi szolgát felmentik szolgálata alól, aki így a gyülekezet tisztségnélküli, "szabados tagja" lesz.

A KRISZTUSBAN HIVŐ NAZARÉBUS GYŰLEKEZETEK ORSZÁGOS ÜGYEI

1. Az egyházi szolgák testülete

A hivatalosan megválasztott, és egymásnak mellérendelt egyházi szolgák közössége, akik időnként összegyűlnek az időszerű kérdések megbeszélésére. A kezdeményező mindig a legtekintélyesebb, vagy az, aki az Ügyeket intézi. Ennek a testületnek egyhangu döntése szükséges minden közös ügy elintézéséhez.

2. Az atyafiságos tanácskozás

Ezen az egyházi szolgákon kívül minden gyülekezet küldötte részt vesz. Nagyobb jelentőségű kérdésekben elfoglalt közös álláspont kialakítására hívják egybe. Az egyhangúlag, közösen elfogadott határozatot minden gyülekezet egyformán magáévá teszi. Összehívását az egyházi szolgák testülete kezdeményezi.

3. Gyakorlati ügyintézés

A Krisztusban Hívő Nazarébus Gyülekezetek közös hivatalos ügyeinek intézését helyzetéből fakadó adottságai miatt a pesti egyházi szolga végzi, az egyházi szolgák testületének bizalma alapján. A kisebb jelentőségű ügyekben maga dönt, míg a nagyobb ügyeket az egyházi szolgák testületével megkonzultálja.

D/ A KRISZTUSBAN HIVŐ NAZARÉNUS GYŰLEKEZETEK ISTEN-
TISZTELETEI

1. Általános rész

A nazarénusok a vasárnapon kívül karácsony, újév, nagypéntek, husvét és pünkösd ünnepét tartják. A vasárnap nem szigorú munkaszüneti nap. Ha a vasárnap munkanappá minősül, átteszik a gyülekezeti istentiszteletek idejét olyan időpontra, ami a munkát nem zavarja. A munkához való becsületos ragaszkodásuk nagyobb, mint az ünnepszentelés. A gyülekezés általános időpontja vasárnap. Ekkor délelőtt és délután is tartanak istentiszteletet.

A vasárnapi istentiszteleteken kívül istentiszteletet hétköznap esténként is tartanak, úgy, hogy ez a munka elvégzésében ne akadályozza a gyülekezet tagjait. Ennek is régi hagyományai vannak a nazarénusok között.²⁴

Az istentiszteleteken a férfiak és a nők külön padokban ülnek, az utóbbiak bekötött fejjel. /Lásd: I. Kor. 11: 5-6./

Az istentiszteleteken kívül hetente többször is éneklésre összegyűlnek, ahol a gyülekezeti énekeskönyv énekeit tanulják és gyakorolják négy szólamban, ahogyan az istentiszteleti éneklés is folyik, valamint más evangéliumi énekeket is énekelnek. Ezekén az alkalmakon főként fiatalok vesznek részt.

A vasárnapi és a hétköznapi istentiszteletek sorrendje azonos. Éneklésből, imádságból, igeolvasásból és igemagyarázásból áll. Az éneklés mindig az énekszöveg felolvasásával indul,²⁵ és négy szólamban történik, hangszeres kíséret nélkül, az énekvezető kezdesére.

A gyülekezeti istentiszteleten csak az Uj Sion Hárfából énekelnek, imádságot az "igeszóló" és az erre megválasztott imádkozók mondanak. /Lásd: szervezeti szabályok/. Az igeszólók szabadon választják meg a gyülekezetben felolvasásra kerülő Igéket. 1951 óta csak hivatalos igazolvánnyal ellátott igeszóló állhat az asztalnál. A vendég igeszóló legfeljebb ülve prédikál. Az istentiszteleti terem berendezése egyszerű, nem díszítik képek vagy feliratok. Kétfelől - a férfiak és a nők számára - padok vannak elhelyezve, az igeszóló számára pedig elől egy asztal.

Betegeknél házi istentiszteletet szoktak tartani, ahol szintén éneklés, igelovásás, imádság és igemagyarázat van.

2. Az általános istentisztelet sorrendje

1. Ének.
 2. Az igeszóló az asztalhoz lép, csendes imát mond Bibliára tett kézzel, és utána egy Igét olvas.
 3. Az igeszóló a gyülekezet nevében hangosan imádkozik.
 4. Az igeszóló Igét olvas és magyaráz.
 5. Ének - a témához.
 6. Az imádkozók egyike imádkozik.
 7. Befejező ének.
 8. Az istentisztelet bezárása: a látogatók elbocsátása.
 9. A gyülekezet zárttá válik. Csak az egyházi fegyelmi alatt nem lévő "szabados" tagok maradhatnak.
- Ezután: - az üdvözlések átadása,
- a gyülekezet belső ügyeinek megbeszélése következik.

A gyülekezeti ügyeket is újabban a szolgálattevők szűk köre végzi, és csak a közérdekű gyülekezeti ügyeket intézik el ekkor.

3. Keresztelés és tagfölvétel

a/ Bevezető rész²⁶

A szervezeti szabályokban elmondottak alapján a felvétel rendszerint hétköznap /szombat este/ kezdődik. Az itt vázolt időbeosztástól csak kivételesen térnek el.

1. A gyülekezet szokott sorrendben lebonyolódó istentisztelete után megtörténik a tagjelölt második meghallgatása a gyülekezet előtt.
2. Ezt követi a négyszemközti bünvallás, amit a gyülekezet bevár.
3. Azután az egyházi szolga bejelenti a gyülekezetnek, hogy a bünvallás megtörtént.
4. Igét olvas, imádkozik.
5. A gyülekezet keresztelési éneket énekel és eltávozik.

b/ A bemerítés

Szűk körben történik. Először a férfiak, majd a nők bemerítése következik, akik fehér ruhákba öltözve jönnek a keresztelő kádhoz. Régen folyóvizben, szabadban történt, rendszerint sötétben, ma már háznál, keresztelőkádban.

1. Először az egyházi szolga megkérdezi a keresztelendőt: - Hiszi-e a keresztségnek ezt a formáját és elrendezte-e bűneit?
2. Ezután a keresztelendő belép a kádba, leborul, összekulcsolja a kezét, és az egyházi szolga a következő szavak kíséretében meríti alá, előre buktatva:

"Keresztellek téged az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében a te bűneid bocsánatára."

3. A keresztség után a résztvevők és a megkereszteltek eltávoznak.

c/ A tagfölvétel

Másnap /vasárnap/ a szabályos istentisztelet után, amikor a gyülekezet zárttá válik:

1. A tagfölvételt vezető egyházi szolga előrehívja a megkeresztelteket.
2. Ének.
3. Igeolvasás.
4. Leborulás, könyörgés - általánosan, majd az egyházi szolgák kézrátétellel a Szent Lélek kitöltését kéri a megkereszteltekre.
5. Az újonnan megkereszteltek köszöntése.
6. Záróének.
7. A tagfölvétel után rögtön urvacsora következik.

4. Urvacsora

Rendszerint a tagfölvétellel együtt történik, de külön is megtörténhet olyan esetben, ha ezt a gyülekezet kívánja.

Az urvacsora kenyere hasábokra vágott rendes kenyér, a bor erjedt vörösbor.

1. Az asztal megterítése.
A helyi egyházi szolga az odakészített kellékekkel, megteríti az asztalt.
2. Éneklés.
3. Az egyházi szolga a megterített asztalnál Igét olvas és Igét hirdet.
4. Éneklés.

5. Imádság. Az egyházi szolga mondja úgy, hogy a kenyeres tálat úgy ő, mint a segítő diakónusok is kezükben tartják.
6. A gyülekezet felé fordulva a legfelső kenyeret veszi és azt eltörve, a szereztetési Igét mondja /I. Kor. 11:23-24/, és
7. kiosztják a kenyeret úgy, hogy egy-egy hasábot kézbe tartva, sorba járva nyújtja a gyülekezet tagjainak, akik törnek belőle.
8. A pohár kiosztása: a kézbevett pohárral mondott szereztetési Ige /I. Kor. 11:25-26/. A szolgálatot végzők utoljára veszik el az urvacsorát.
9. Ének: közben az asztal leszedése.
10. Hálaima.
11. Az újonnan felvett tagok kioktatása. Megkérdezi az egyházi szolga: Így hitték-e? Adekozásra szólítja fel őket és meghagyja nekik, hogy illetékteleneknek ne beszéljenek erről.
12. A gyülekezet elbocsátása.
Ezután a gyülekezet tagjai: - férfiak a férfiakat, nők a nőket "szent csókkal" köszöntik /I.Thess. 5:26.; Róm. 16:16/.

5. Házasságkötés

A házasságkötés nem külön istentiszteleti alkalom, hanem a rendes vasárnapi vagy hétköznapi istentisztelethez kapcsolódik. A leánykérés után, kitűzött időben, az istentisztelet után, az egyházi szolga meghívja a jelenlevőket "a házasságkötési szent munkára". Ez a régebbi gyakorlatot túlhaladja, mert csak az 1930-as évek óta lehetnek jelen nem gyülekezeti tagok is a házasságkötésen. A házasság minden diszes külsőségét, a lakodalmat a nazarénusok ellenzik.²⁷

1. A házasulandók előrehívása az asztalhoz.
2. A házasulandók kikérdezése. Az egyházi szolga külön-külön megkérdezi a vőlegénytől és a menyasszonytól, hogy előzetesen megtörtént-e a polgári házasság, hogy imában kérték-e az Ur akaratát, hogy hajlandók-e egymás mellett hűségesen kitartani halálukig és szüleiket továbbra is szeretni. Kész-e a feleség akkor is hűségesen támogatni férjét, ha beteg, vagy munkaképtelen lesz, és ha fogságba viszik is.
3. Igeolvasás, rendszerint Ef. 5:25.
4. Igemagyarázás.
5. Ima: a gyülekezet feláll, a jegyesek leborulnak. Az egyházi szolga - kézrátétel nélkül - imádkozik értük.
6. Az egyházi szolga köszönti az új házasokat és példamutató, istenfélő családi életre inti őket.
7. Éneklés.
8. A gyülekezet elbocsátása.

6. Temetés

a/ Általános tudnivalók

A temetés egyszerű disztelensége kezdettől jellemezte a magyarországi nazarénusokat.²⁸ Egyszerű ruhában, egyszerű koporsóban, koszoruk nélkül. Siremlékeket nem állítanak. Koszoru és siremlék csak akkor van, ha a nem hívő rokonság ezt megveszi. A gyász sem sirás-rivásból áll, hanem beletörődés a változhatatlanba, hit és nyugalom a feltámadásban. Már 1869-ben így írják le a nazarénus temetést: "Sirás, zokogás sem hallatszik, mert hisz a halot-

tat siratás csak a hit gyengeségét árulja el; siratni, ha nem tilos is, de erős hitűnek nem kell."²⁹

b/ A temetés rendje

Háznál: 1. Ének.

2. Igeolvasás és prédikálás.

3. Ének.

Sirnál: 1. Ének-felolvasás.

2. Az ének éneklése alatt a halott elföldelése.

3. A család köszöntése.

E/ A KRISZTUSBAN HIVŐ NAZARÉNUS GYŰLEKEZETEK ÉLETE

1. A nazarénus hétköznapi élete

A nazarénusok etikai magatartásának minden időben a munka becsületos elvégzése volt az alapja. Ezt az elfogulatlan források kezdettől fogva elismerték. Véleményük szerint: "A henyesség a pokol útjára terel, de a szorgalom Isten dicsőítése."³⁰

Szorgalmas munkásoknak ismerték őket országszerte. A felszabadulás után ezért különösen is megbecsült munkásai lettek a társadalomnak. Több sztahanovista, élmunkás, oklevéllel és más jutalommal kitüntetett dolgozó van közöttük.³¹

2. A nazarénusok és a politika

A nazarénusok a felszabadulás előtt közel egy évszázadig hagyományosan apolitikus magatartást tanúsítottak. Bár az 1860-as évekből még van nyomunk arra nézve, hogy a nazarénusok résztvettek haladó társadalmi törekvésekben,³² de a "kommunista" és "forradalmár"-vád miatt hamarosan a

teljes apolitikusság mellett döntöttek. Már 1869-ben ezt látjuk: "Különben a polgári élet izgalmi őket éppen nem érdeklik. Például a legközelebbi országos képviselő-választási mozgalmakban hazaszerte nem ritkán lázas izgatottság volt tapasztalható; ők a mozgalmon kívül maradtak."³³ Ez a magatartás jellemezte később is álláspontjukat.³⁴ Az agrárszocialista mozgalmaktól is elhatárolják magukat.³⁵ A két világháború között Tóth Ferenc /1860-1939/ tanácsára a nazarénusok mindig a kormánypártra szavaztak, hogy így - mivel a nyílt választásoknál mindenkiről tudott volt, hogy kire szavazott - ne zaklassák a nazarénusokat. Bár ebből az apolitikusságból a felszabadulás után is sok mindent megőriztek, de gyökeresen megváltozott a helyzet.

Bogárdi Mészöly János /1904-/ személyében 1945-ben nazarénus képviselőt választottak a parlamentbe, ki 1949 áprilisáig volt országgyűlési képviselő. Bogárdi Mészöly János ma is a Nagybaracska-i Hazafias Népfront elnöke és a Hazafias Népfront Bajai Járás Bizottságának tagja. Államunk, nazarénus létére, több magas kitüntetésben részesítette /Munka Érdemrend stb./.³⁶

De Bogárdi Mészöly János esete nem elszigetelt jelenség. Jól bizonyítja ezt az a tény is, hogy több, ma is megbecsült közéleti személy nazarénus családból származott. Így Z. Nagy Ferenc, kinek édesapja, id. Z. Nagy Ferenc /1869-1952/ nagyhirű nazarénus egyházi szolga volt.³⁷

Dr. Erdei Ferenc édesanyja tagja volt a makói nazarénus gyülekezetnek.³⁸

3. A nazarénus család

A nazarénusok halálos, tehát a gyülekezeti tagok számára jóvátehetetlen bűnnek tartják a megkötött házasság megtö-

rését, a paráznaságot. Egyetlen bibliai válókot ismernek: a házasságtörést. Bűnnek tartják a születésszabályozást, ezért a gyermekáldás ellen nem védekeznek. A nazarénus családok így - sokgyermekes, nagy családok. Erre mutat a statisztikai felmérés is. A 3312 tagból álló nazarénus gyülekezethez Magyarországon 1885 gyermek tartozik. /Ebből 206 család 5-6 gyermekes, 108 család 7-8 gyermekes, 79 család 9-10 gyermekes, 22 család 10-12 gyermekes, 12 család 13-14 gyermekes, 4 család 15-16 gyermekes és 2 nazarénus család van, ahol a gyermekszám 16-on felül van./

Külön is kell emelni a 17 gyermekes budapesti Bánsági családot. Bánsági József, Budapest, XIX., Tárnok u. 14.sz. alatti lakos, akinek családjáról a sajtó is többször megemlékezett.³⁹

4. A nazarénusok életmódja

Törekednek az egyszerű, egészséges életre. Ennek hagyományai vannak. Már 1869-ben is így irnak róluk: "A társasárszejöveteleknek, a derültebb vigadalmaknak nem ellenei. De ezek tobzódó mértéktelenkedéssé sohasem fajulhatnak; mert ezek nemcsak az emberi méltóságot az állatiassáig lealacsonyítják... Öszejönnek, de csak hittestvérek, lakomára, de azokban a szelid nyájasság szava hangzik, nem az annyi társaságot beszennyező sikamlós tréfák. Épületes beszédeiket vallásos énekekkel, és soha világi dalokkal nem fűszerezik."⁴⁰ A divat tulzásait helytelenítik. Céljuk az egyszerű, tiszta otthon megteremtése. Nem dohányoznak, s bár nem hirdetnek teljes absztinenciát, a részegeséget bűnnek tartják, és gyülekezeti szabályaik szerint büntetik.

A divat kérdésében az öregebb hivek véleménye ortodox, míg a fiatalok a mai életnek megfelelő, haladóbb álláspontot képviselnek.

A színházakat és mozikat nem látogatják. Korábban a rádiót is helytelenítették, ma már azonban a rádió elterjedt köztük. A TV megítélésében még eltérnek a vélemények.

A nazarénusok kulturához való viszonyát meghatározza a felszabadulás előtti gazdasági helyzetük. A többi elnyomott emberrel együtt a nazarénusoknak sem volt módjuk művelődni. A helyzetet súlyosbította jogi elnyomatottságuk, üldözöttségük. Ennek a helyzetnek következményei a máig is megmutatózó tulzások.

A felszabadulás után megváltozott a helyzet, mivel a fent említett két ok megszűnt. Ezt tükrözi a statisztikai felmérés is.

5. A nazarénusok erkölcsi magatartása

A nazarénus örködik az adott szó megtartása felett. Minden szó az eskü erejével bír. Már régtől fogva igazmondásukról voltak híresek.⁴²

Az istenkáromlását halálos bűnnek tartják.⁴³ Lopás, erkölcstelenség, szőszegés előttük bűn, amiért a gyülekezet előtt felelni kell.

6. A nazarénusok egymás közötti kapcsolata

A nazarénusok segítséget nyújtanak egymás közt minden rászorulóknak. Szegényekről, betegekről, öregekről és minden rászorulóról gondot viselnek. Ma is áll az, amit 1869-ben, irtak róluk: "A nem hitteatvérek iránt az érintkezés alkalmával udvariasak, előzékenyek. Beszélték róluk, hogy csak legközvetlenebb ismerőseiket üdvözlik; ez ellen azonban tiltakoznak, mint akik bármily felekezetű és rendű ismerőseiket hiven köszöntik, csak azokról nem vesznek tudomást, akiket egyáltalában nem ismernek, vagy akik a

gyülekezetből vétségeik miatt kitiltattak. Határozott köszönési szólamuk nincs: a más hitűeket a d i v ó m ó d o n üdvözlik, hittestvéreiket leginkább a 4. Mózes 6. rész 24 vers « Á l d j o n m e g a z U r ! » áldáskivá-
nattal. A hittestvéri kötelék a társalgásnál a legbensőbb bizalomra jogosítja fel őket; innen kor- és nemkülönbség nélkül, testvéreknek és barátoknak nevezik egymást.⁴⁴ Gyakran előfordul, hogy nagyobb munkákban /pl. családi ház építése stb./ kísérik egymást.

7. A nazarénusok házasságkötése

A nazarénusok csak egymás között házasodhatnak. Ennek megszegése halálos, tehát megbocsáthatatlan bűn, amit az sem tesz jóvá, ha a nem nazarénus fél nazarénussá lesz.⁴⁵

Ezzel szemben, ha valaki nazarénussá lesz úgy, hogy hitében házastársa nem követi, hűségre és a családi élet ápolására szólítják fel.

Ez nem lehet válóok. A házasságkötés úgy indul, hogy a férfi tudatja szándékát az egyházi szolgálival, aki megvizsgálja lelki /hitbeli/ állapotát, és kikérdezi szándéka felől.

Miután a vőlegény megnevezte a menyasszonyt, az egyházi szolga a menyasszony elé tárja a kérdést, és gondolkodási idő után választ kér.

A menyasszony a maga szüleinek megkérdezésével dönt. A döntést az egyházi szolgálival közli, aki a választ a vőlegénnyel tudatja. Kedvező válasz esetén kihirdetik a gyülekezet előtt, ahol a zárt /csak a gyülekezeti tagokból álló/ gyülekezet a fiatalok eltávoztása után megvizsgálja a fiatalokat, hogy alkalmasak-e az egymással kötendő házasságra.

A gyülekezet döntése után jegyeseknek tekintik őket. A család ezután kitűzi az egyházi szolgálai egyetértésben a házasságkötés időpontját.⁴⁶

J e g y z e t e k

1. Eötvös Károly: A nazarénusok, Bp. 1904. 296-305.old.
2. A Krisztusban Hívő Gyülekezet rendtartásainak ismertetése. Iratott: Hódmezővásárhelyen 1869-ben: Szeged. Nyomatott Burger Zsigmondnál. Lásd: 4-5-6. old. /Rövidítve: Ismertetés 1869/
3. A nazarénusokról. Debrácen, 1871.
4. Nazarénizmus. Nagybecskerek, 1888.
5. A Krisztusban Hívő Gyülekezetek vallás- és egyház szer- tartási szabályai. Hódmezővásárhely, 1876. Vodianer F.-nél 1-10.old. /Rövidítve: Hitv. 1876./
6. Noviszád. 1911, Petrovác 1920. Az utóbbinál a hitvallás változatlan szöveggel, de új aláírásokkal.
7. Orosháza. 1921. Demartsik ny.
8. 1944. november 20. beadvány a M.Kir.BM-hoz. "A nazarénusok hitének rövid ismertetése." 1951. szeptember 8-i beadvány az Állami Egyházügyi Hivatalhoz stb.
9. A 2. kiadásban a "Házasságról" szóló füzet címlapja: "Németből magyaritva 1862." Arról, hogy a nazarénusok között ismert volt, id. Ismertetés 1869. 5.old..

10. Félre a fátyollal. Hadd legyen világosság. Az igazság érdekében közrebocsátja: Egy Krisztus követője. Bp.1878. Herz János, Magy.Kir. Üdv. Könyvnyomdájából.
11. Lásd kiadvány: "Az isteni életnek titka és az istentelenségnek titka..." Németből fordítva, Keszthely 1898, Farkas János kny. A 2. rész címlapján Fröhlich S.H. van feltüntetve szerzőként.
12. Hermann Rüegger: Die evangelisch Taufgesinnten /Nazarener/, Biel, Svájc, 1848. 2. jav.kiad. 1962. 151-153. /Kézirat: 85-86. old./
13. Hitvallás 1876. 12-16. old.
14. A levél közjegyzőileg hiteles másolata. Hitvallás 1876, 11.old.
15. Eötvös Károly: A nazarénusok, Bp. 1904. 299. old.
16. Félre a fátyollal, Bp. 1878. 10-11. old. 2. kiad. Keszthely, 1898. 7.old.
17. Ismertetés 1869. 28-29. old.
18. Hitvallás 1876. 8.old.
19. H.Rüegger: i.m. 177. /Kézirat 99.old./
20. Szél Farkas: Az ugynevezett nazarénusokról. Vasárnapi Ujság, 1866. 2.szám 17.old.
21. Erdélyi Protestáns Lap. 1899. február 9.
Debreceni Protestáns Lap. 1898 február 18. 91.old.
PEIL 1898. február 13. 3.old.
1939. szeptember 30-i beadvány a Honvédelmi Minisztériumba.
1944. november 20-i beadvány a Magyar.Kir. Belügyminisztériumba.

1946. május 10-i beadvány a Belügyminisztériumba.
1951. július 4-i beadvány az Állami Egyházügyi Hivatalba.
1956. október 18-i beadvány az Államügyészséghez.

22. H. Rüegger: i.m. 174-177. /Kézirat: 98-99. old./
Legal Practice Concerning Religious Objectors Against War: Apostolic Christian Publishing Co. Syracuse, New-York é.n. - "Nazarener" in Jugoslavia: Apostolic Christian Publishing Co. Syracuse, New-York /1928/.
23. 1961. június 24-i beadvány a SZET-hez.
Feljegyzések 1962. augusztus 19-én. Beadvány a Jehova Tanuiról a SZET-hez.
24. Ismertetés: 1869. 33.old. Szél Farkas: Az ugynevezett nazarénusokról. Vas. Ujs. 1866. 3.szám 27.old.
25. Hazánkban egyedül Orosházán nem olvassák fel előre az ének szövegét.
26. Ismertetés 1869. 11-16.old.
Szertartási szabályai 1870. 5-6 old.
27. Ismertetés 1869. 38.old.
1889. április 11-i leírás az atyafiságos tanácskozásról.
28. Ismertetés 1869, 38.old. Hitv. 1876. 10.old.
Szöllősi Antal: A nazarénusokról. Debrecen, 1871. 13-14. old.
29. Ismertetés 1869. 39. old.
30. Az idézet: Ismertetés 1869. 26. old.
Ujlaki Antal: Bibliás emberek. /Nazarénusokról/ Szeged, 1897.
Biró Pál: A nazarénusok Bácskában. Vasárnapi Ujság 1870.

32:406. O-a: Nazarénusok "1848" 1867. május 21.
i: A nazarénusokról. Pesti Napló, 1870. május 20.

31. Csak a budapesti gyülekezetben 30 olyan személyről tudunk, akit kitüntettek élmunkás, sztahanovista vagy kiváló dolgozó oklevéllel.
32. Kérdő Márton: Hódmezővásárhelyi mozgalmak 1866 novemberében. Lásd: Csomorkányi: A hódmezővásárhelyi zavargás. Politikai Ujdonságok. 1866. november 14.
Eredeti nazarénus folyamodás./Vasárnapi Ujság 1866.47.sz. 575. old./
33. A Krisztusban Hívó Gyülekezet rendtartásainak ismertetése. 1869. 31. old.
34. Kiss Kálmán: Hogy vagyunk a polgári házassággal? Evangélikus Egyházi Szemle, 1896. április.
35. PEIL 1898. március 20. 192. Nyíregyházi gyűlés.
36. Bogárdi Mészöly János: Önéletrajz, 1968. szeptember 18.
37. Z.Nagy Ferenc: Ahogy én láttam, Bp. 1965. Gondolat.
38. Bogárdi Mészöly János: Önéletrajz, 1968.
39. Bánsági Józsefnét a Magyar Népköztársaság Anyasági Érdemrend Arany-fokozatával tüntették ki, a XIX., ker. Tanács 2.000,- Ft. pénzjutalma mellett.
Bánsági József pedig a kiváló dolgozói oklevél /1963.junius/ a Tiszta Budapest Mozgalom bronzfokozatának /1966/ részese, valamint 1967. januárja óta Arany Koszorus Szocialista brigádtag.
Népszabadság 1961. április 2. vas. XIX. évf. 80.sz. 2-3 old.

Izvesztia 1961. augusztus 2. 182.sz. 3.old.
Hétfői Hírek 1964. június 20. VII.évf. 30.sz. 5.old.
Képes ujság 1966. TÜKÖR 1964. szeptember 8.

40. Ismertetés: 1869. 29. old.
41. Leírás az 1889. április 11-i atyefiságos tanácskozásról.
42. Szegedi Hiradó 1865. augusztus 10. 64.sz. 2.old. FEIL
1865. augusztus 27. 1146.
Ujlaki A.: Bibliás emberek. Szeged, 1897.
Tömörkény: Nazarénusok. Szépirodalmi Kiadó; Bp. 1963.
43. -k.y.: A nazarénusokról Vas. Ujs. 1869. 2. 22.
Pesti Hirlap, 1869. október 10.
O-a: Nazarénusok "1848" 1867. május 21.
44. Ismertetés: 1869. 30.old.
45. Ez alól a svájci nazarénusok kivételek, akik az utóbbi
esetben visszaveszik a gyülekezetbe a tagot.
46. Ismertetés: 1869. 37-38.old. k-y: A nazarénusokról.
Vas. Ujs. 1869. 3:34
Szöllősi Antal: A nazarénusokról, Debrecen. 1871. 10-11.
Hitvallás 1876. 7-8.

V. A KRISZTUSBAN HIVŐ NAZARÉNUS GYŰLEKEZETEK
STATISZTIKAI VIZSGÁLATA

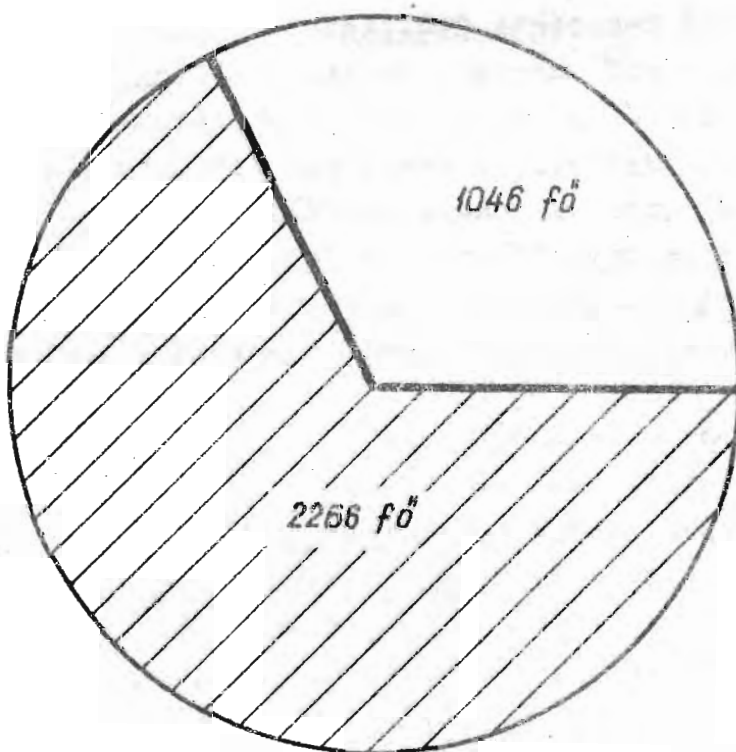
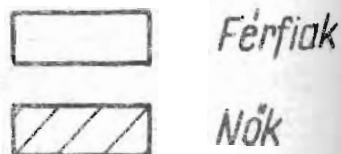
A Krisztusban Hívő Nazarénus Gyülekezetek jobb, alaposabb és a valóságnak megfelelő megismeréséhez szükség volt a mai helyzetük felmérésére. Ez az egyes gyülekezeteknek kiküldött kérdőívek alapján történt. A kérdőívet itt mellékeljük. A statisztikai felmérés a magyarországi gyülekezetek 1968. szeptember 1-i állapotát tükrözi. A felmérés szerint Magyarországon jelenleg 3312 nazarénus gyülekezeti tag él 112 csoportban. A gyülekezetek nagyságrendi megoszlása a következő:

1-20	tagu csoport	69
20-50	tagu gyülekezet	26
50-100	tagu gyülekezet	9
100-nál	több tagu gyülekezet	<u>8</u>
	Összesen:	112

A férfiak és nők arányszáma szerint a taglétszám 1046 férfire és 2266 nőre oszlik. Ez erős női többséget jelent, több mint 1:2-höz. A több mint 3000 tagot 19 egyházi szolga, 175 igeszló, 150 imádkozó atyafi gondozza. Az összes tisztségviselők száma 297 fő /8,9 %/.

Ha a tagság számának alakulását nézzük, akkor bizonyos lassu csökkenés mutatkozik. 1951-hez képest - amely évről a legrégebb statisztikai adataink vannak - 525-tel csökkent a nazarénusok száma. Ennek történeti okai vannak. A csökkenés nem a kizárások emelkedő arányából, hanem a halálozás növekvő számából adódik. Az utóbbi évek statisztikája azonban arra mutat, hogy egyre jobban nő a nazarénus gyülekezetek belső utánpótlása. Mennél alacsonyabb egy gyülekezet átlag-életko-

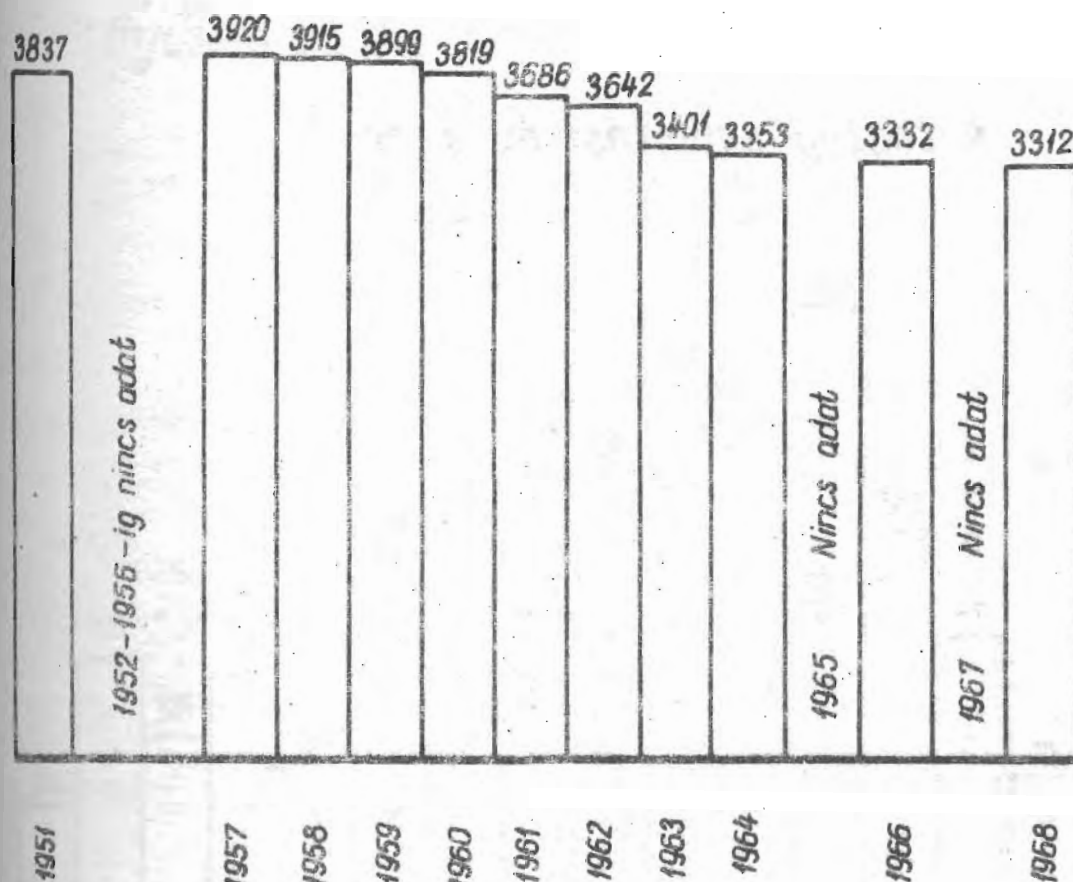
Férfiak és nők aránya

ra, annál több az olyan tag, aki "kereszteletlen" volt, vagy is nazarénus szülőktől származik.

- PÉCS átlagéletkor: 45,9 év
kereszteletlen: 52 %
- ÉRSEKCSANÁD
átlagéletkor: 45,6 év
kereszteletlen: 57 %

A taglétszám alakulása 1951-1968 években

3. PAKS átlagéletkor: 42 év
 keresztleletlen: 35 %

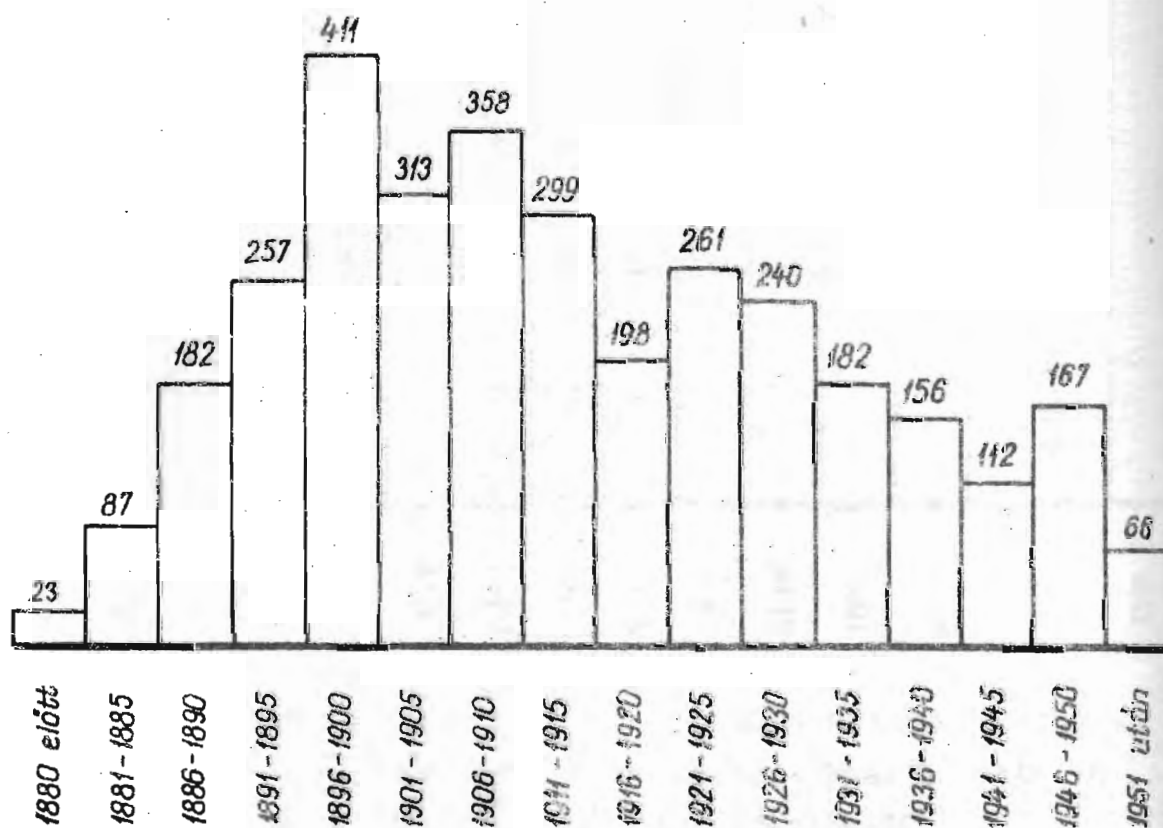
4. BAJA átlagéletkor: 38,8 év
 keresztleletlen: 62 %

A "keresztleletlen" előző vallásúak száma 963. A halálozás növekvő arányszáma abból adódik, hogy az 1945-50 közötti években nagyrészt nem fiatalokból, nem a belső utánpótlásból töltődött fel a gyülekezetek létszáma, hanem az idősebb, más vallásúak korosztályából.

A tagság életkor szerint így oszlik meg. A közösség átlag-életkora 50.34 év.

58 évnél idősebb	1631 tag	49,5 %
28 évnél fiatalabb	411 tag	12,4 %

A tagság születési év szerint

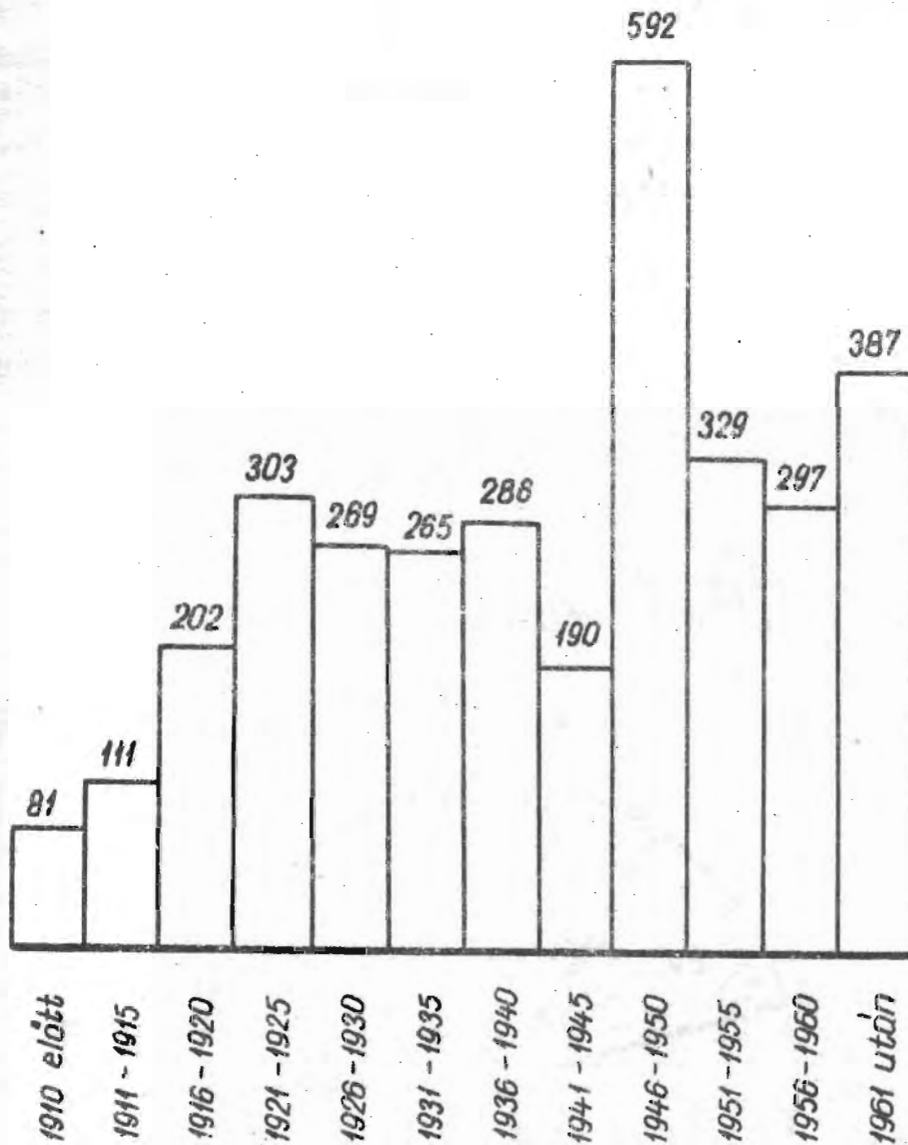

Az 5 éves osztályközökben a legmagasabb az 1896 és 1900 között születettek száma /411 fő/ ezek 68 éveseknél idősebbek, de ezt az értéket közelíti a lefelé számlált 3 osztályköz.

1901-1905	313 fő
1906-1910	358 fő
1911-1915	299 fő

A 77-53 évesek /1891-1915 között születtek/ a tagság 49,5 %-át adják /1638 fő/. Ennél idősebb 292 tag /8,8 %/, tehát összesen 55,1 % idősebb 53 évnél.

Gyülekezetbe való felvétel szerint

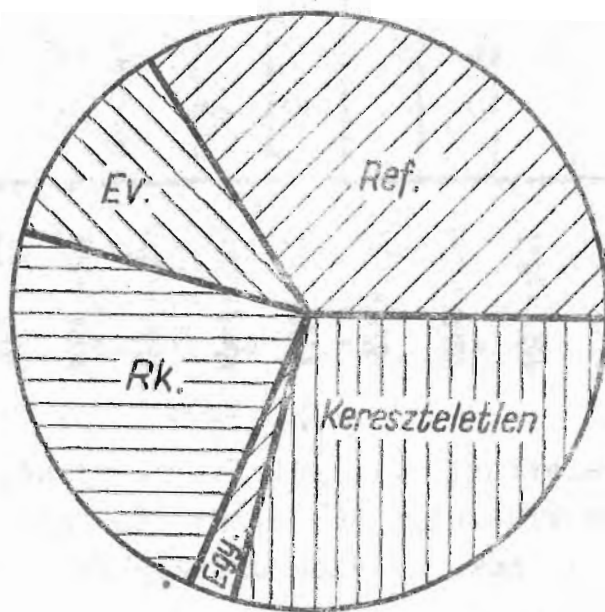
A tagok felvétel szerinti vizsgálata nagyjából párhuzamos az életkori statisztikával. 58 évnél 81 tag /2,5 %/ tagja régebben a gyülekezetnek. Az 5-ös osztályközű felosztásban a

felszabadulás előtt az 1921-25 között felvett tagok száma a legmagasabb /303, azaz 9,1 %/. Ez nemcsak az első világháboru utáni nagy ébredéssel magyarázható, hanem a magas életkorral. A jelenlegi tagság 49,5 %-a a felszabadulás előtt lett nazarénus /1637 fő/. A felszabadulás utáni és az összes 5-ös osztályköz között a legmagasabb az 1946-50 között felvett tagok száma /592 fő/. Ez az összes tagok 18 %-a.

Jellemző, hogy az 1951-60-ig terjedő 10 esztendő összege /329+297 = 626/ alig haladja meg ezt az 5 esztendőt. 1960 után a gyarapodás lassu emelkedése tapasztalható.

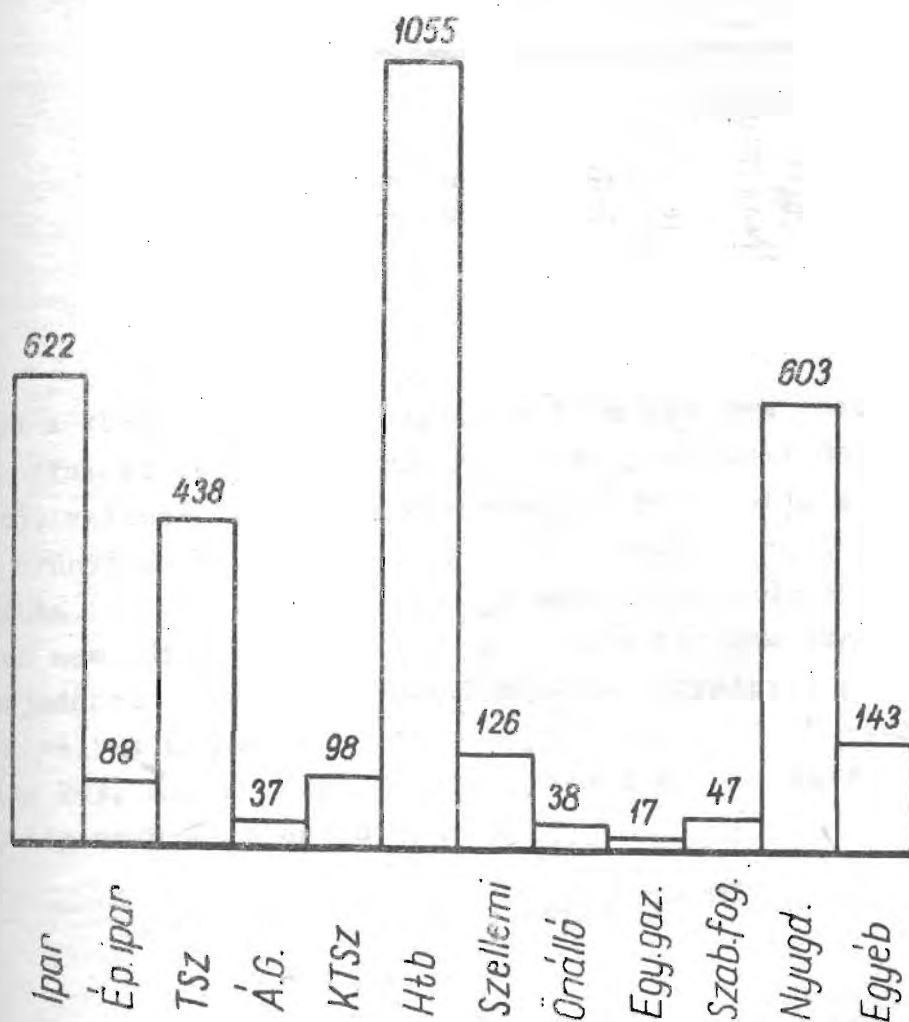
/1961-68. szeptember 1-ig 759 fő, ami az összes tagok 23%-a/. Ez annál is figyelemre méltóbb, mivel az újonnan felvettek sora nagy részben belső utánpótlás, tehát fiatal tag, ami javítja az átlagéletkort.

Előző vallás szerint

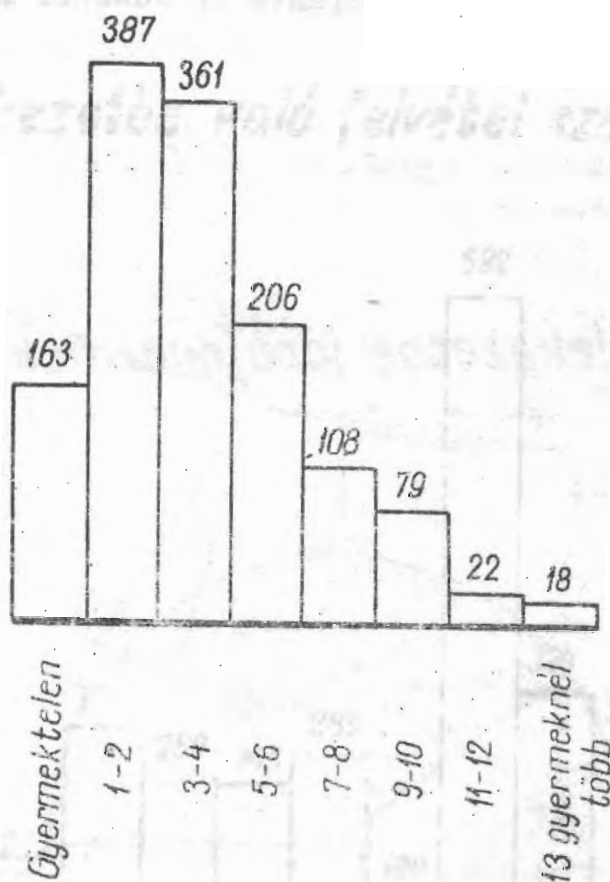

A legtöbb nazarénus előző vallása református volt /1136 fő, azaz 34,4 %/. Ennek történeti oka, hogy a nazarénusok már a múlt században is nagyrészt a református vidékeken terjedtek. Nagyon jelentős ez a tény, hogy ezt erősen megközelíti a "keresztületlen" előző vallásuk száma /963 fő/. Ezek szerint az össztagság 29 %-a nazarénus szülők gyermeke volt, tehát a közösség belső szaporulata. Bár a protestánsok számaránya nagyobb, mint a "keresztületlenek" számaránya, mégsem helytálló az a régi vád, hogy a nazarénusok csak a protestáns egyházakból gyűjtik híveiket. 759 fő /v.i. 22,8%/ előző val-

Foglalkozás szerint

Gyermekek száma

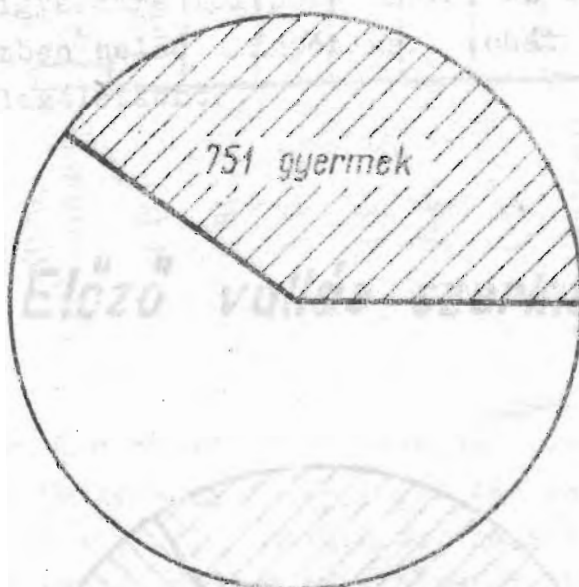

tagja a közösségnek. Bár erről a felmérés nem beszél, de a tapasztalati tények azt mutatják, hogy ezeknek nagy százaléka nő, akiknek férje nem nazarénus. Ez rontja a férfiak és nők arányszámát. Ez fejeződik ki a többi érték összehasonlításában is, ami arra utal, hogy belátható időn belül ezen a téren nem várható változás. A nőtlen férfiak száma 103, míg a hajadonok száma 408, a kettő aránya négyszeres. Az özvegyek és elváltak száma is hasonló képet mutat. Az özvegy férfiak száma 223, míg az özvegy asszonyoké 556. Az elvált férfiaké 15, míg az elvált asszonyoké 56.

Feltűnően nagy a gyermekek száma, akik főként 4 gyermeknél nagyobb családokban élnek. Az 1344 családban 4474 gyermek van. Ebből mindössze 163 családban nincs gyermek, de 433 családban 5-nél több, 119 családban pedig 8-nál több gyermek van.

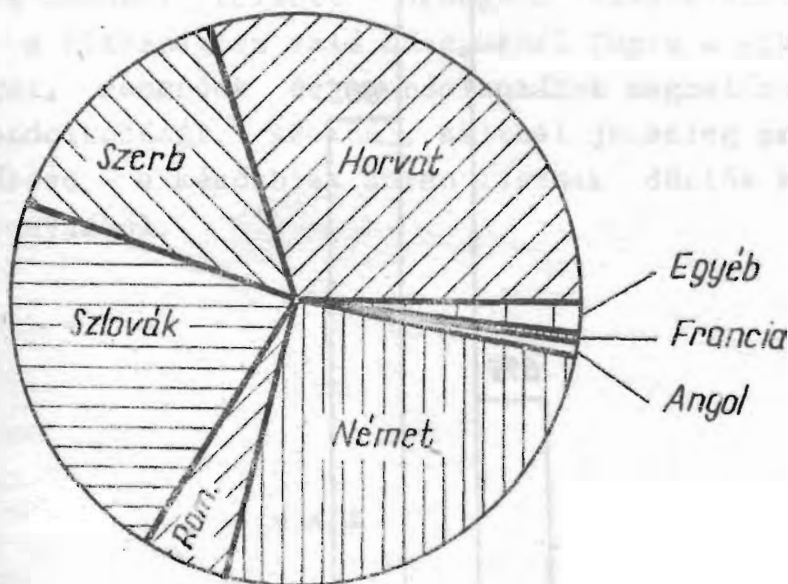
A legnagyobb nazarénus család az országos hírű Bánsági család, 17 élő gyermekkel.

Gyülekezetbe járó gyermekek

A nazarénusok művelődési viszonyaira rányomja bélyegét a felszabadulás előtti elnyomott helyzetük. A legtöbb tagnak 4-6 elemi az iskolai végzettsége /1339 fő, azaz 40,4 %/. Ennél kisebb iskolai végzettsége 675 főnek /20,4%/ van. A felszabadulás utáni iskolaprogram eredménye volt, hogy jelenleg 219 középiskolát és 14 főiskolát vagy egyetemet végzett nazarénus van.

Megoszlás nyelvtudás szerint

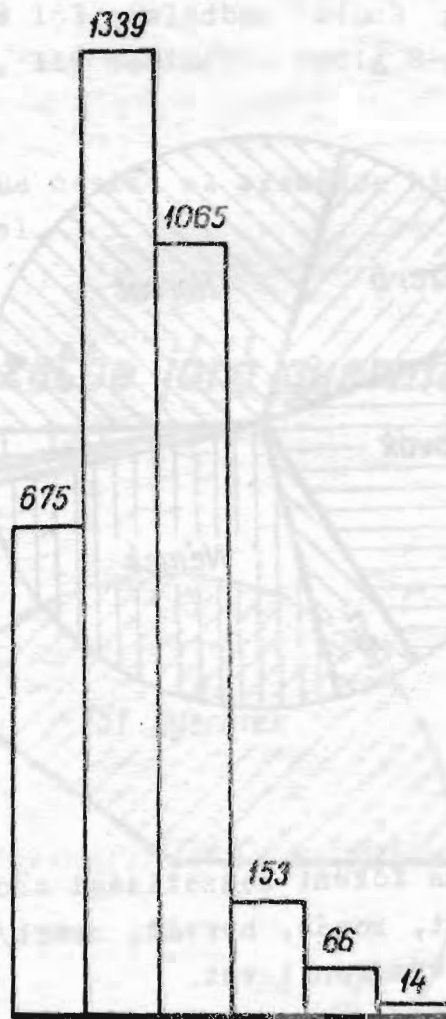
Az idegen nyelvtudás főként nemzetiségi csoportok nyelvtudásából adódik, /német, román, horvát, szerb/ és így a műveltségi viszonyokra kevés fényt vet.

Az országos adatokat megyei, a megyéken belül gyülekezeti felbontásban közöljük. Ebből kitűnik, hogy az ország 19 megyéje közül 4-ben /Győr-Sopron, Heves, Nógrád, Vas/ nincsenek nazarénusok. A legtöbb nazarénus a következő megyékben él:

Békés megye	604 fő	20 csoport
Bács-Kiskun megye	546 fő	15 "
Csongrád megye	541 fő	11 "
Pest megye	478 fő	6 "

Az 50 tagnál nagyobb létszámú gyülekezetek adatait grafikonnal tettük szemléletesebbé,

Iskolai végzettség szerint

1-4 elemi v. által.

4-6 elemi

4 polg. v. által.

Gimn. v. techn.

Éretts. v. képesít.

Főisk. v. egyet.

A statisztikai felmérés egyik célja volt, hogy azokat a ma élő nazarénusokat összeírjuk, akik a katona kérdésben elfoglalt álláspontjuk miatt börtönbüntetést szenvedtek. A kimutatás szerint a felszabadulás előtt 200 fő /6 %/ összesen 496 évet és 9 hónapot töltött fogságban. Ezek a személyek koruknál és a közösséghez való hűségüknél fogva a gyülekezet törzstagjai, rangadók és gondolkozásuk meghatározza a gyülekezet gondolkodását. Azoknál, akiknél jelenleg problémát okoz e kérdés - a későbbiek során lesznek döntők a gyülekezet szempontjából.

x x x

A/ A GYŰLEKEZETEK TAGLÉTSZÁMÁNAK ALAKULÁSA MEGYÉNKÉNT

M e g y é k	Gyül.vagy csop. száma	Tagok száma
1. Baranya	7	196
2. Bács-Kiskun	14	546
3. Békés	21	659
4. Borsod-Abauj- -Zemplén	1	13
5. Csongrád	11	541
6. Fejér	1	38
7. Győr-Sopron	-	-
8. Hajdu-Bihar	11	133
9. Heves	-	-
10. Komárom	1	5
11. Nógrád	-	-
12. Pest	6	478
13. Somogy	4	87
14. Szabolcs-Szatmár	7	190
15. Szolnok	7	59
16. Tolna	14	291
17. Vas	-	-
18. Veszprém	7	70
19. Zala	1	6

össz.gyül.vagy csop.szám: 112

taglétsz.: 3312

B A R A N Y A M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 7

	Létszám		
	1951	1961	1968
Beremend	34	24	21
Márfa	12	2	2
Mohács	11	4	2
Pécs	49	81	101
Pogány	46	37	28
Siklós	15	26	11
Vajszló	41	35	31

Taglétszám: 196 fő

B Á C S - K I S K U N M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 14

	Létszám		
	1951	1961	1968
Baja	80	91	138
Csátalja	-	-	5
Csolyospálos	5	17	4
Dunaegyháza	9	8	7
Dunavecse	48	56	42
Dusnok	140	101	82
Érsekcsanád	200	117	156
Kecel	25	15	15
Kiskunmajsza	6	4	6
Kiskunhalas	8	9	9
Mélykut	25	-	25
Nagybaracska	8	15	14
Soltvadkert	-	5	7
Sükkösd	30	23	21
Taglétszám:			546 fő

B É K É S M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 21

	Létszám		
	1951	1961	1968
Battonya	28	14	10
Békésszentandrás	8	5	4
Békés	11	14	12
Békéscsaba	100	85	87
Békéssámson	20	32	27
Dévaványa	90	70	55
Füzesgyarmat	20	9	6
Gádoros	30	27	18
Kondoros	40	19	10
Kőrösladány	120	77	58
Kőröstarcsa	10	7	6
Kunágota	100	67	49
Mezőberény	25	27	17
Nagyér	-	25	17
Nagyszénás	22	17	15
Orosháza	200	210	168
Pusztaföldvár	15	9	4
Reformátuskovácsháza	-	10	2
Szeghalom	95	59	36
Szentetornya	80	44	36
Vésztő	30	32	20

Taglétszám:

659 fő

BORSOD - ABAUJ - ZEMPLEN

MEGYE

Gyülekezetek száma: 1

	Létszám		
	<u>1951</u>	<u>1961</u>	<u>1968</u>
Miskolc	12	15	<u>13</u>
	Taglétszám:		<u>13 fő</u>

CSONGRÁD MEGYE

Gyülekezetek és szórványok száma: 11

	Létszám		
	1951	1961	1968
Algyő	16	18	10
Ásotthalom	130	80	61
Csanádpalota	-	11	6
Csongrád	12	8	5
Hódmezővásárhely	220	175	145
Kiskundorozsma	50	85	58
Makó	90	64	55
Mindszent	11	8	7
Szeged	100	141	170
Szegvár	25	5	2
Szentes	15	14	22

Taglétszám: 541 fő

F E J É R M E G Y E

Gyülekezetek száma: 1

	Létszám		
	1951	1961	1968
Bakonycsernye	26	33	38

Taglétszám: 38 fő

H A J D U - B I H A R - M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 11

	1951	1961	1968
Bedő	40	34	30
Berettyóujfalu	30	8	6
Biharnagybajom	3	-	3
Csökmő	-	6	6
Debrecen	-	-	6
Furta	7	5	8
Komádi	35	37	31
Püspökladány	3	1	2
Sárrétudvari	60	42	39
Zsáka	35	9	5
Téglás	-	3	3
Taglétszám:			133 fő

KOMÁROM MEGYE

Gyülekezetek száma: 1

	Létszám			
	1951	1951	1961	1968
Croszlány	3	-	6	5
				<hr/>
			Taglétszám:	5 fő
				<hr/>

P E S T M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 6

	Létszám		
	1951	1961	1968
Budapest	200	335	393
Monor	10	11	12
Kiskunlacháza	6	5	6
Nagykőrös	30	28	30
Szigetszentmiklós	25	35	33
Tápiószele	-	4	4
	Taglétszám:		478 fő

S O M O G Y M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 4

	Létszám		
	1951	1961	1968
Kaposvár	11	18	22
Kócut	36	48	41
Nagycsepely	-	6	6
Somogymeggyes	12	10	18
	Taglétszám:		87 fő

S Z A B O L C S - S Z A T M Á R M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 7

	1951	Létszám 1961	1968
Fábiánháza	12	21	14
Kántorjánosi	16	17	15
Nagyecséd	180	154	133
Nyíregyháza	14	14	4
Ófehértó	5	8	7
Ujfehértó	5	3	3
Ura	40	23	14
		Taglétszám:	190 16

S Z O L N O K M E G Y E

Gyülekezet és szórványok száma: 7

	Létszám		
	1951	1961	1968
Jászárokszállás	25	25	21
Karcag	11	15	12
Lakitelek	13	14	15
Mezőtur	10	5	5
Rákóczifalva	-	12	12
Tisza-földvár	7	3	4
Szajol	3	5	5
			<hr/>
	Taglétszám:		59 fő

T O L N A M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 14

	Létszám		
	1951	1961	1968
Fadd	10	6	5
Felsőnyék	-	31	22
Györköny	25	36	24
Kisapostag	-	5	4
Kisszékel	8	6	3
Kölesd	12	10	5
Madócsa	30	25	18
Nagydorog	65	64	76
Pálfa	20	23	6
Paks	75	65	54
Pusztahencse	-	10	2
Szekszárd	10	20	22
Tengelic	-	56	47
Tolnanémedi	20	10	3
Taglétszám:			291 fő

V E R S Z P R É M M E G Y E

Gyülekezetek és szórványok száma: 7

	Létszám		
	1951	1961	1968
Badacsonytördemic	-	5	4
Dörgicse	-	7	3
Keszthely	20	22	20
Királyszentistván	9	9	5
Monoszló	10	17	15
Nemesgulács	9	4	8
Szentantalfa	9	13	15
			<hr/>
		Taglétszám:	70 fő
			<hr/>

B/ AZ ÖTVENNÉL NAGYOBB LÉTSZÁMU GYŰLEKEZETEK

ADATAINAK GRAFIKUS ELEMZÉSE

1. ÁSOTTHALOM

1. ÁSOTTHALOM

2. FOGYALMAZÁS

STATISZTIKAI MELLÉKLET

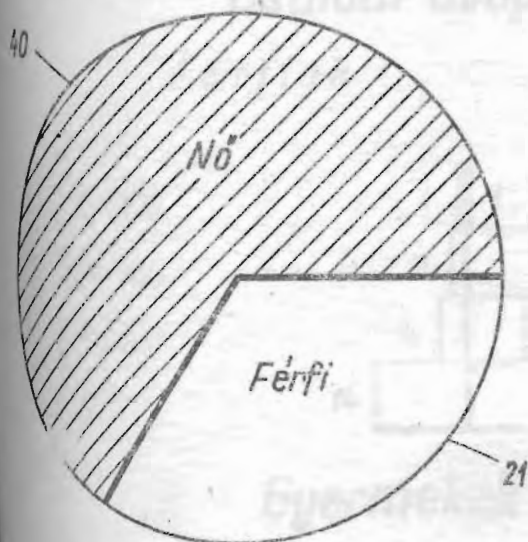
1. ÁSOTTHALOM

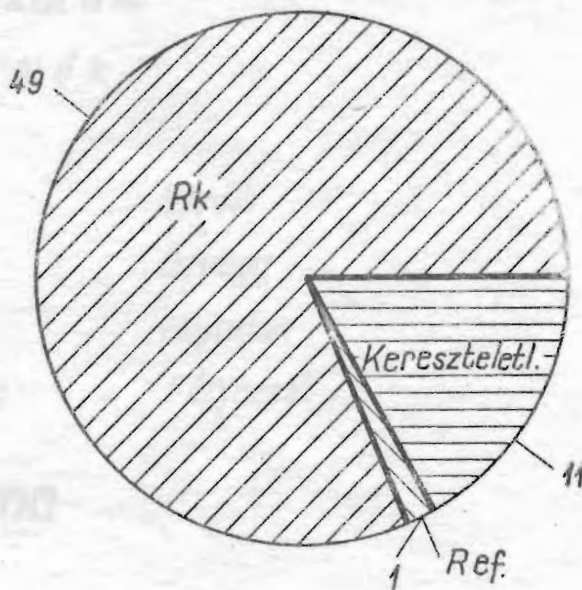
Fogialmazás szerinti

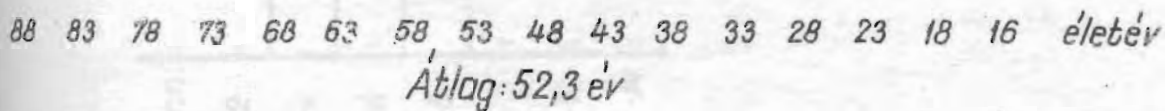
Nemek szerint

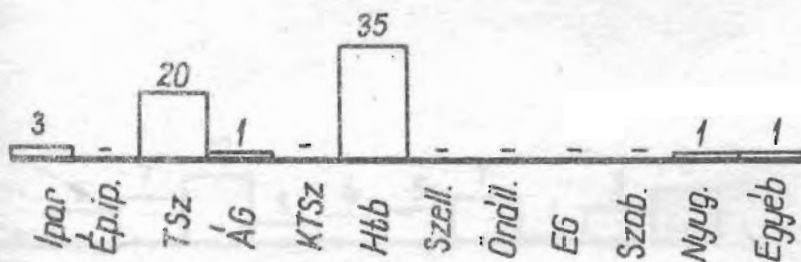
Előző vallás szerint

Születési év szerint

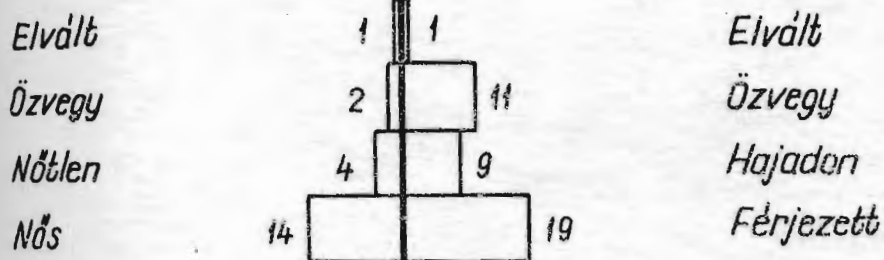
Foglalkozás szerint

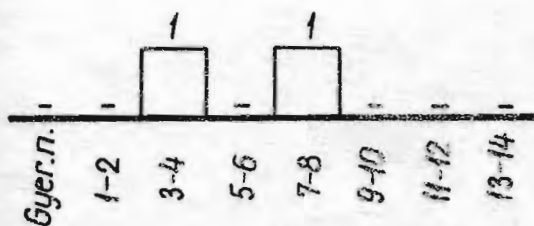
Családi állapot szerint

Férfiak

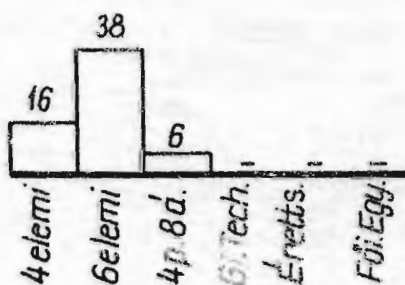
Nők

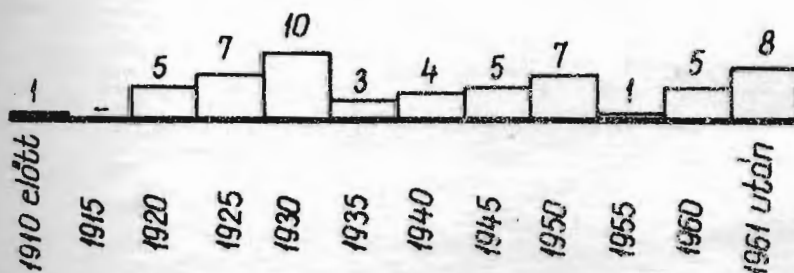
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

Előző vallás szerint

Születési év szerint

1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920

2. BAJA

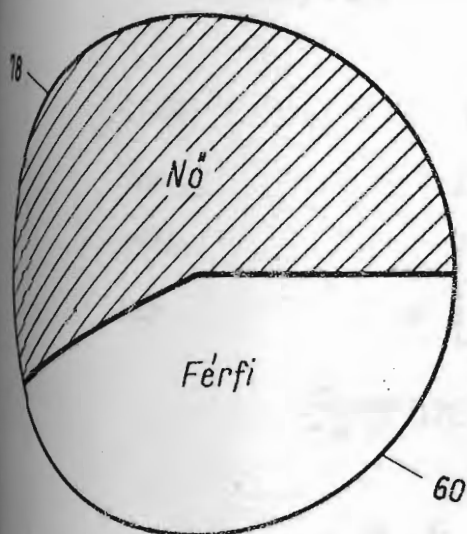

1900-1904
1905-1909
1910-1914
1915-1919

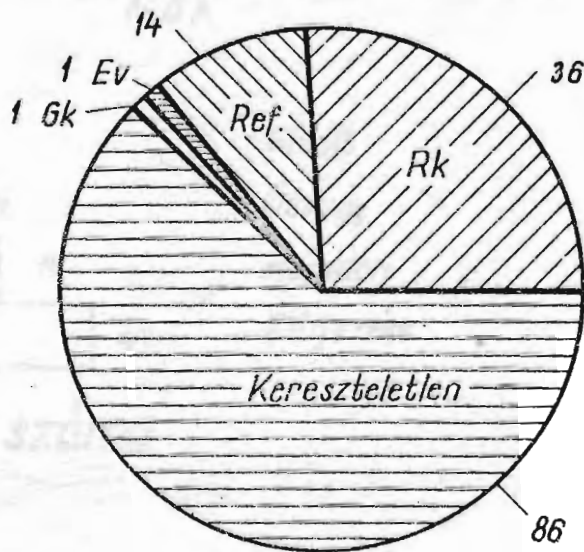
Religious distribution by birth year

Nemek szerint

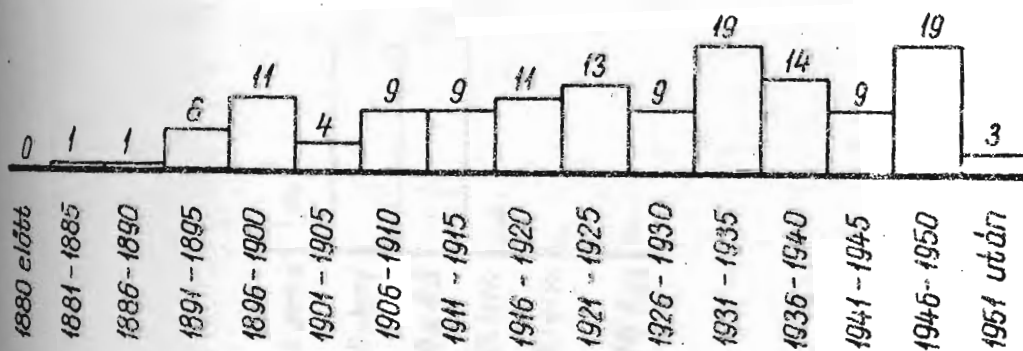

Előző vallás szerint

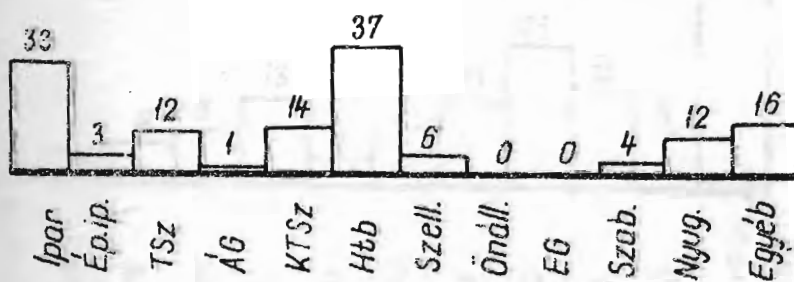

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 38,8 év

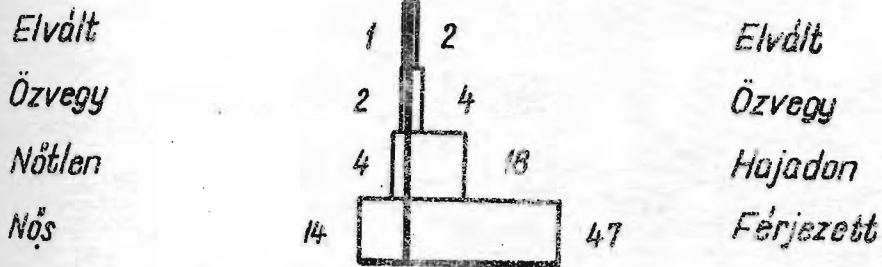
Foglalkozás szerint

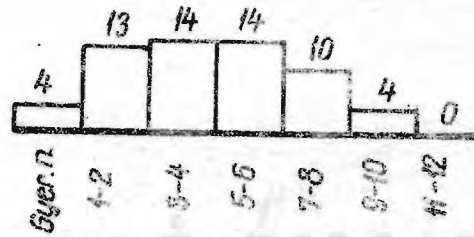
Családi állapot szerint

Férfiak

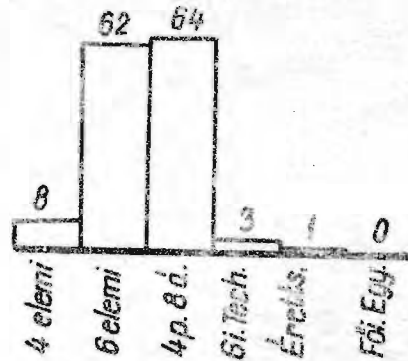
Nők

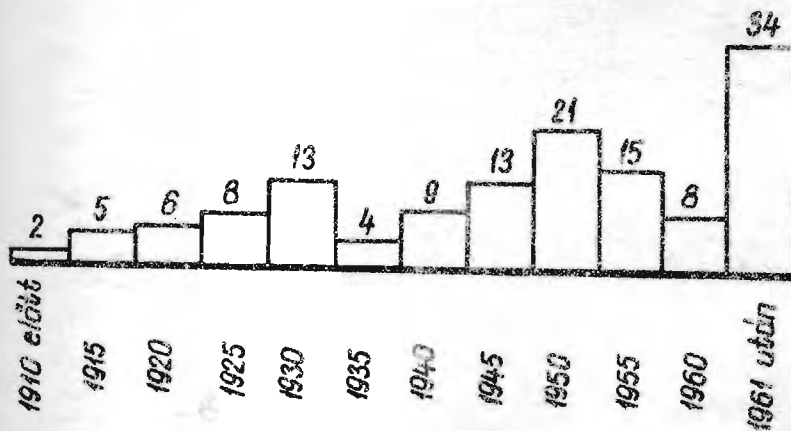
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

szerint

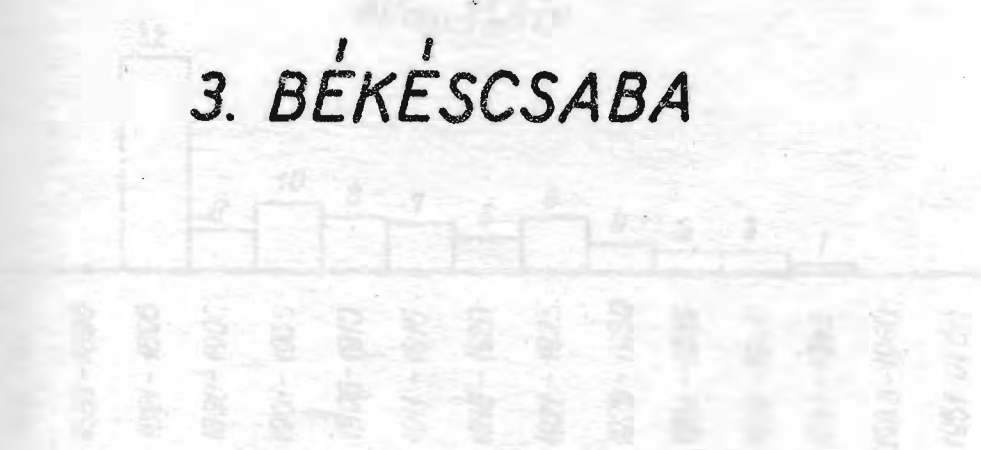
Előző volta szerint

Születési év szerint

1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100

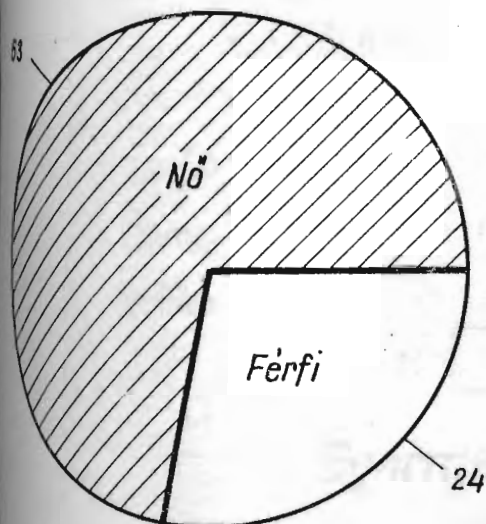
3. BÉKÉSCSABA

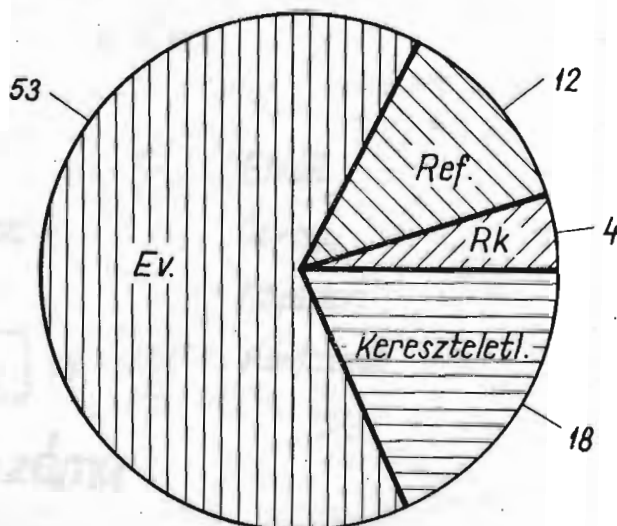
Foglalkozás szerint

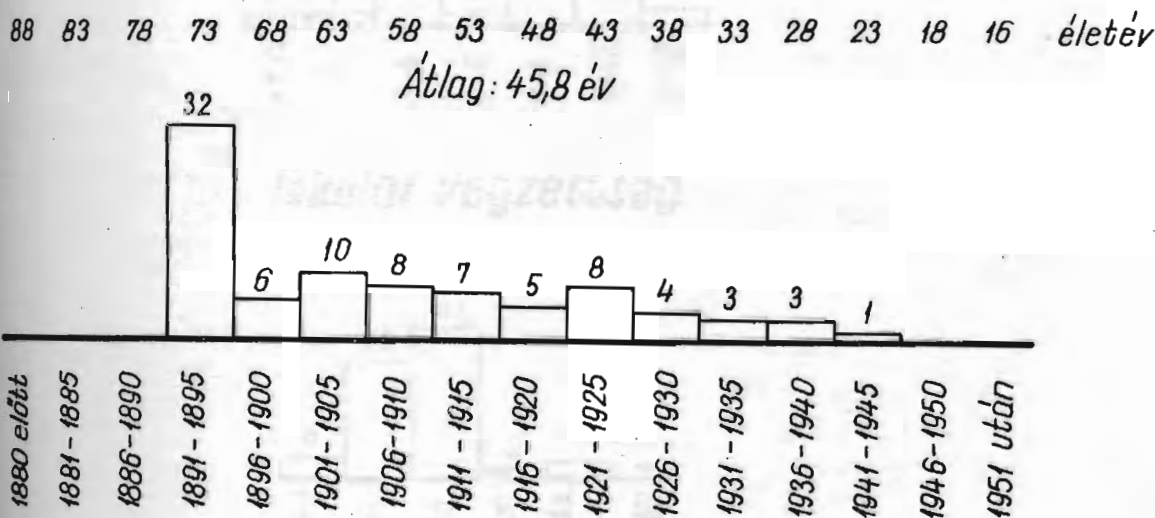
Nemek szerint

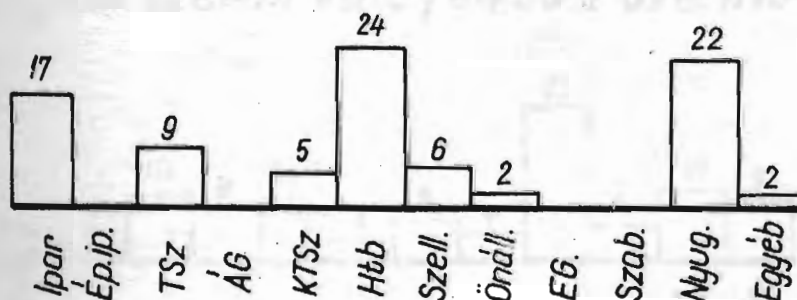
Előző vallás szerint

Születési év szerint

Foglalkozás szerint

Családi állapot szerint

Férfiak

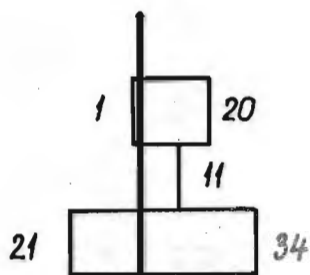
Nők

Elvált

Özvegy

Nőtlen

Nős

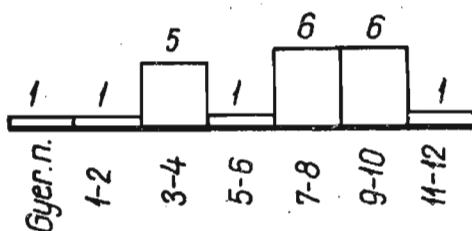
Elvált

Özvegy

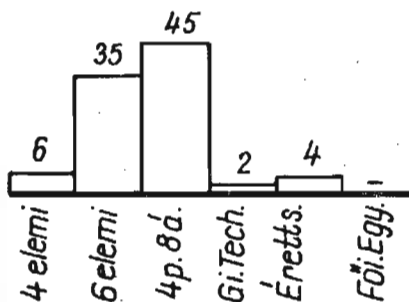
Hajadon

Férjezett

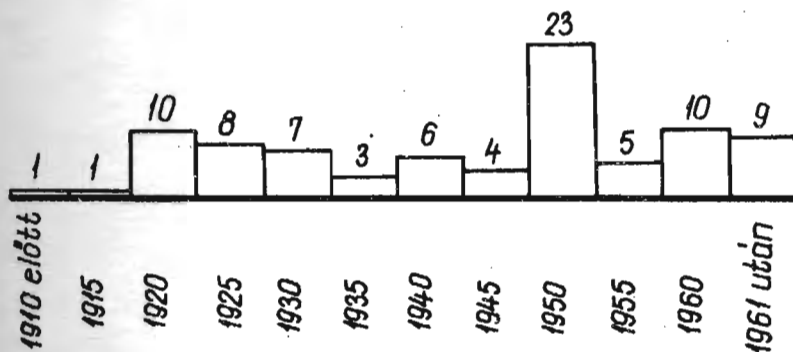
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

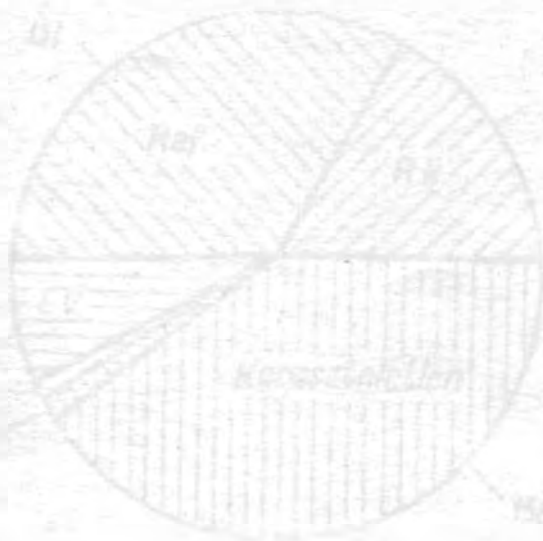

Hemék ezreit

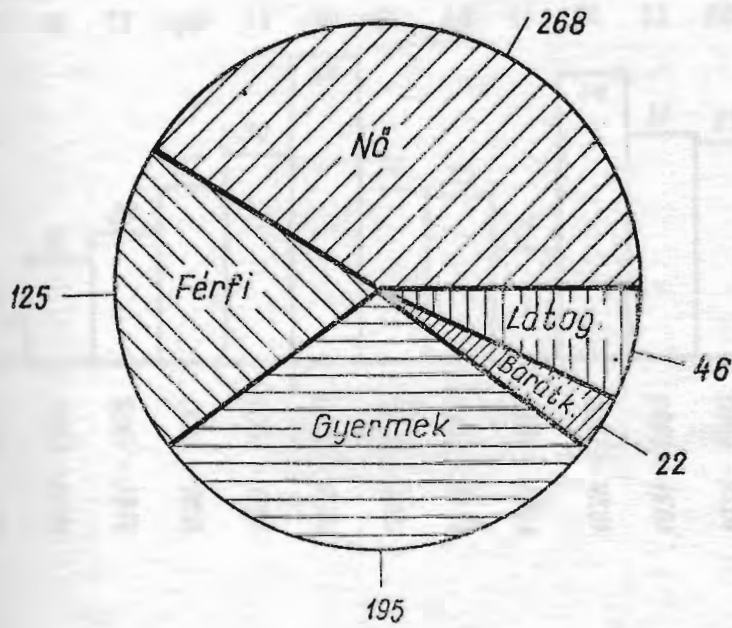

4. BUDAPEST

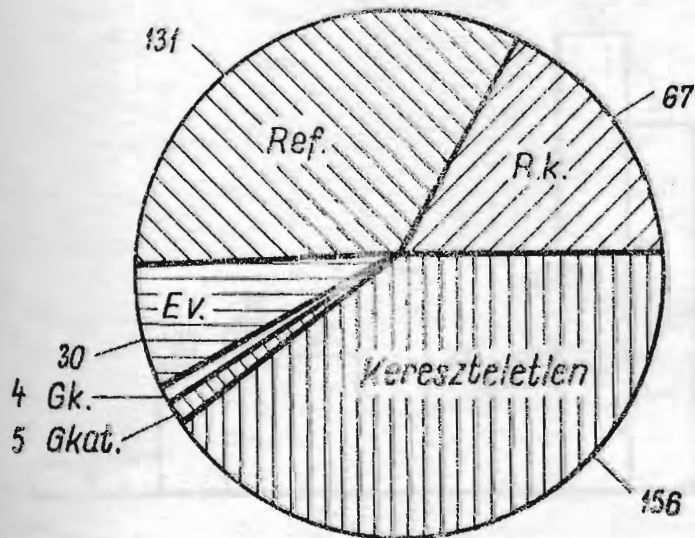
Előző vándor ezreit

Nemek szerint

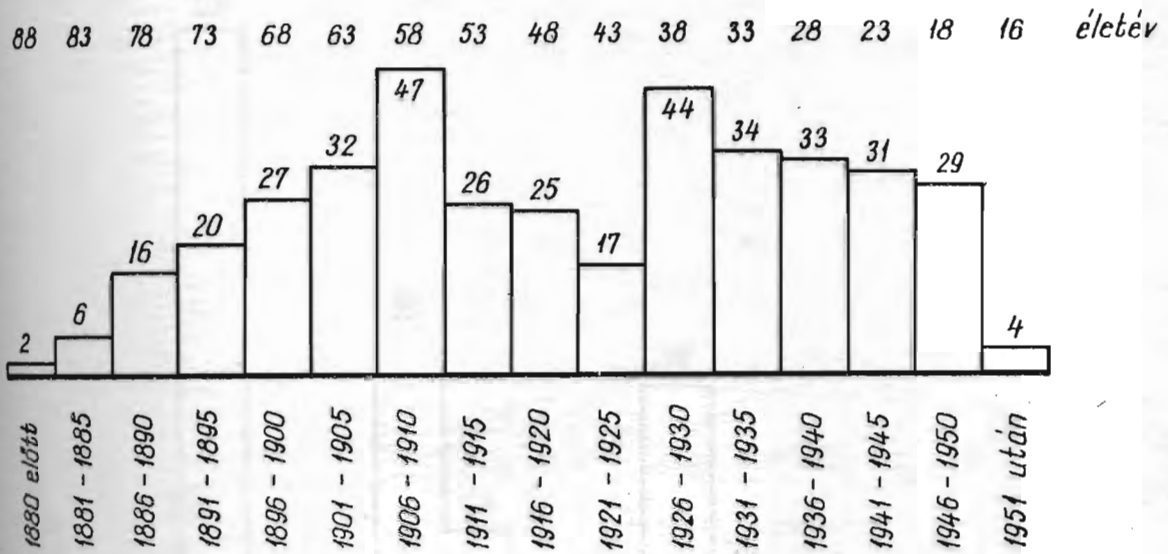

Előző vallás szerint

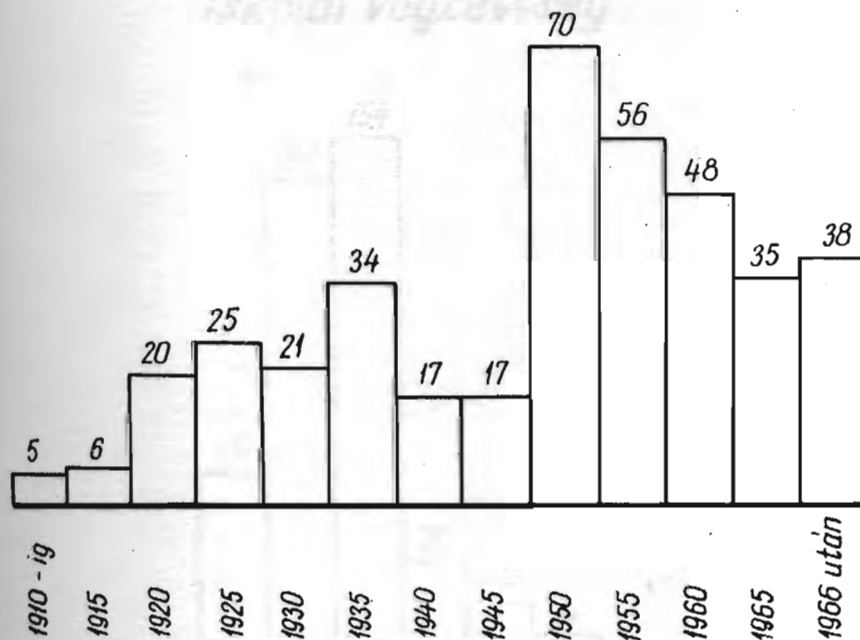

Születési év szerint

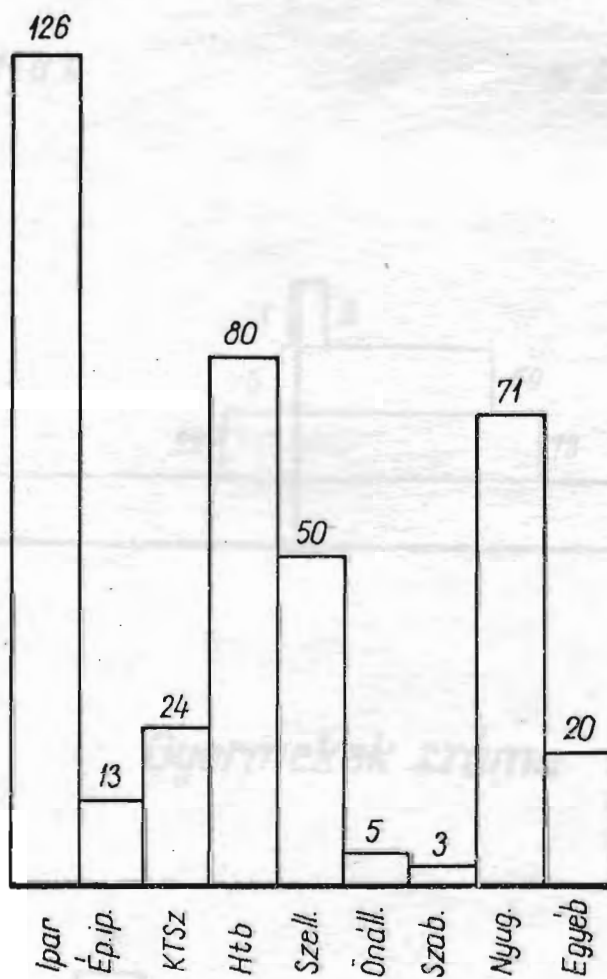
Átlag: 43,7 év

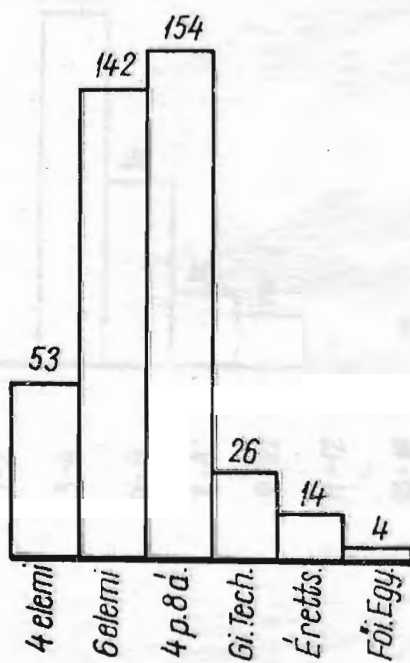
Gyülekezetbe való felvétel szerint

- 131 -
Foglalkozás szerint

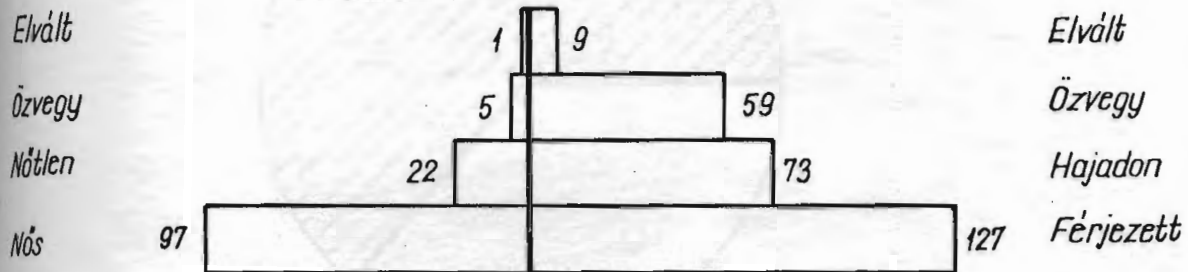
Iskolai végzettség

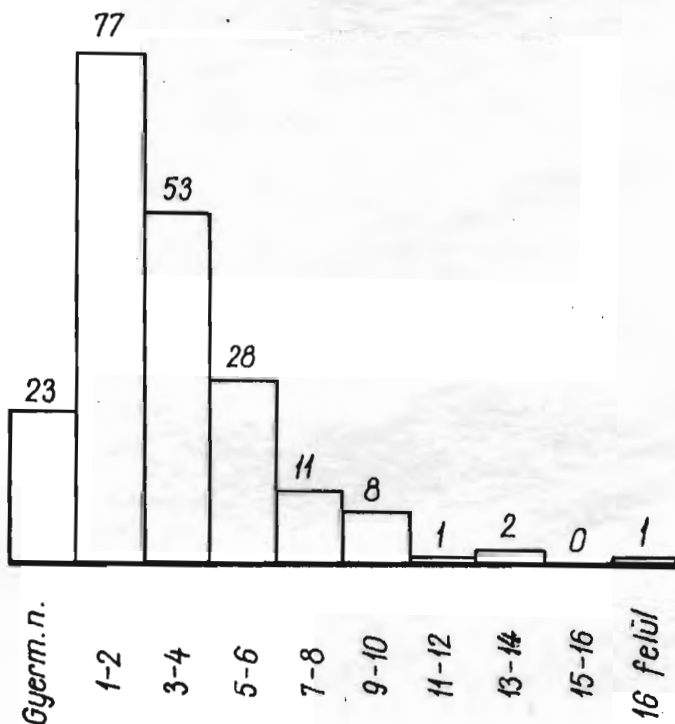
Családi állapot szerint

Férfiak

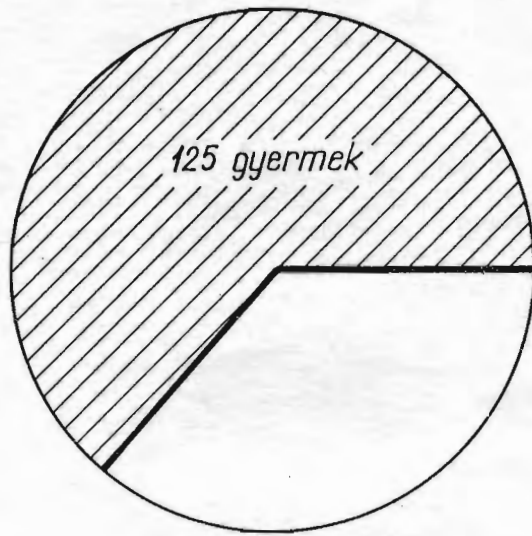
Nők

Gyermekek száma

Gyülekezetbe járó gyermekek

5. DÉVAVÁNYA

...k szerint

Előző voltja szerint

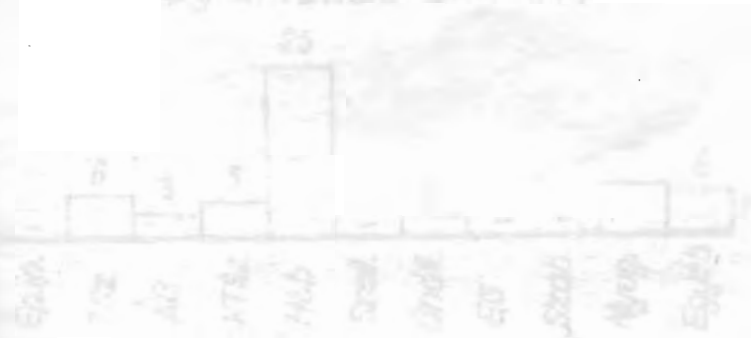
Születési év szerint

1900-1905 1906-1910 1911-1915 1916-1920 1921-1925 1926-1930 1931-1935 1936-1940 1941-1945 1946-1950 1951-1955

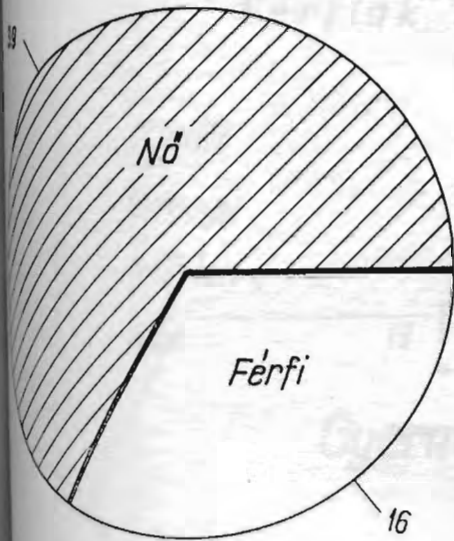
5. DÉVAVÁNYA

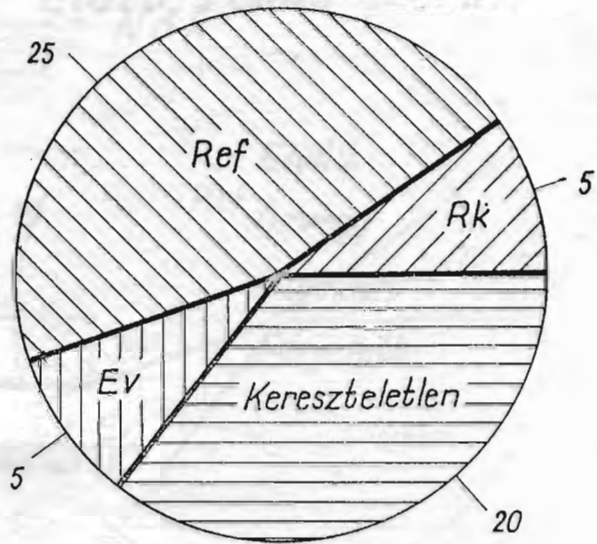
Foglalkozás szerint

Nemek szerint

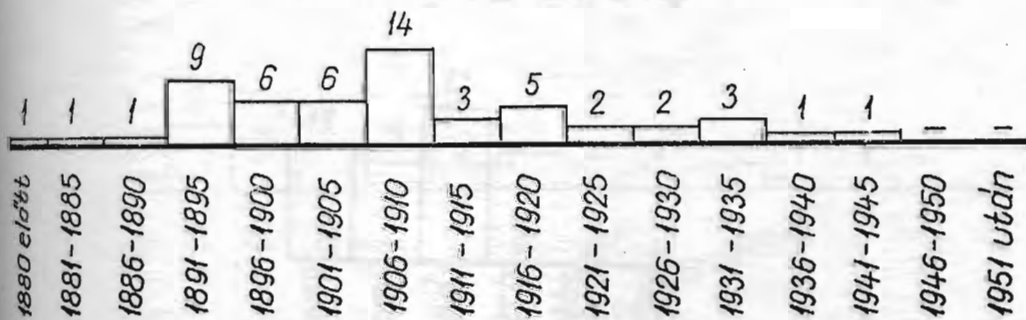

Előző vallás szerint

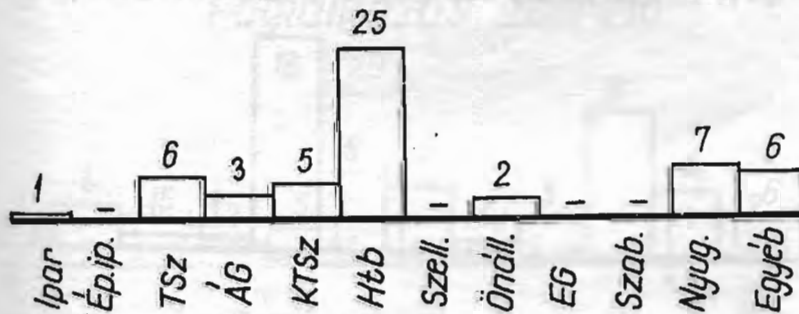

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 56,6 év

Foglalkozás szerint

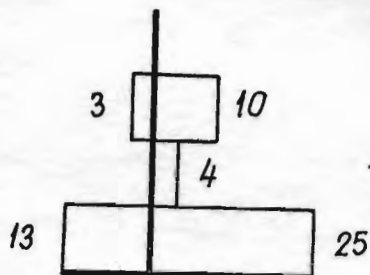

Családi állapot szerint

Férfiak

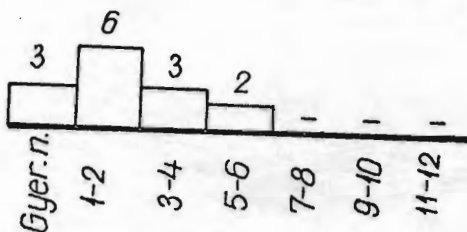
Nők

Elvált
Özvegy
Nőtlen
Nős

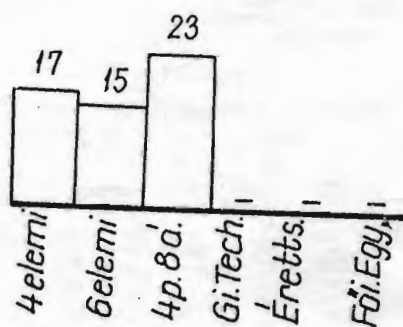

Elvált
Özvegy
Hajadon
Férjezett

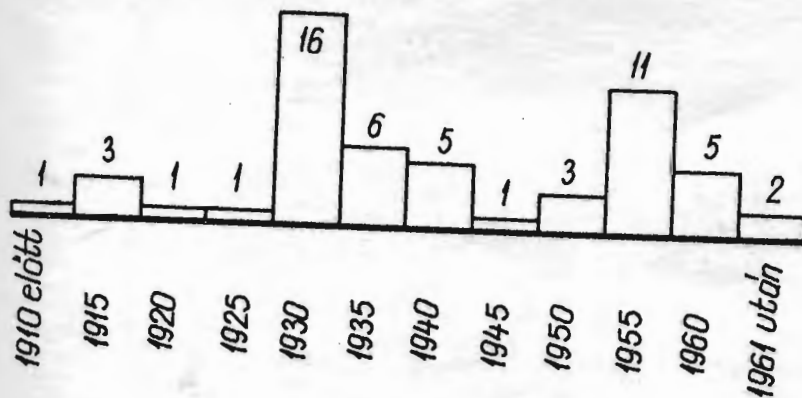
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

szertől

Előző voltos szertől

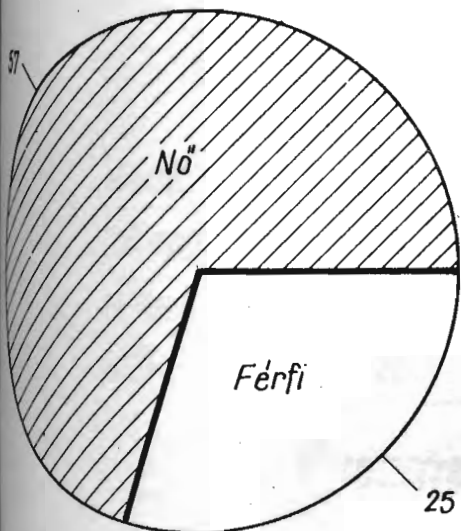

szertől év szertől

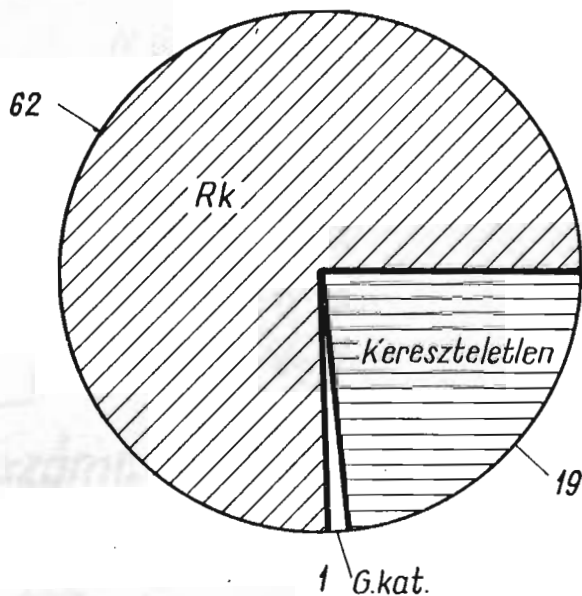
6. DUSNOK

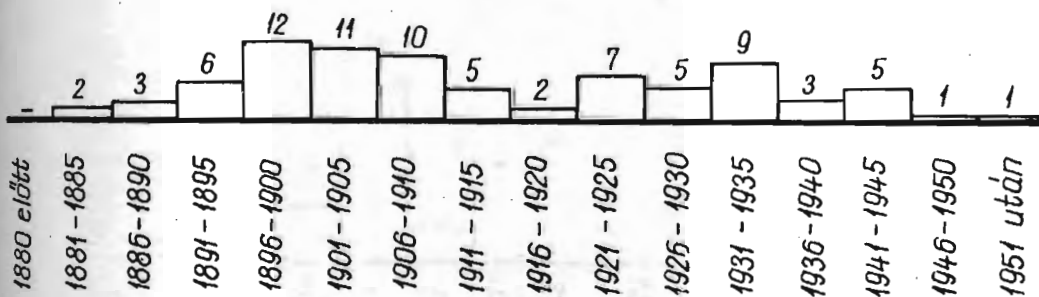
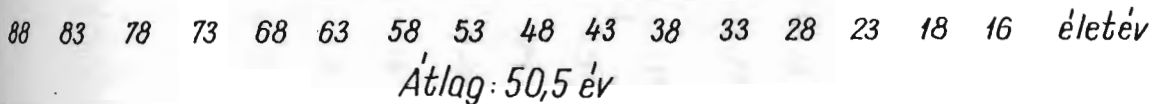
Nemek szerint

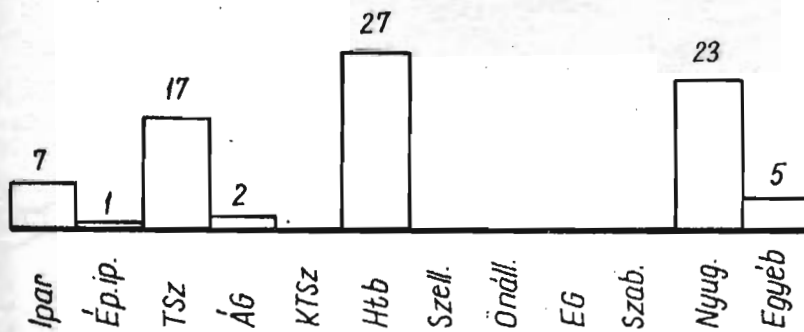
Előző vallás szerint

Születési év szerint

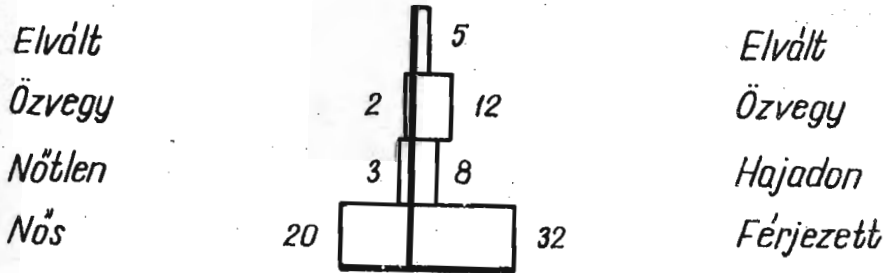
Foglalkozás szerint

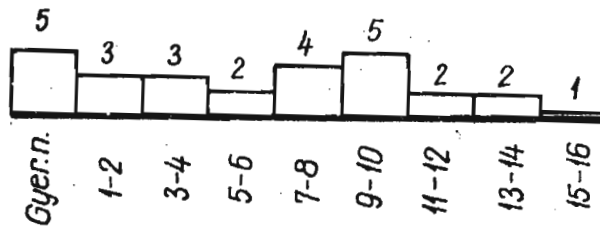
Családi állapot szerint

Férfiak

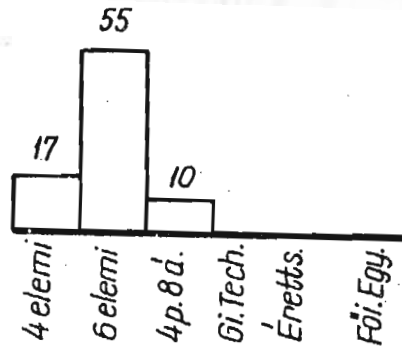
Nők

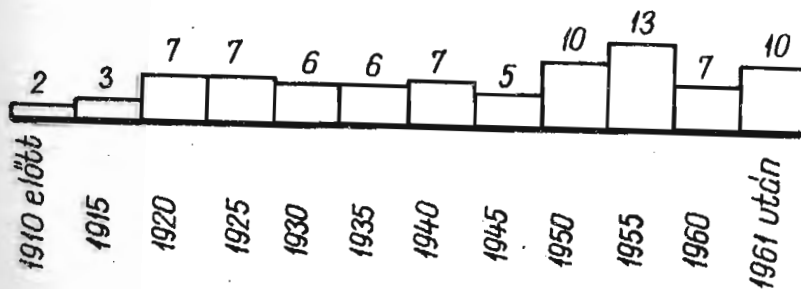
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

... szerint

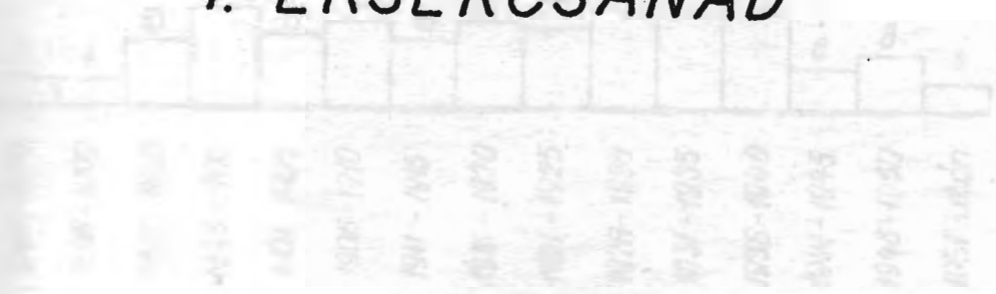
Előző ... szerint

Születési év szerint

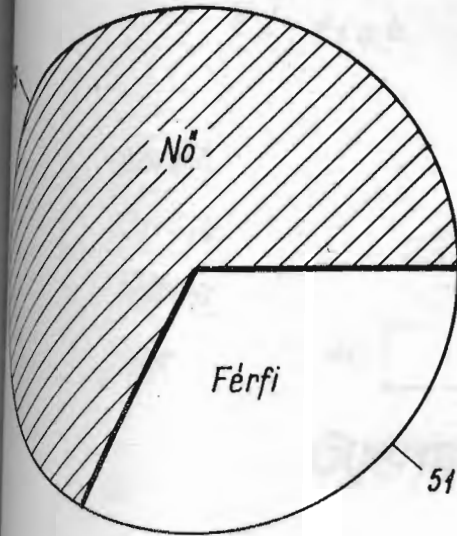
7. ÉRSEKCSANÁD

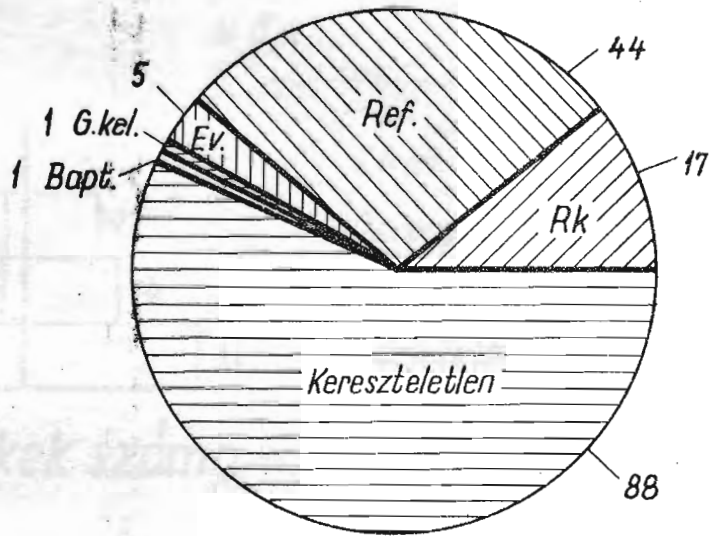
Foglalkozás szerint

Nemek szerint

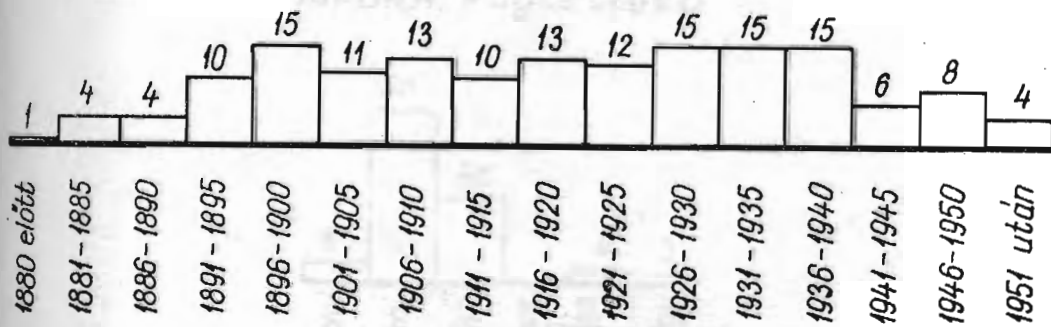

Előző vallás szerint

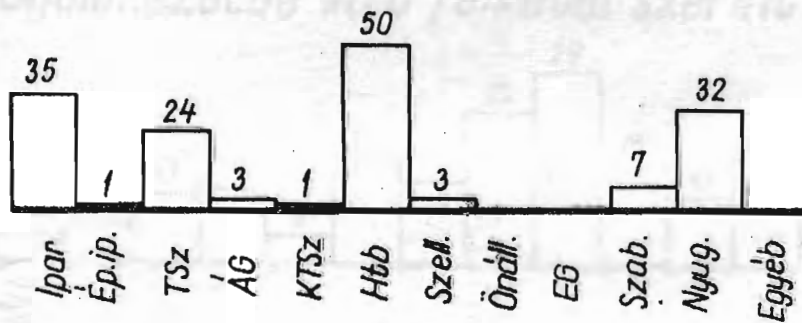

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 45,6 év

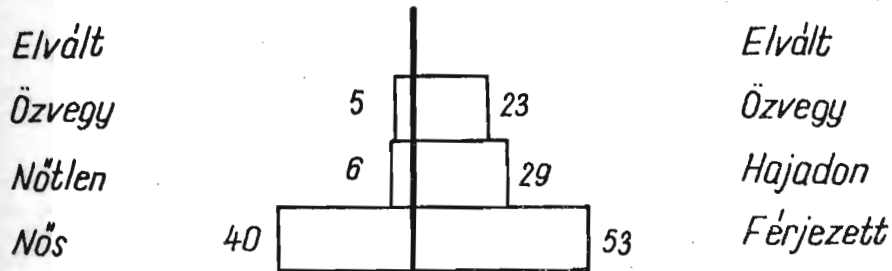
Foglalkozás szerint

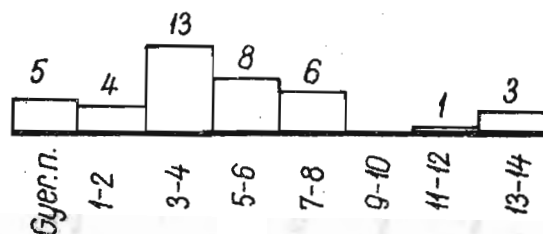
Családi állapot szerint

Férfiak

Nők

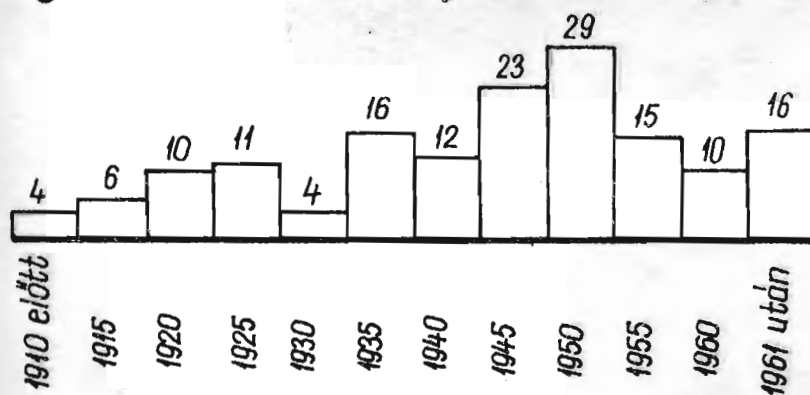
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

... szerint

... szerint

... szerint

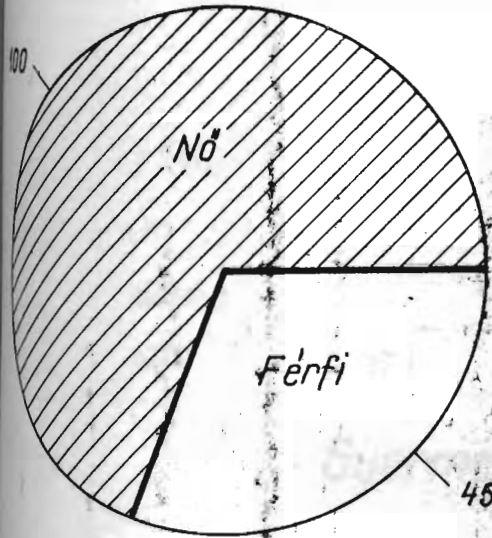
8. HŐMEZŐVÁSÁRHELY

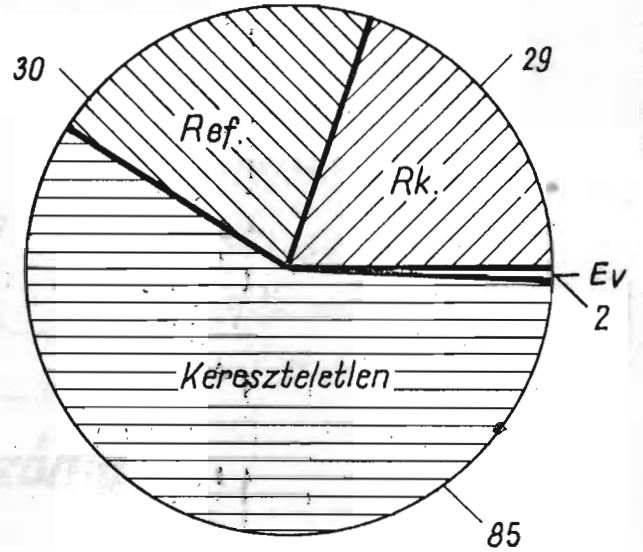
... szerint

Nemek szerint

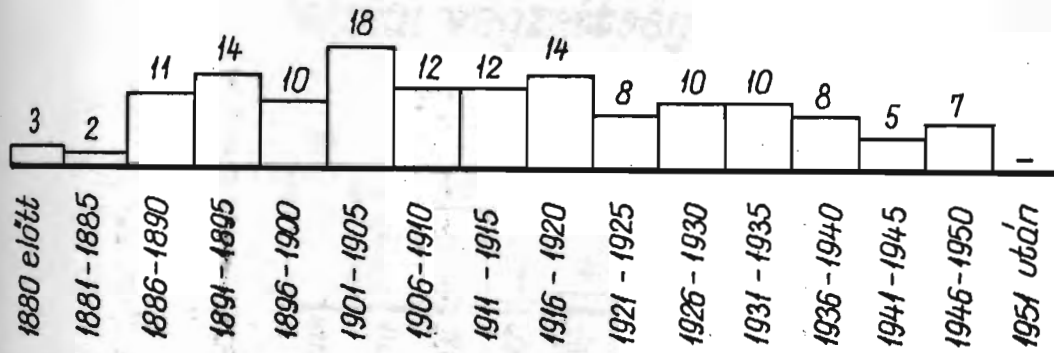

Előző vilás szerint

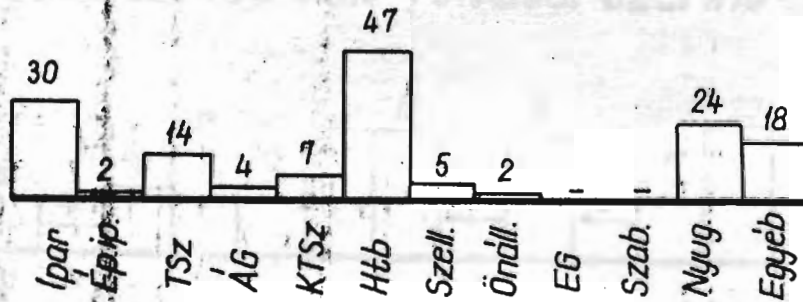

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 *életév*
 Átlag: 50,7 év

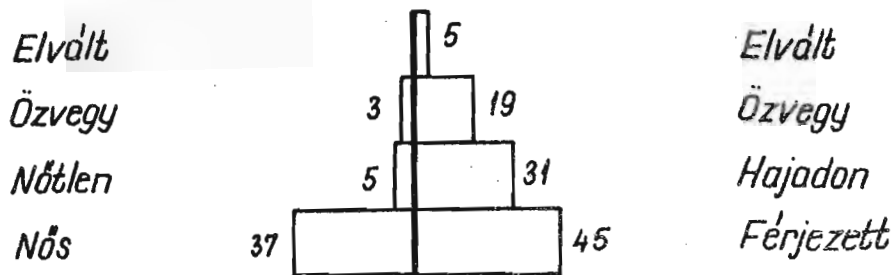
Foglalkozás szerint

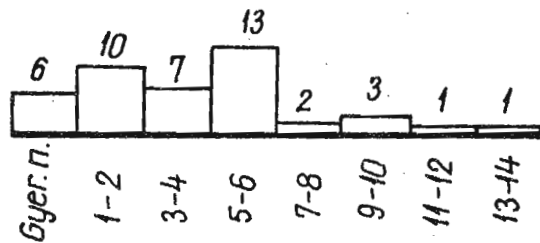
Családi állapot szerinti

Férfiak

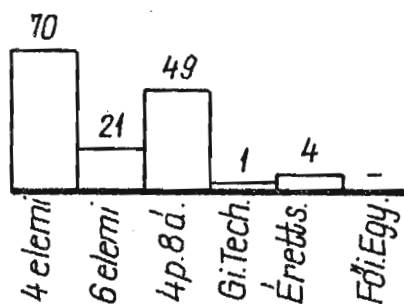
Nők

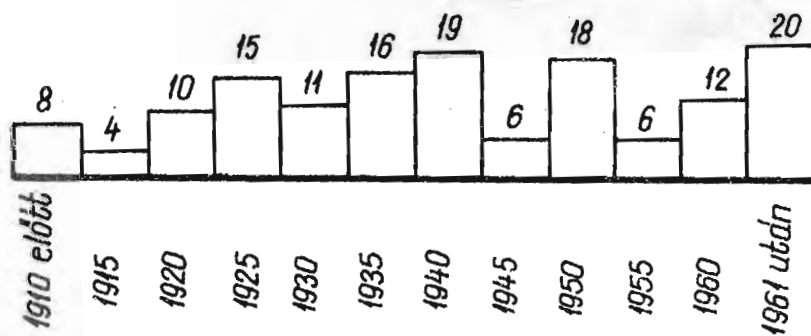
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

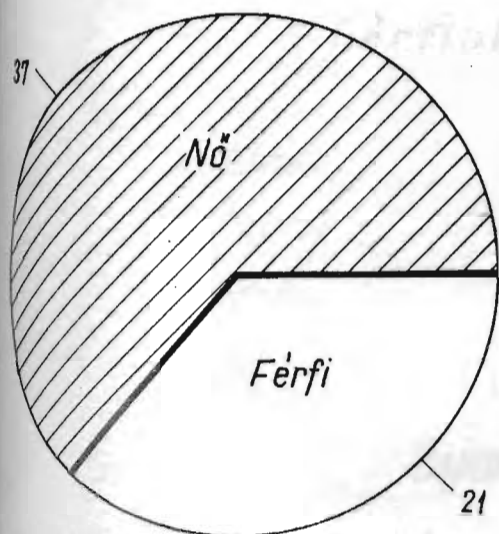

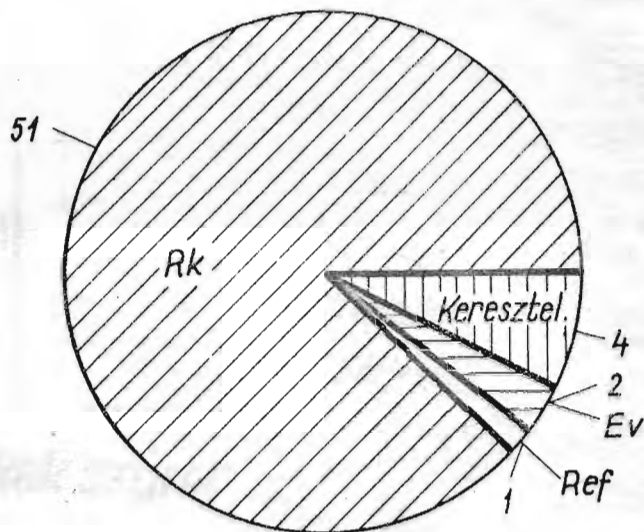
9. KISKUNDOROZSMA

Nemek szerint

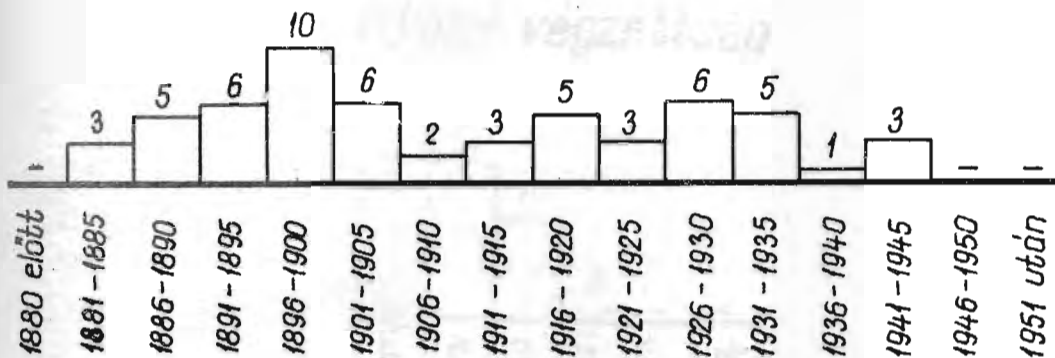

Előző vallás szerint

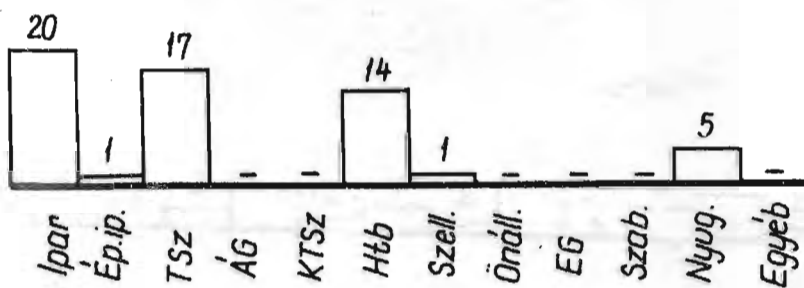

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 54,3 év

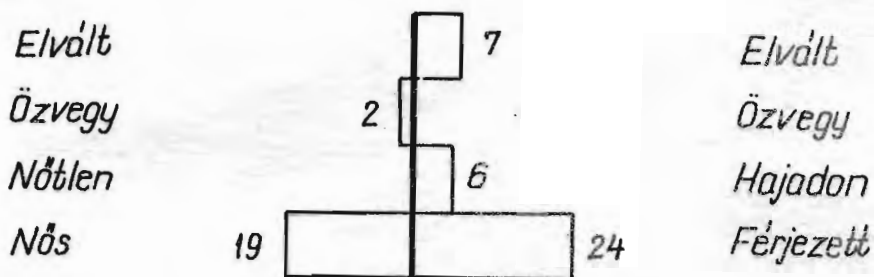
Foglalkozás szerint

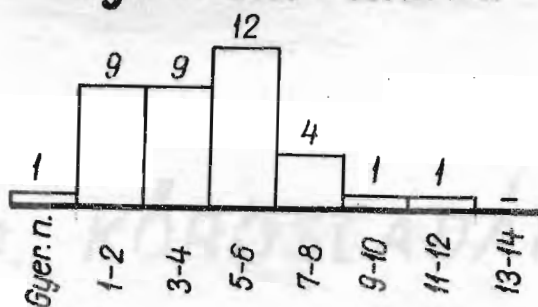
Családi állapot szerint

Férfiak

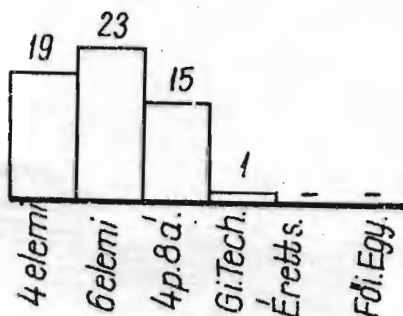
Nők

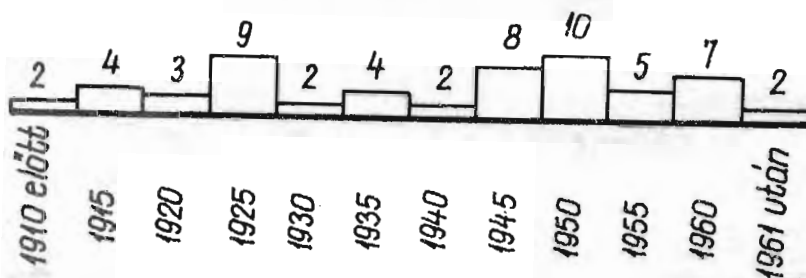
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

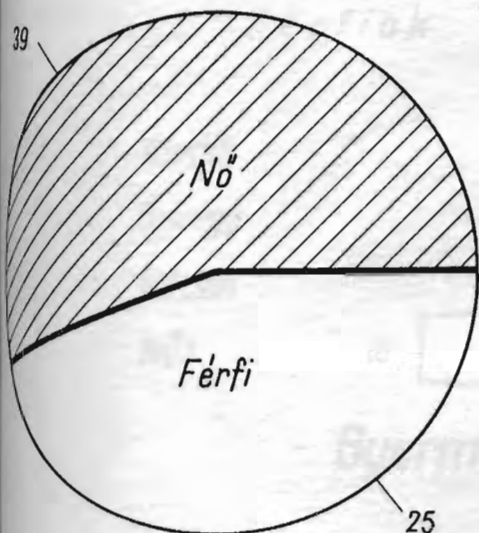

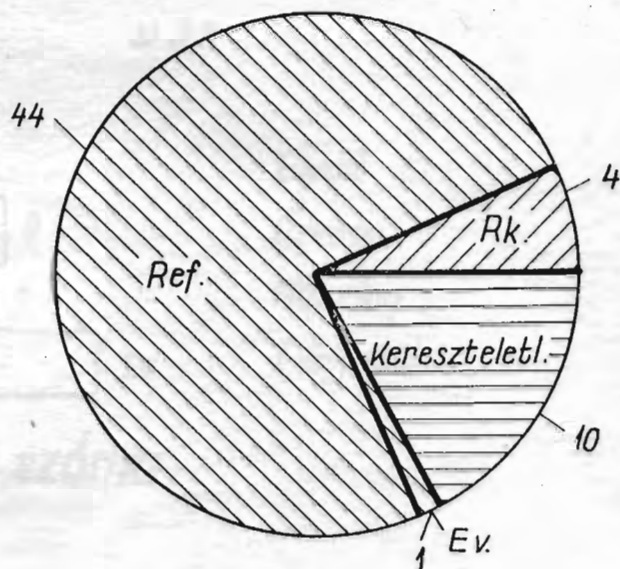
10. KÖRÖSLADÁNY

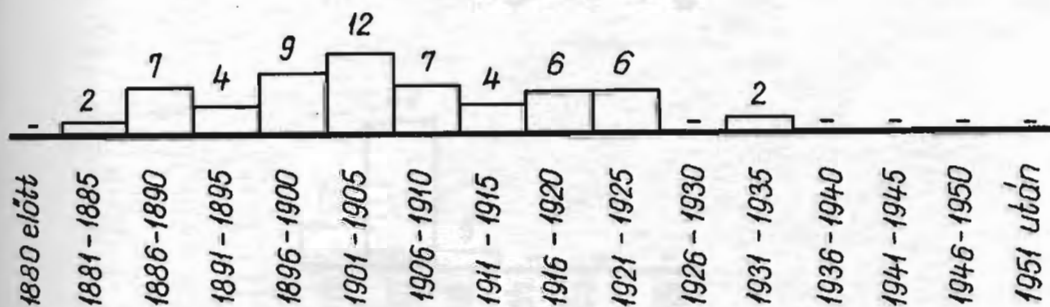
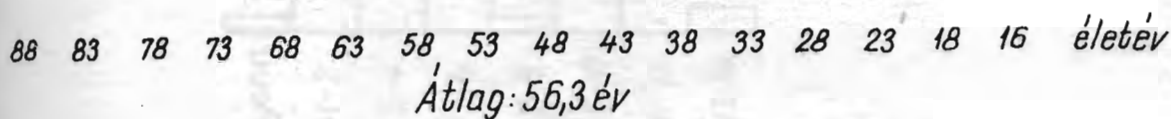
Nemek szerint

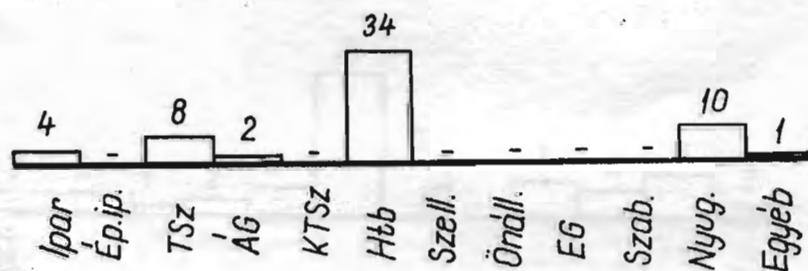
Előző vallás szerint

Születési év szerint

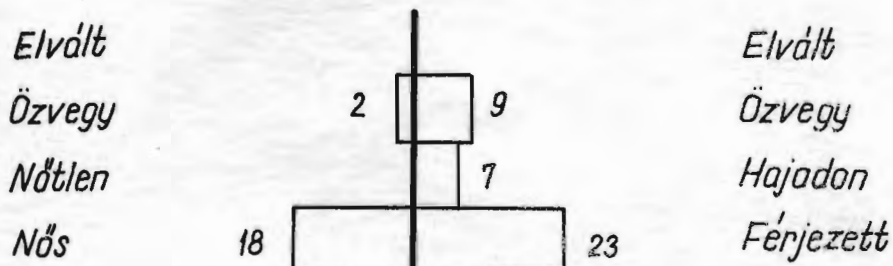
Foglalkozás szerint

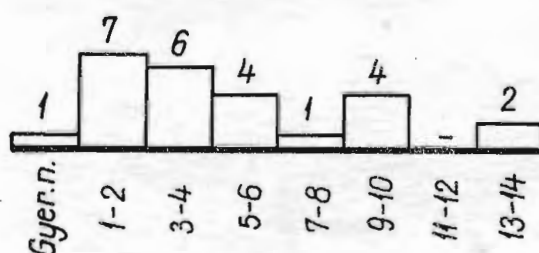
Családi állapot szerint

Férfiak

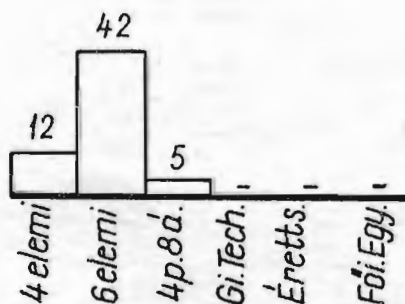
Nők

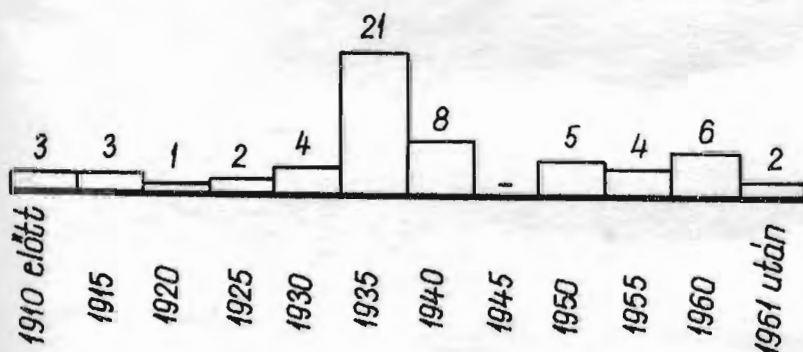
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

születési év szerint

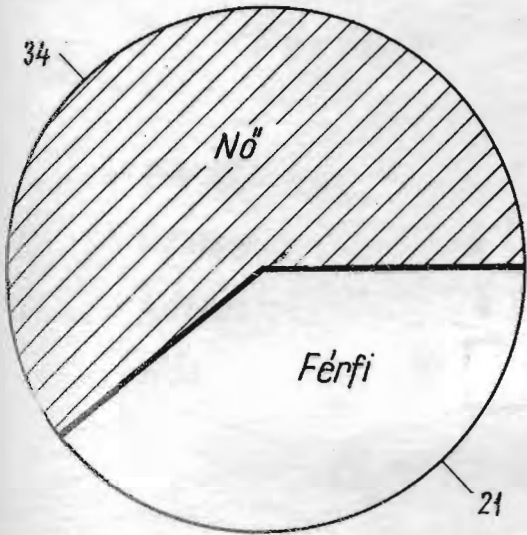
11. MAKÓ

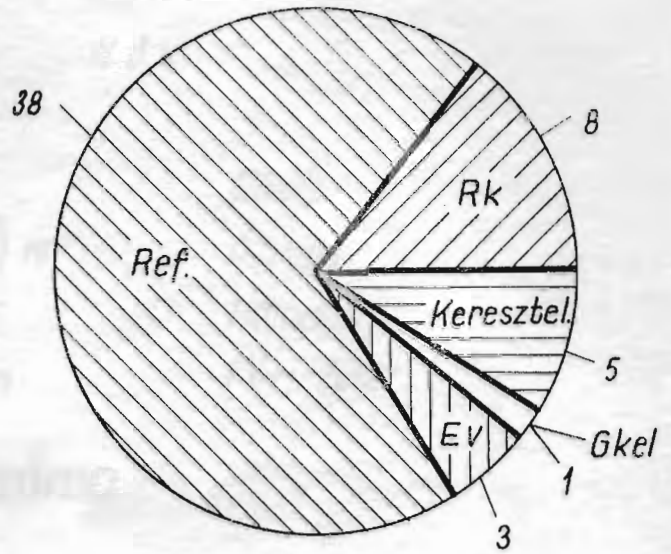
1875-1937

1937-1944

Nemek szerint

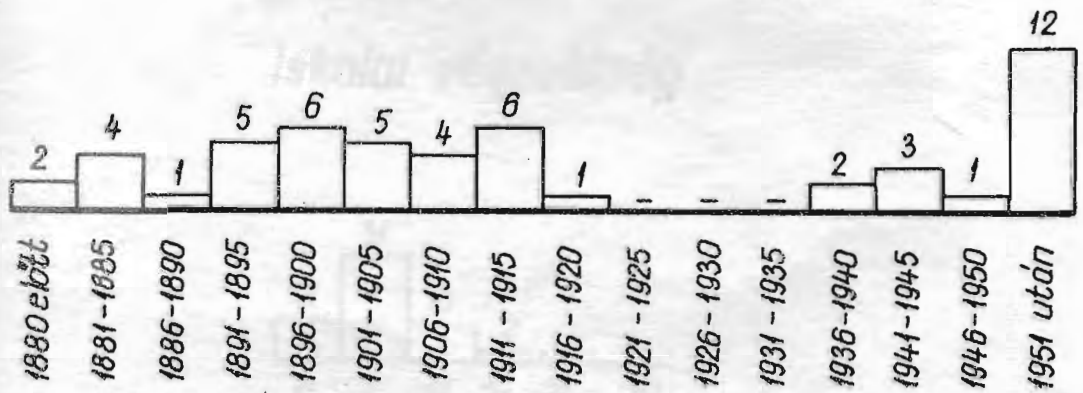

Előző vallás szerint

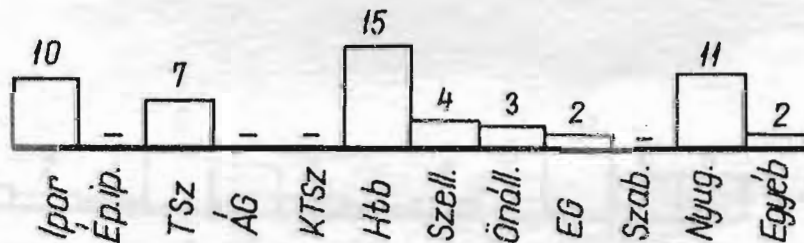

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 49,1 év

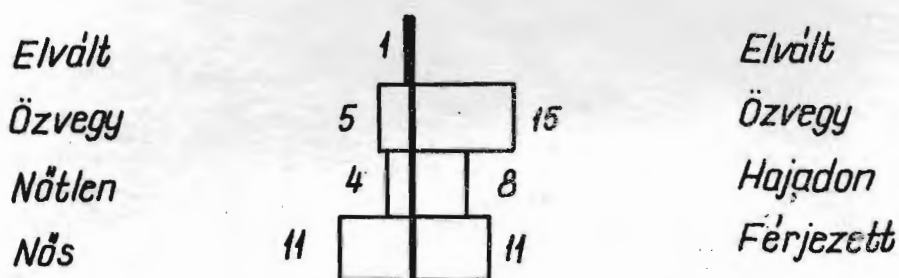
Foglalkozás szerint

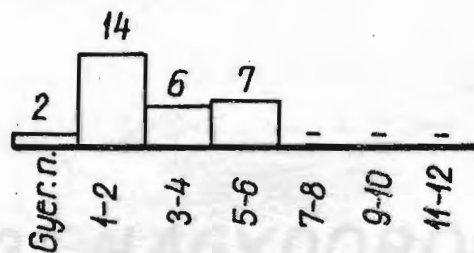
Családi állapot szerint

Férfiak

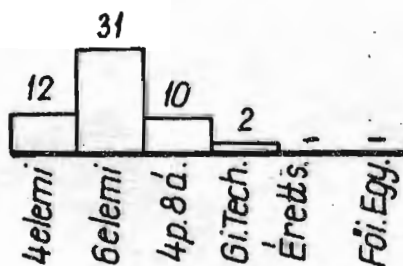
Nők

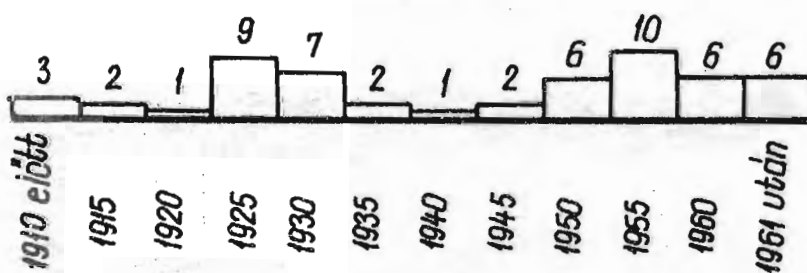
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

Vonatok szerinti

Elozö vonacs szerinti

szerinti

20 15 10 25 35 45 55 65 75 85 95 100 110 120 130 140 150

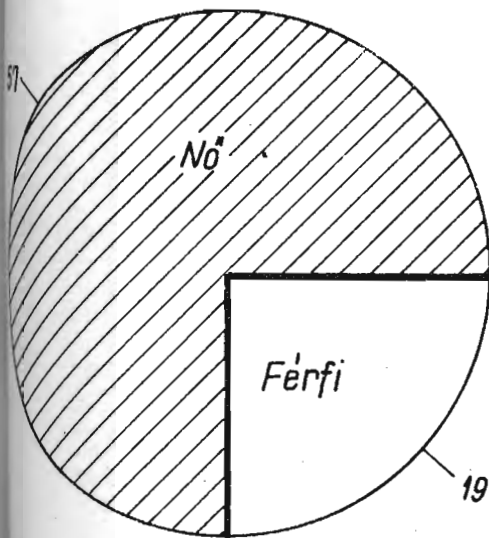
Átlag 50 kV

12. NAGYDOROG

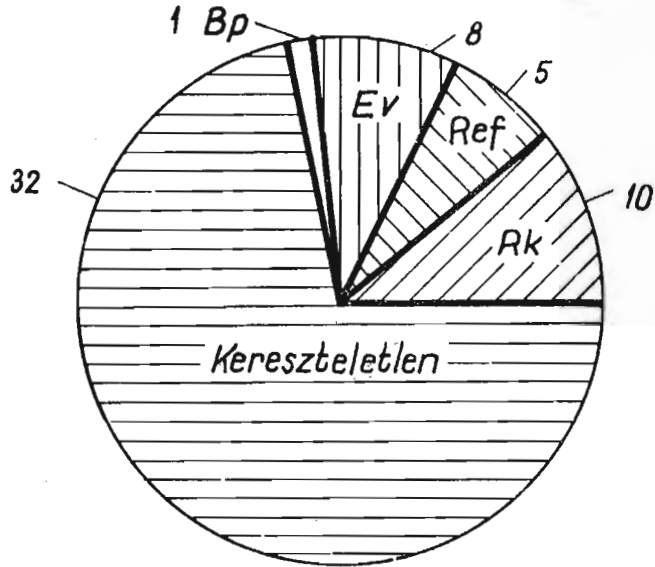
N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1947-1948	1948-1949	1949-1950	1950-1951	1951-1952	1952-1953	1953-1954	1954-1955	1955-1956	1956-1957	1957-1958	1958-1959	1959-1960	1960-1961	1961-1962	1962-1963	1963-1964	1964-1965	1965-1966	1966-1967	1967-1968

Nemek szerint

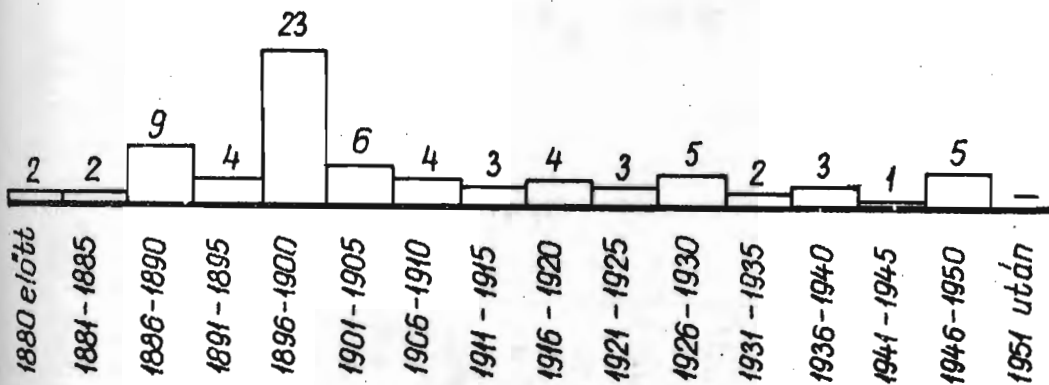

Előző vallás szerint

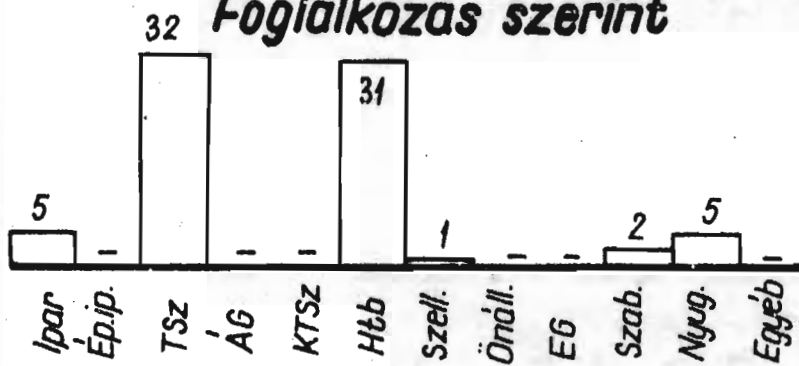

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 56,4 év

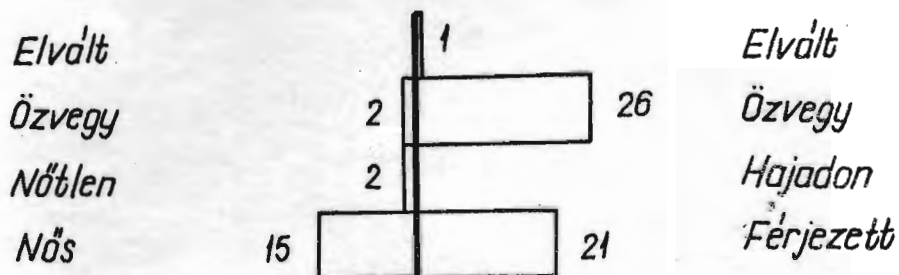
Foglalkozás szerint

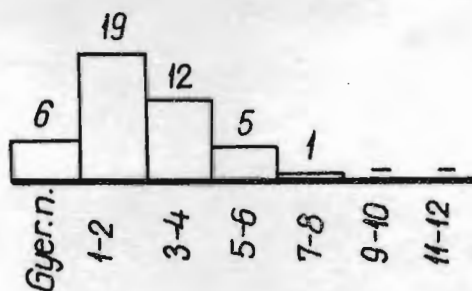
Családi állapot szerint

Férfiak

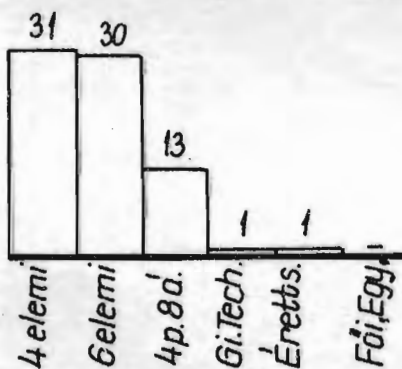
Nők

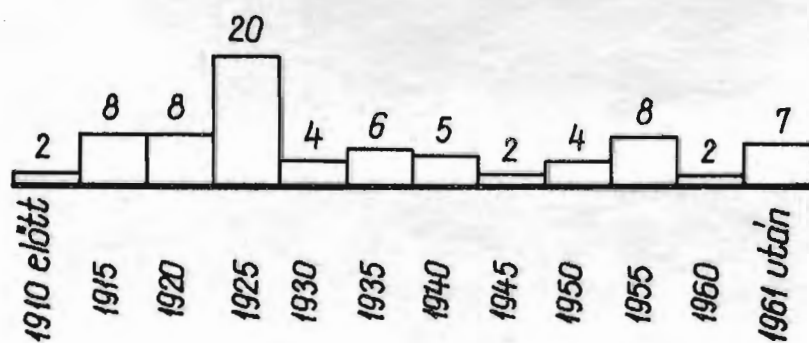
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

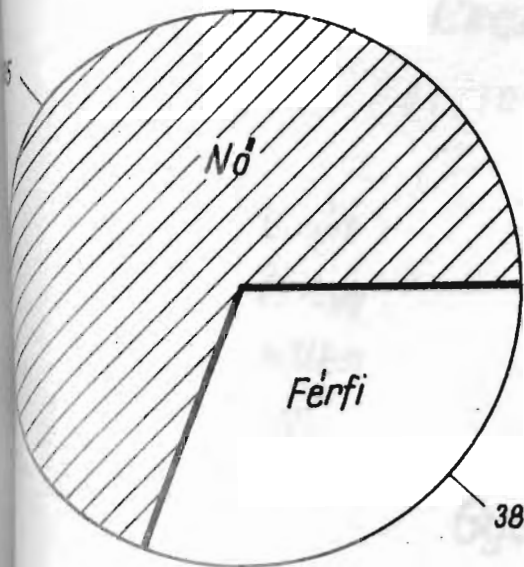

Gyülekezetbe való felvétel szerint

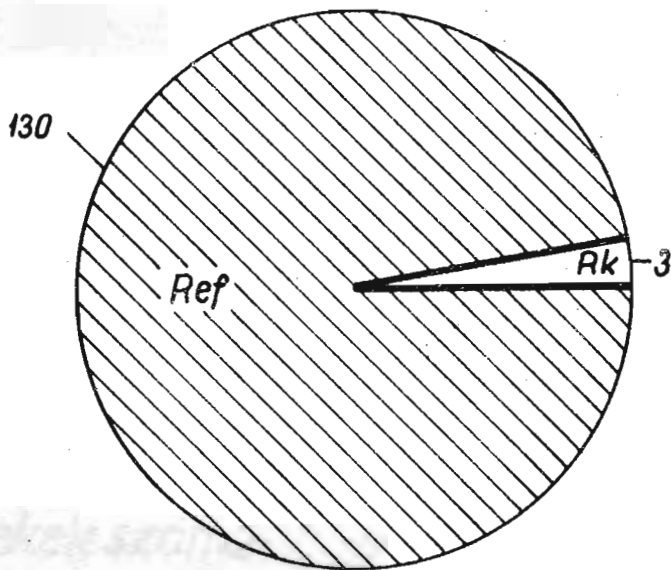

13. NAGYECSED

Nemek szerint

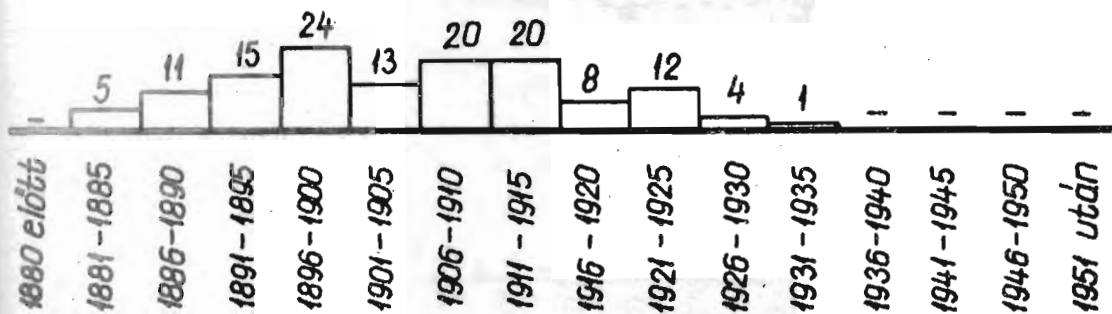

Előző vallás szerint

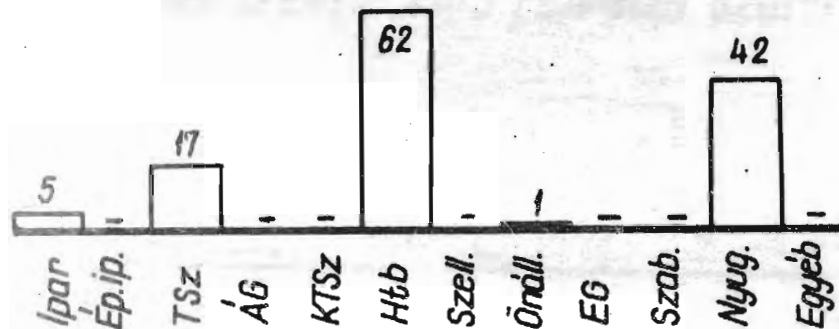

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 63,5 év

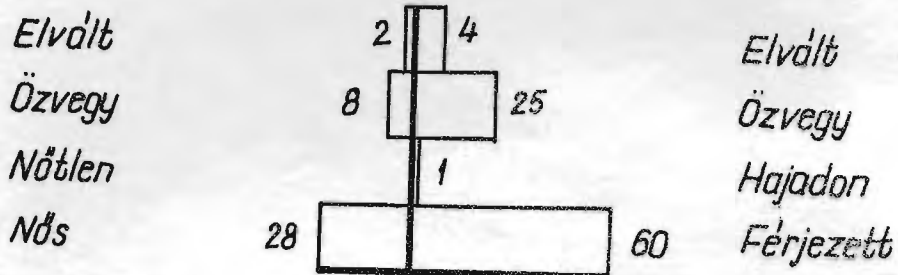
Foglalkozás szerint

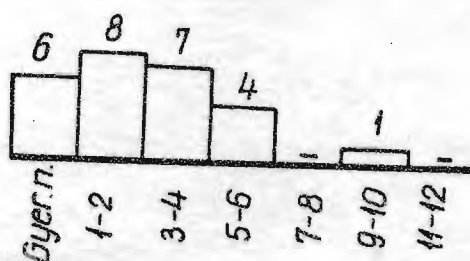
Családi állapot szerint

Férfiak

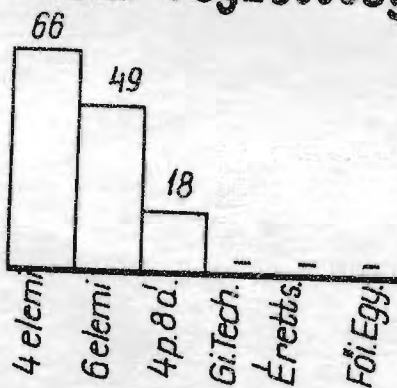
Nők

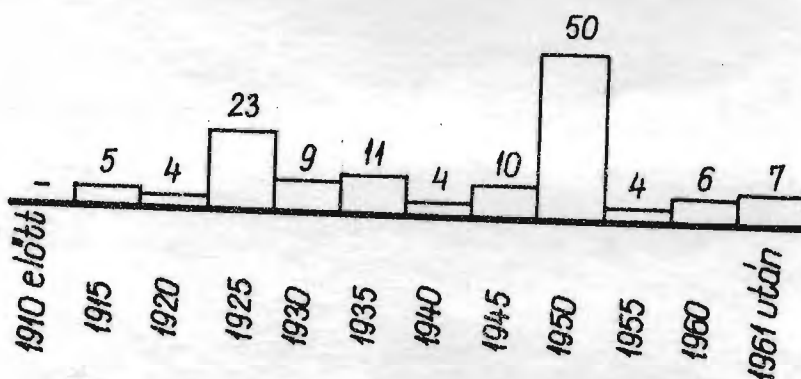
Gyermekek száma

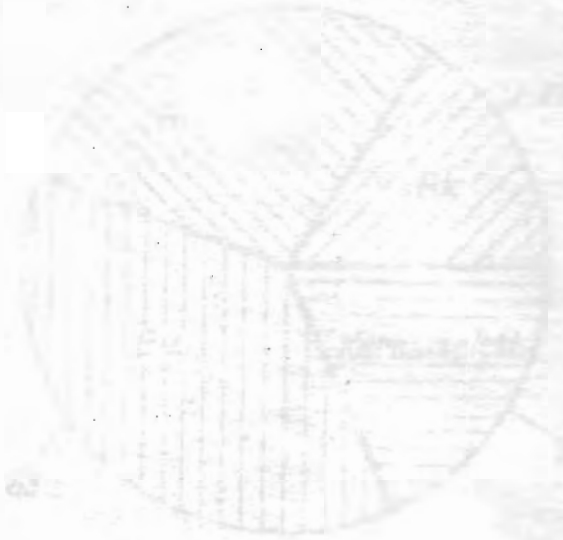

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

Szűföldek szerint

1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100

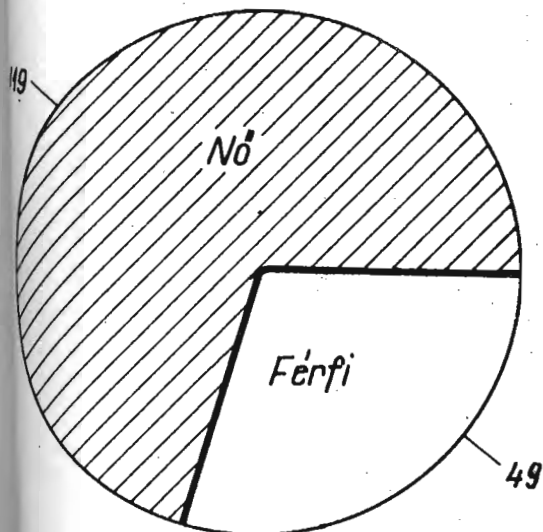
14. OROSHÁZA

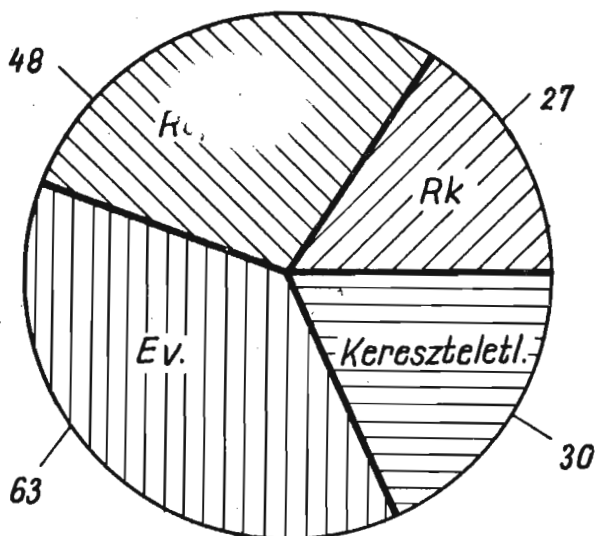
Földterület szerint

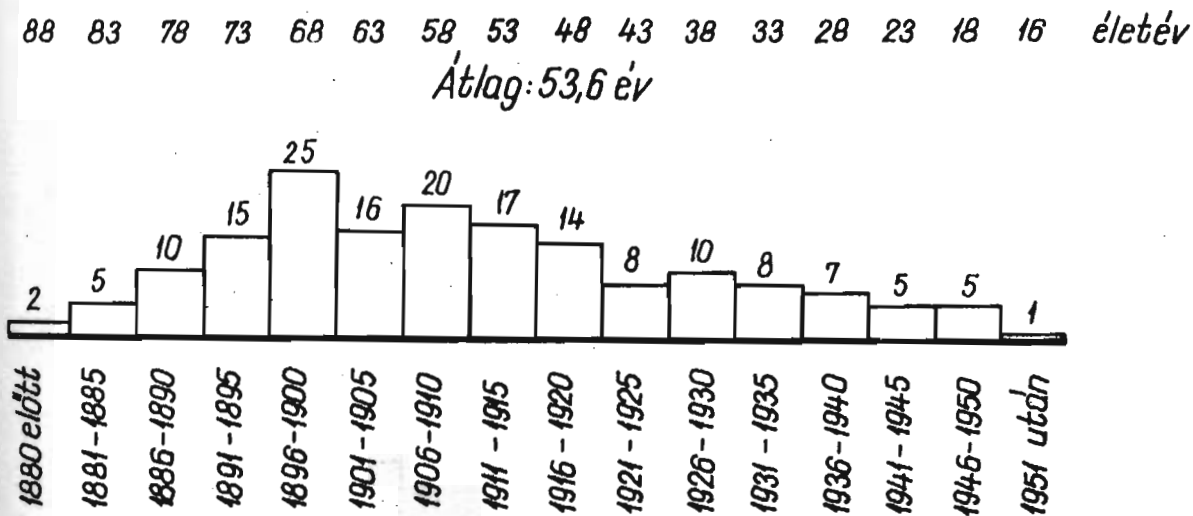
Nemek szerint

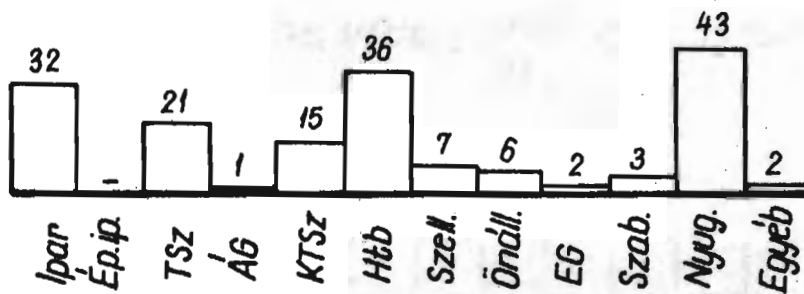
Előző vallás szerint

Születési év szerint

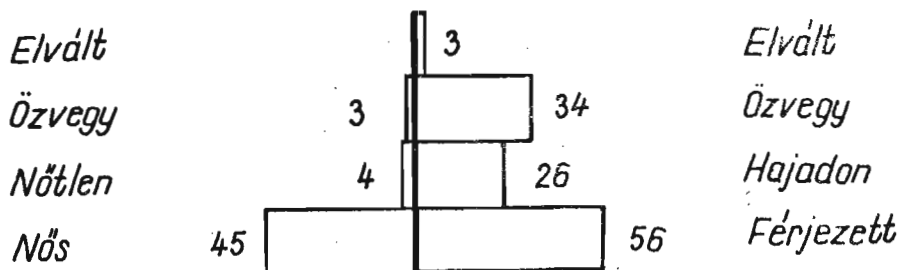
Foglalkozás szerint

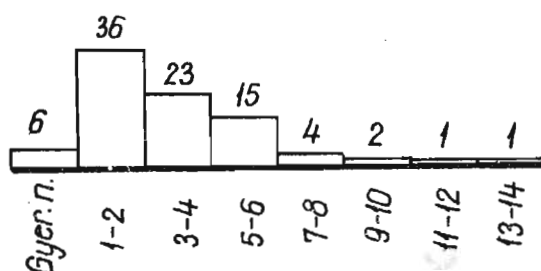
Családi állapot szerint

Férfiak

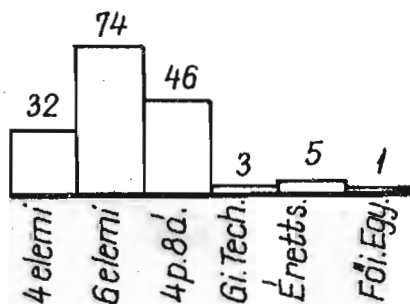
Nők

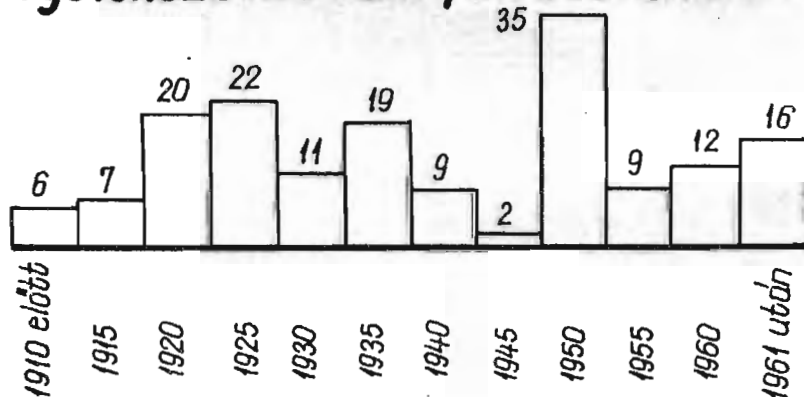
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

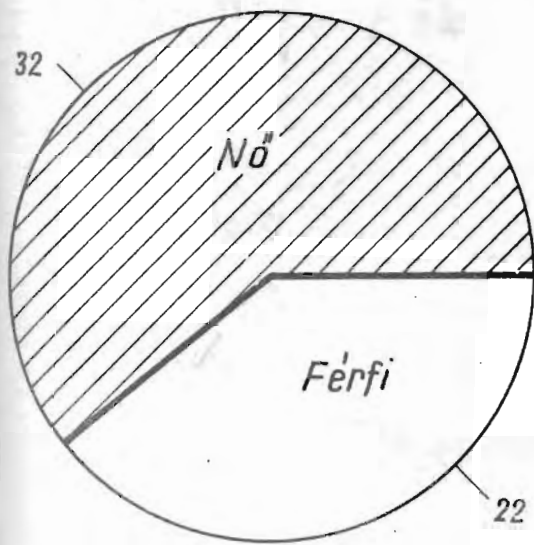

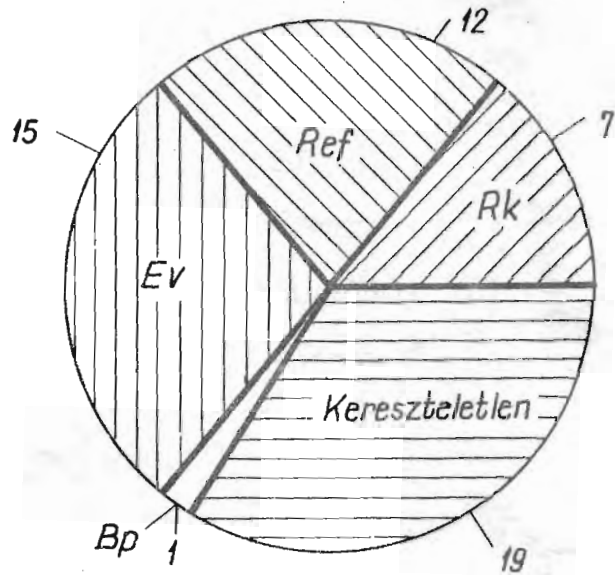
15. PAKS

Nemek szerint

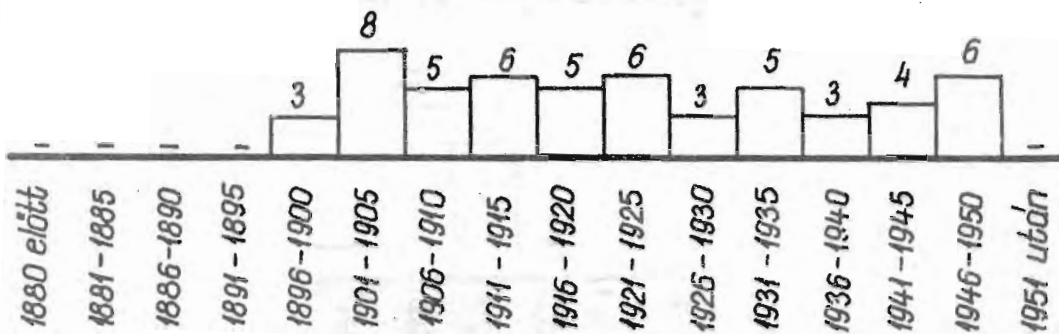

Előző vallás szerint

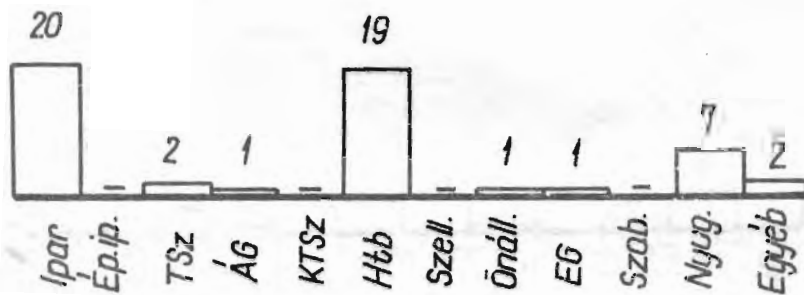

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 42 év

Foglalkozás szerint

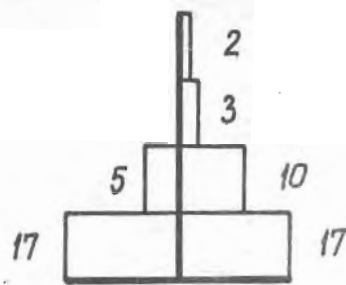
Családi állapot szerint

Férfiak

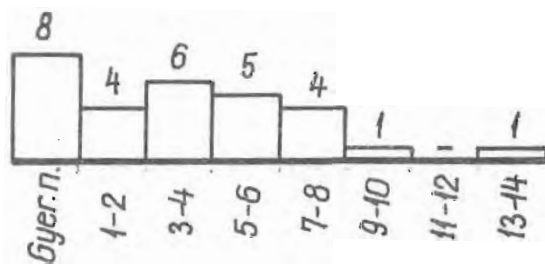
Nők

Elvált
Özvegy
Nőtlen
Nős

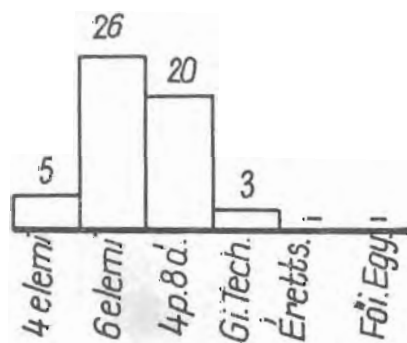
Elvált
Özvegy
Hajadon
Férjezett

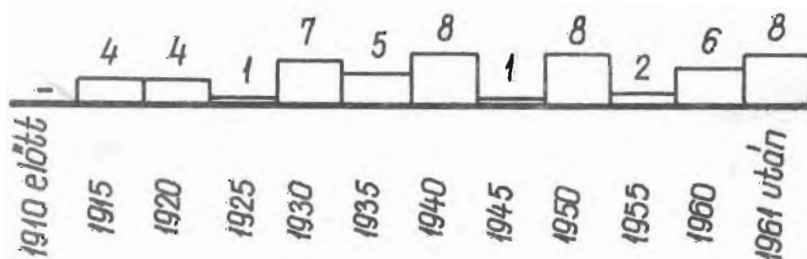
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

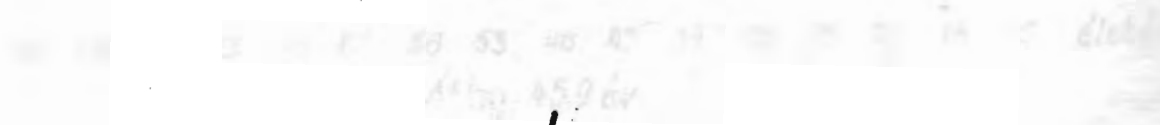

Nemek szerint

Előző voltás szerint

Születési év szerint

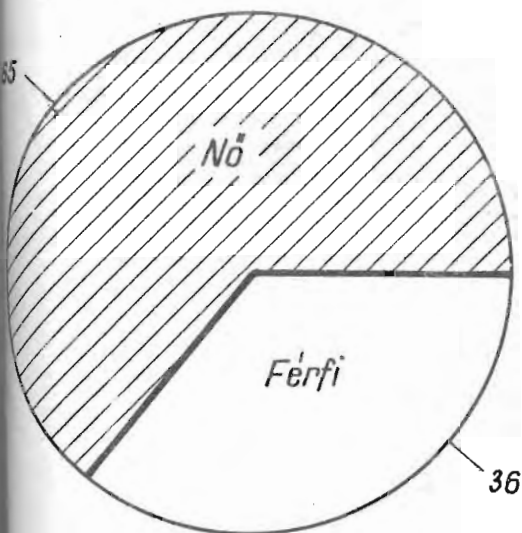
16. PÉCS

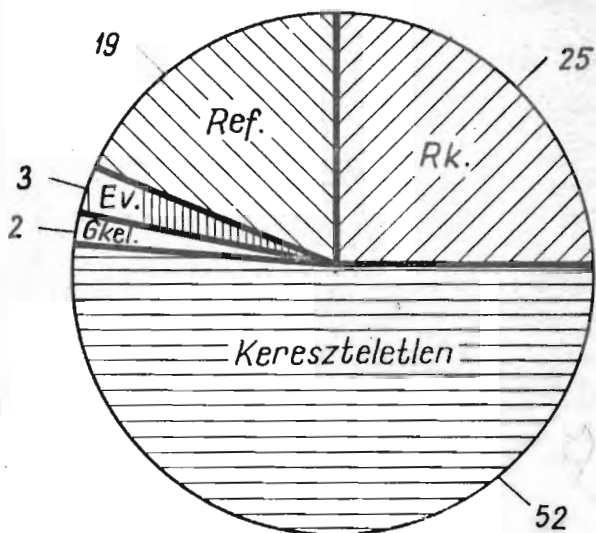
Foglalkozás szerint

Nemek szerint

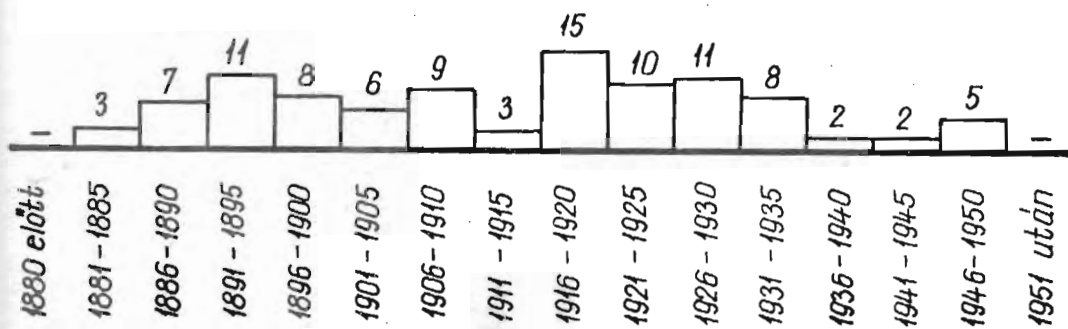

Előző vallás szerint

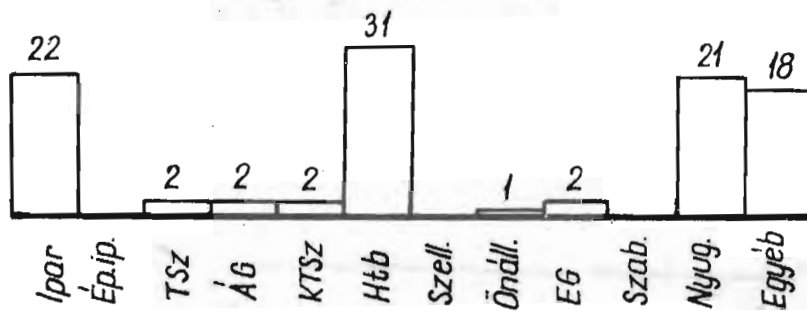

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 45,9 év

Foglalkozás szerint

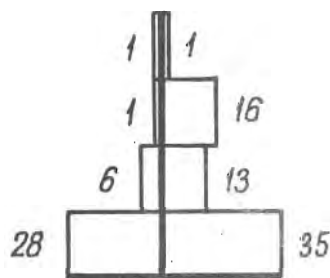

Családi állapot szerint

Férfiak

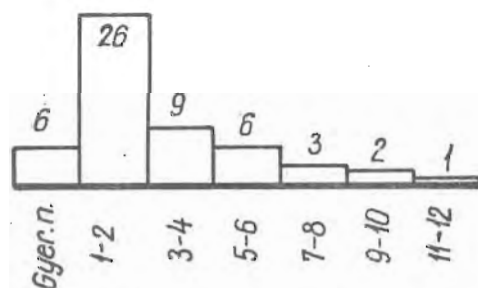
Nők

Elvált
Özvegy
Nőtlen
Nős

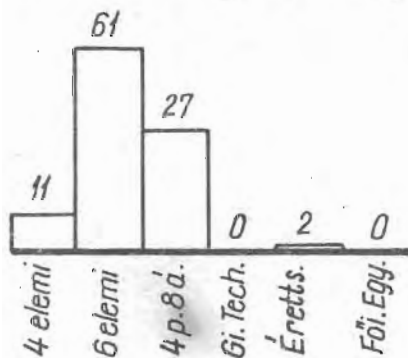

Elvált
Özvegy
Hajadon
Férjezett

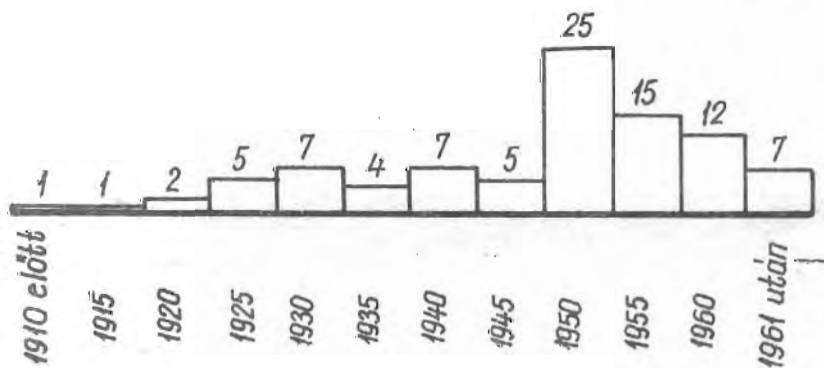
Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

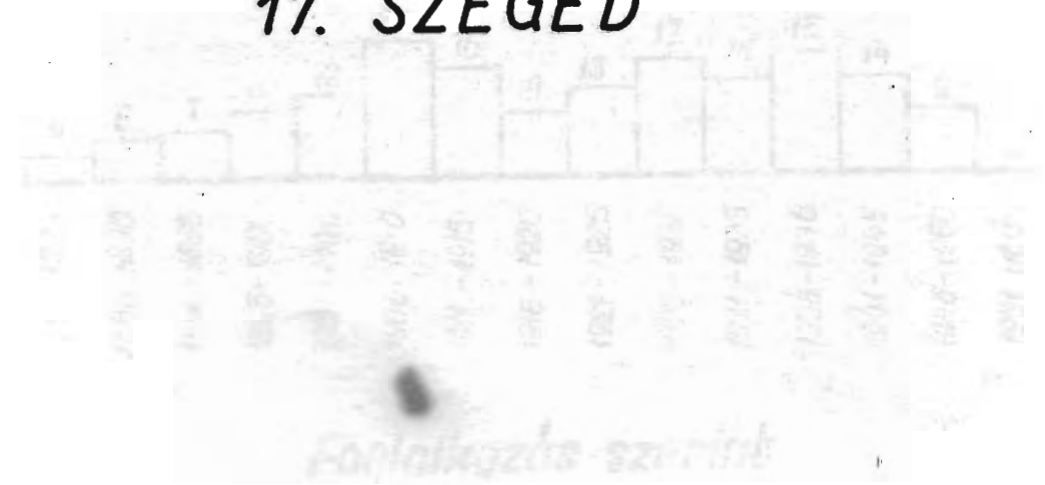

Születési év szerinti

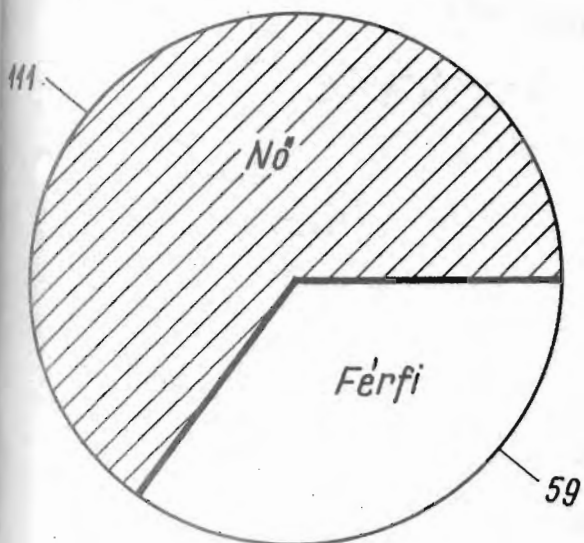
17. SZEGED

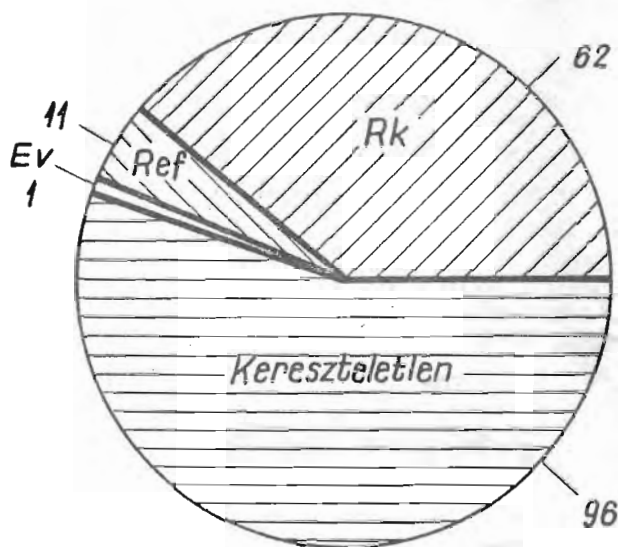
Foglalkozás szerinti

Nemek szerint

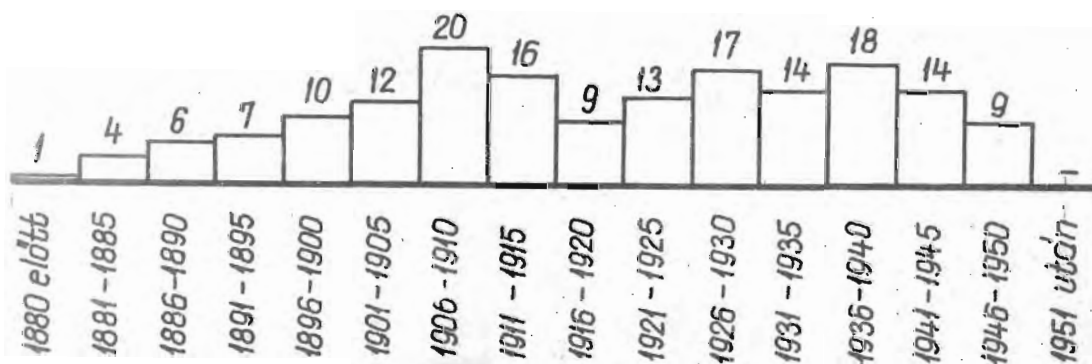

Előző vallás szerint

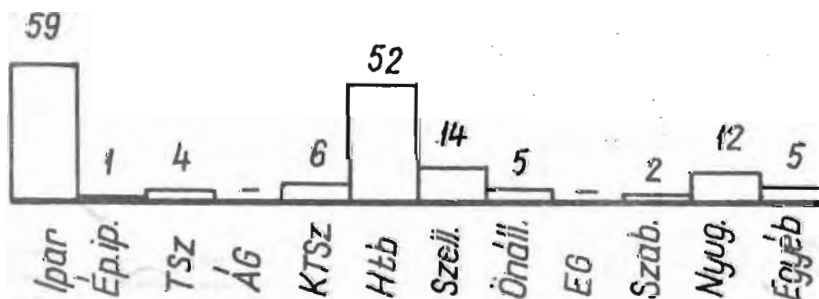

Születési év szerint

88 83 78 73 68 63 58 53 48 43 38 33 28 23 18 16 életév
 Átlag: 44,5 év

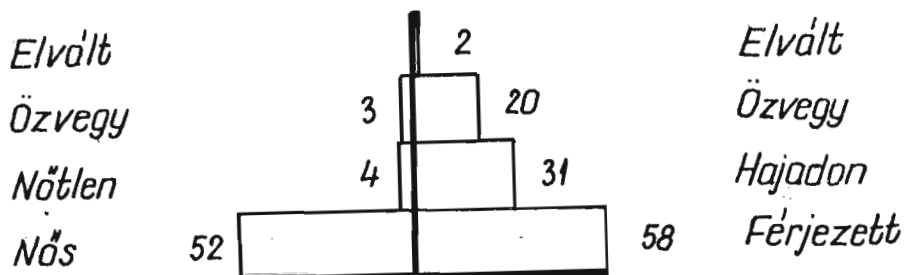
Foglalkozás szerint

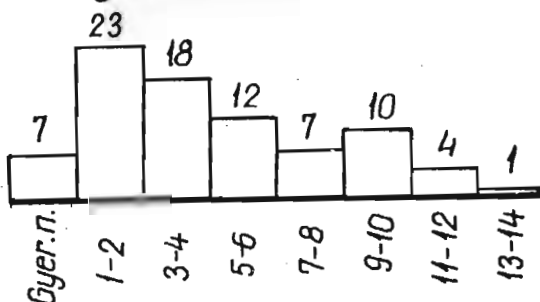
Családi állapot szerint

Férfiak

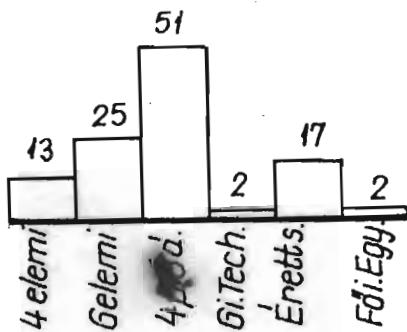
Nők

Gyermekek száma

Iskolai végzettség

Gyülekezetbe való felvétel szerint

